

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: filosofie

Studijní program: 2. stupeň

Kombinace: anglický jazyk-občanská výchova

Analýza řešení problému chudoby a integrace osob
ze sociálně vyloučených oblastí v Plzni

The Analysis of Solving the Poverty Problem and
Integration of People from the Social Excluded Areas
in the Region of Plzeň

Lösung der Problematik von Armut und Integration
sozial ausgegrenzter Gebiete in Pilsen - Analyse

Diplomová práce: 09-FP-KFL- 173

Autor:
Pavla Endlerová

Podpis:

Adresa:
Hrdinů 65/35
46001, Liberec 12

Vedoucí práce: Ph.Dr. Jana Jetmarová, Ph.D

Počet

stran	Slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
139	44 029	14	2	46	8

V Liberci dne: 19. 5. 2009

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že TUL má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé diplomové práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom(a) toho, že užit své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše).

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum

19. 5. 2009

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Janě Jetmarové, PhD. za cenné připomínky, rady, osobní a neformální přístup, za mimořádnou obětavost a trpělivost v průběhu psaní diplomové práce. Děkuji respondentům, kteří si ve svém nabitém programu našli čas na rozhovor. Jejich osobní zkušenosti a postřehy daly práci nový rozměr. V neposlední řadě bych ráda poděkovala rodičům za jejich podporu během celého studia na vysoké škole.

Děkuji.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá aktuálním problémem tzv. nové chudoby neboli sociálního vyloučení. Teoretická část práce obsahuje zpracování pojmů chudoba, kultura chudoby, menšiny, sociální vyloučení, jeho mechanismy, formy, příčiny. Praktická část se věnuje komparaci stávající situace sociálního vyloučení v Plzni a v Liberci. Dále monitoruje výskyt sociálně vyloučených lokalit v těchto městech, příčiny vzniku těchto oblastí, možnosti řešení nastalé situace. Také představuje organizace, které se tímto fenoménem zabývají, seznamuje se službami a projekty, které poskytují. Na základě analýzy výsledků poskytovaných služeb a semi-strukturovaných rozhovorů, které byly provedeny v rámci výzkumné činnosti, je předložen návrh obecně platných řešení problematiky sociálního vyloučení.

Klíčová slova

Chudoba, kultura chudoby, menšiny, sociální vyloučení, nevládní organizace

Summary

The diploma thesis deals with the actual problem of so called “new poverty” or social exclusion. The theoretical part includes the explanation of the terminology like the poverty, the culture of poverty, minorities, the social exclusion, its mechanisms, forms and causes. The practical part attends to the elaboration of the current situation of the social exclusion in Plzeň and Liberec city. It monitors the occurrence of the social excluded areas in these cities, the causes of the creation of these areas, possible solutions of the actual situation. Furthermore, it introduces organizations which deal with this phenomenon. It informs about the services and projects, which are offered by the organizations. On the basis of the analysis of the services offered and on grounds of the semi-structured interviews, which were implemented within the experimental activity, the suggestions of the possible solutions of the social exclusion problematics are submitted.

Key words:

Poverty, the culture of poverty, minorities, social exclusion, non-governmental organizations

Zusammenfassung

Die vorgelegte Diplomarbeit befasst sich mit dem aktuellen Problem der sogenannten Armut oder sozialen Ausgrenzung. Der theoretische Teil der Arbeit enthält die Bearbeitung der Begriffe Armut, Kultur der Armut, soziale Ausgrenzung und ihre Mechanismen, Formen und Ursachen. Der praktische Teil setzt sich mit dem Vergleich der bestehenden Situation sozialer Ausgrenzung in Plzeň und Liberec auseinander. Außerdem beobachtet sie das Auftreten sozial ausgegrenzter Lokalitäten in diesen Städten, die Ursachen ihrer Entstehung und bietet mögliche Lösungen der entstandenen Situation. Sie stellt auch die Organisationen vor, die sich mit diesem Phänomen beschäftigen und informiert über die von ihnen angebotenen Dienstleistungen und Projekte. Aufgrund der Ergebnisse der Analyse angebotener Dienstleistungen und semi-strukturierter Gespräche, die im Rahmen der Forschungstätigkeit vorgenommen worden sind, wird ein Vorschlag für eine allgemein gültige Lösung der Problematik sozialer Ausgrenzung vorgelegt.

Begriffe:

Armut, Kultur der Armut, Kultur, Minderheit, soziale Ausgrenzung, Nichtregierungsorganisation

Obsah:

1. Úvod	10
2. Terminologie	12
2.1. Chudoba.....	12
2.1.1. Koncepty chudoby.....	13
2.1.2. Měření chudoby.....	16
2.2. Kultura chudoby.....	17
2.3. Další důležité pojmy.....	20
2.4. Menšiny.....	24
2.4.1. Migrace.....	27
2.4.2. Významné menšiny na území České republiky.....	28
2.4.2.1. Vietnamská menšina.....	29
2.4.2.2. Ukrajinská menšina.....	33
2.4.2.3. Romská menšiny.....	37
2.5. Sociální vyloučení.....	41
2.5.1. Původ konceptu a jeho definice.....	41
2.5.2. Faktory ovlivňující sociální vyloučení.....	42
2.5.3. Mechanismy sociálního vyloučení.....	44
3. Plzeň	51
3.1. Vymezení a popis sociálně vyloučených lokalit v Plzni.....	51
3.2. Faktory ovlivňující sociální vyloučení v Plzni.....	60
3.3. Shrnutí.....	69
3.4. Jak se řeší problém sociálního vyloučení v Plzni.....	70
3.4.1. Plzeňské neziskové organizace zabývající se fenoménem sociálního vyloučení.....	74
4. Liberec	82
4.1. Stručná analýza sociálního vyloučení v Liberci.....	82
4.2. Faktory ovlivňující sociální vyloučení Liberci.....	86
4.3. Shrnutí.....	92
4.4. Jak se řeší problém sociálního vyloučení v Liberci.....	92
5. Srovnání Plzně a Liberce	98
6. Návrh řešení plynoucí ze získaných informací	101
7. Závěr	106
8. Použitá literatura	108
9. Internetové zdroje	109
10. Přílohy	111

1 Úvod:

Chudí, chudoba, sociální exkluze, vyloučené lokality představují v současnosti aktuální fenomén české společnosti. Jde o otázku palčivou a diskutovanou, kde všechny možnosti jejího řešení ještě nebyly nalezeny. Pro učitele je velmi důležité se s touto problematikou seznámit, protože je pravděpodobné, že se při výuce na základních školách, během své praxe s dětmi a rodiči ze sociálně vyloučených oblastí setkají. Znalost jejich kultury, způsobu života, životních cílů a priorit může vzájemnou interakci usnadnit a zefektivnit.

Problematika, kterou jsem se rozhodla ve své práci zabývat, je v České republice poměrně mladá, ale pojmy s ní spojené se velmi rychle stávají součástí slovníku novinářů, antropologů, široké veřejnosti. Pro učitele a zejména pro „občankáře“ je nezbytné se v této problematice orientovat.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části. V první, teoretické, se nejprve pokusím čtenáře s jednotlivými termíny, jako jsou chudoba, kultura chudoby, sociální vyloučení a jeho formy...atd., seznámit. Definuji jejich význam, okolnosti a důvody jejich vzniku. Ve druhé části práce, kterou bych označila jako praktickou, se zaměřím na analýzu situace exkluze ve městech Plzeň a Liberec a její následné srovnání. Jedná se o přibližně stejně velká města, ve kterých je problematika sociálního vyloučení *na první pohled* odlišná. Pokusím se objasnit, proč tomu tak je. Zjistit, jak se obyvatelé vyloučených oblastí do těchto lokalit dostali, jak se potýkají s životem zde, jaké jsou jejich další životní možnosti. V čem spočívají hlavní úskalí života v těchto lokalitách, jaké je „spojení“ s okolním světem i to, jak jsou obyvatelé těchto lokalit chápáni majoritní společností.

Výsledkem této práce by měla být obecně platná doporučení a rady, jak by se daly již vzniklé problémy řešit, jak předcházet tomu, aby vůbec vznikly, jak porozumět lidem, kteří jsou v našem okolí označováni jako představitelé minoritní společnosti, jak se naučit žít nejen vedle sebe ale společně.

Hlavními metodami pro zpracování práce bude kompilace již zveřejněných publikací a analýz, dále pak empirický výzkum, který bude proveden formou semi-

strukturovaného rozhovoru. Jak již bylo řečeno, problematika tzv. nové chudoby neboli sociálního vyloučení, je velmi mladá. Z toho důvodu jsem se během tvorby práce potýkala s nedostatkem sekundárních dat v tištěné podobě (tento problém jsem kromě vedoucí práce diskutovala s PhDr. Růžičkou a Mgr. Touškem¹, kteří jsou považováni za experty v této problematice. Bohužel ani oni mi nedokázali se sekundárními daty poradit.) Na internetu je k dispozici několik analýz, ze kterých jsem čerpala, ale není jich mnoho. Dále jsem čerpala z odborných článků na webových stránkách neziskových organizací.

V obou městech tyto „neziskovky“ působí a jejich vliv na řešení problému sociálního vyloučení je neoddiskutovatelný. V Plzni byly kontaktovány organizace Člověk v tísni, občanské sdružení Ponton, Společnost tady a teď. V Liberci byl navázán kontakt s organizací Liberecké romské sdružení a Člověk v tísni. Dále se navázala spolupráce s městskou příspěvkovou organizací Kontakt a se Sociálním informačním centrem.

Problém s nedostatkem sekundárních dat jsem dále řešila vlastní výzkumnou činností. Tu bych také označila jako hlavní přínos práce. V obou městech proběhlo v období březn-duben 2009 empirické šetření - formou semi-strukturovaného rozhovoru (bohužel musím podotknout, že ač jsem v Plzni telefonicky i emailem kontaktovala mnoho organizací, z důvodu velkého časového vytížení jsem nakonec navázala kontakt pouze se dvěma respondenty)². Díky této metodě se mi podařilo do práce zahrnout osobní zkušenost lidí, kteří se se sociálním vyloučením a s lidmi, kteří v něm žijí, setkávají denně. Jejich poznatky, myšlenky, nápady a podněty mi byly velmi nápomocné při tvorbě konečných návrhů řešení problematiky integrace osob ze sociálně vyloučených oblastí.

¹ Pracovníci Západočeské univerzity v Plzni, autoři analýz sociálního vyloučení v Plzni, v Liberci.

² V Liberci jsem se tímto problémem nepotýkala. Možná je to způsobeno tím, že v při Západočeské univerzitě působí katedra antropologie, jejíž studenti se podobnou problematikou zabývají a plzeňské organizace více kontaktují.

2 Terminoloie

2.1 *Chudoba*

Neexistuje „správná“ či „vědecká“ definice chudoby, kterou by všichni závazně přijímali. Neexistuje ani jediný obecně přijatelný působ jejího měření. Podle Friedmanna³ existují minimálně čtyři diskursy chudoby: byrokratický, moralistický, akademický a diskurs samotných chudých.

Byrokratický diskurs napomáhá především určení hranic chudoby (prostřednictvím přímých a nepřímých kritérií). Pohyb této hranice určuje nejen, kdo bude oprávněn dostávat dávky sociální pomoci, ale i počet chudých. V této souvislosti se hovoří o domácnostech s nízkými příjmy, o absolutní či relativní chudobě.⁴

Moralistický diskurs popisuje, v jakém vztahu jsou chudí vůči vlastní chudobě.⁵ V řeči moralistů se hovoří o strádajících, pracujících, úctyhodných chudých, dobrovolně chudých, nebezpečné třídě, underclass neboli deklasovaných.⁶

Akademický diskurs chápe chudobu spíše jako důsledek společenských mechanismů než jako charakteristiku chudých. Jde o otázku vztahu chudých k občanské společnosti a otázku jejich participace na aktivitách této společnosti. V tomto diskursu se můžeme setkat s pojmy jako je strukturální chudoba, vyloučení, marginalizace, vykořisťování.⁷

Diskurs samotných chudých se týká především pocitu vlastní bezmocnosti a způsobů, jak ji překonat. Tato bezmocnost má tři dimenze: sociální (relativně nevý-

³ FRIEDMAN in MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Str. 109, ISBN 80-85850-61-3

⁴ tamtéž

⁵ DŽAMBAZOVIČ, Roman. et al. *Chudoba a sociálna exklúzia/inklúzia: Skupiny najviac ohrozené sociálnou exklúziou a námety na riešenie/prevenciu* [online]. Bratislava: 2004 [cit. 2008-09-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sspr.gov.sk/texty/File/pdf/2004/rodina/Chudoba.pdf>>. Str. 45

⁶ BODNÁROVÁ, Bernardína, et al. *Transformácia sociálneho systému na Slovensku*. [online]. Bratislava : 2004 [cit. 2008-09-10]. Dostupný z WWW: <http://www.sspr.gov.sk/texty/File/transformacia/Transformacia_Januar_2004.pdf>. Str. 101

⁷ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Str. 109, ISBN 80-85850-61-3

hodný přístup k prostředkům produkce vlastní existence), politickou (chybějící politický vliv), psychologickou (zvnitřnění pocitu vlastní méněcennosti a podřizování se autoritě).⁸

Definice chudoby slouží dvěma základním účelům: Dovoluje měřit rozsah chudoby ve společnosti a určuje rozsah oprávnění chudých vůči sociálnímu státu. Různé druhy chudoby mohou být tříděny podle řady kritérií, přičemž se tato třídění vzájemně překrývají.

Existují především tyto protikladné dvojice kategorií konceptů chudoby:

- ◆ Absolutní či relativní
- ◆ Přímé či nepřímé
- ◆ Objektivní či subjektivní
- ◆ Perspektivní (stanovené experty) či konsensuální⁹

2.1.1 Koncepty chudoby

Absolutní (Sen) či relativní (Townsend)

V sociologii převládá názor, že chudoba v průmyslově rozvinutých zemích je chudobou relativní. Mnoho osob považovaných za chudé ve Spojených státech by například nebylo považováno za chudé v Číně, Indii či Etiopii. Chudoba je vždy poměřována zejména vůči kvalitě života charakteristické v dané zemi. V rozvinutých zemích nejde dnes primárně o stav neuspokojení určitých základních potřeb, ale jde o život na dně profesních, vlastnických, konzumních vztahů určité společnosti.

Relativní chudoba je založena na porovnání standardu chudých a těch, kdo chudí nejsou. Tato chudoba představuje problém chudoby v bohaté, ale nerovnosti charakterizované společnosti. Základní potřeby jsou zde sice v celé populaci uspokojovány, ale část této populace je vyloučena z běžného spotřebitelského standardu

⁸ RABUŠIČ, Ladislav, MAREŠ, Petr. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. *Sociologický časopis* [online]. 1996, č. 32 [cit. 2008-09-12], s. 297-315. Dostupný z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/297_297MARAB.pdf>.

⁹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Str. 109, ISBN 80-85850-61-3

společnosti, ve které žije, a tím i z dalších aktivit, které tento standard umožňuje. Je tedy patrné, že chudí nemusí být pouze ti, kteří se nacházejí na úplném dně, ale chudobu lze nalézt v každé sociální vrstvě.¹⁰

Absolutní koncepty

Absolutní chudoba je spojována s nedostatkem prostředků k uspokojení základních potřeb – žít delší dobu pod absolutní hranicí chudoby znamená ohrožení života. Tento koncept je tedy primárně založen na představě o minimální životní úrovni, zaručující osobám jen pouhé fyzické přežití a nic víc.¹¹

Přímé a nepřímé koncepty

Přímé koncepty

Jsou založeny na měření chudoby až po transformaci příjmů do spotřeby. Samotné příjmy jsou v tomto případě považovány pro měření chudoby za nedostačující, neboť se do nich nepromítají různorodé okolnosti doprovázející jejich transformaci do spotřeby.¹²

Nepřímé koncepty

Opírají se především o hodnocení disponibilního příjmu jedinců či domácností. Jde o měření příjmů před spotřebou. Jde tedy o nominální příjmy, do kterých se nepromítá korekce kupní síly, ani struktury výdajů.¹³

Preskriptivní a konsensuální koncepty

Preskriptivní definice chudoby se týkají vymezení charakteristik chudých prostřednictvím expertních odhadů. Patří k nim různé spotřební koše, garantované minimální příjmy jako úroveň vymezené sociální dávky a různě vymezená životní minima jako příjmové hranice zakládající nárok na sociální podporu.

¹⁰ MAREŠ, Petr, RABUŠIČ, Ladislav. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. In *Sociologický časopis*. Brno : [s.n.], 1996. s. 297-315. Dostupný z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/297_297MARAB.pdf>.

¹¹ taméž

¹² MAREŠ, Petr. *Chudoba v Čechách v datech*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí - Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004. Str. 57. Výzkumné práce.

¹³ tamtéž

Konsensuální definice chudoby jsou založeny na konsensu poučnosti o tom, koho lze za chudého považovat a koho ne. Konsensuální přístup nepracuje s experty, ale s respondenty. Podle Walkera existují tři varianty:

- ♦ Varianta založená na vymezení seznamu nezbytných životních položek celkovou veřejností.
- ♦ Varianta založená na odhadu adekvátního minima příjmu celou veřejností
- ♦ Varianta založená na vyjádření veřejnosti o tom, jakou úroveň podpory je ochotna financovat.¹⁴

Objektivní či subjektivní koncepty

Takzvaná objektivní chudoba odráží společenský souhlas či politickou vůli k vynaložení určitých nákladů společnosti. Subjektivní chudoba odráží aspirace obyvatelstva a deprivaci z pocitu jejich neuspokojení. Objektivní chudoba bude vždy výrazně méně početná než chudoba subjektivní. Na druhou stranu je mnohem relevantnější opírat se o koncept objektivní chudoby, která vymezuje hranice chudoby zvenčí. Chudoba je tedy vymezována nezávisle na mínění těch, kteří jsou za chudé považováni.¹⁵

Subjektivní vymezení chudoby je založeno na jejím pocíťování, na hodnocení vlastní životní zkušenosti. Spočívá v názorech a pocitech osob, kterých se týká a to bez ohledu na mínění ostatní společnosti i bez ohledu na předepsané znaky chudoby. Subjektivní mínění osob, které se samy považují za chudé, bývá rovnáváno s jejich objektivními charakteristikami, jako jsou příjem, velikost rodiny atd.¹⁶

¹⁴ WALKER in MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. Str. 117, ISBN 80-85850-61-3

¹⁵ MAREŠ, Petr. *Chudoba v Čechách v datech*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí - Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004. 57 s. Výzkumné práce.

¹⁶ MAREŠ, Petr. *Chudoba v Čechách v datech*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí - Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004. 57 s. Výzkumné práce.

2.1.2 Měření chudoby:

Měření chudoby je téma velmi ožehavé, ale v dnešní společnosti nezbytné. V dnešní době má značný význam především pro rozdělování sociální pomoci. Měření závisí na stavu, ve kterém se nachází společnost, a je velmi obtížné stanovit objektivní kritéria. Vyspělé země se snaží stanovit standard, který by si mohl dovolit každý, zatímco chudší země si něco takového nemůžou dovolit. Kritikové tohoto systému často hovoří o jeho nadsazení, čímž se, pro určité skupiny obyvatel, vytrácí motivace k vlastní iniciativě.¹⁷

Nejběžnější metodou určování chudoby je reaktivní metoda, která stanoví úroveň příjmů ve vztahu k průměrnému příjmu v dané zemi, lidé s příjmem pod touto hranicí mají nárok na sociální pomoc. V Evropě se tato hranice pohybuje kolem 60% průměrných příjmů. Výhodou této metody je možnost relativně pružně reagovat na ekonomický a sociální vývoj, tato výhoda však bývá občas převáděna do reakcí rovnající se korupci voličů. Nevýhodou je pak nadhodnocení sociálních dávek a nebezpečí, že politici využijí návyku jejího čerpání.¹⁸

Relativně nejbezpečnější metodou měření chudoby je tzv. normativní metoda, kdy se stanoví minimální společensky přijatelný spotřební koš, který se vyjádří v penězích. Výhodou této metody je nižší možnost zneužívání sociálního systému, její nevýhodou je, že stanovit vyrovnaný spotřební koš je velmi náročné a vyžaduje to hlubší analýzu a znalost společenských poměrů. Druhou nevýhodou je, že spotřební koš velmi pomalu reaguje na změny ve společnosti. Pro svoji náročnost a nepopularitu mezi voliči, kteří sociální dávky pobírají, je tato metoda používána pouze doplňkově.

¹⁷ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Str. 122, ISBN 80-85850-61-3

¹⁸RABUŠIČ, Ladislav, MAREŠ, Petr. K měření subjektivní chudoby v české společnosti. *Sociologický časopis* [online]. 1996, č. 32 [cit. 2008-09-12], s. 297-315. Dostupný z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/297_297MARAB.pdf>.

2.2 Kultura chudoby:

Kultura souhrnně označuje vše, čím se člověk odlišuje od zvířete. „(...) je to soubor činností a výtvorů této činnosti, které lidem umožňují přežít v přírodním prostředí, spolu se souborem věr a představ, které tomuto přežití chtějí dát smysl.“¹⁹ Pojmy jako kultura nebo soubor sdílených kulturních představ jsou také často považovány za teoretický nástroj identifikující hranice určité menšinové skupiny. Navrátil kulturu definuje jako specifickou soustavu idejí, hodnot, norem a stylů života a způsobů řešení běžných životních problémů, které sdílejí příslušníci dané skupiny.²⁰ Je to osvojená perspektiva, prostřednictvím které příslušníci skupiny vnímají a chápou své prostředí, vytvářejí pocit vlastního světa a osvojují si konkrétní zvyky a jiné konvence.²¹

V roce 1959 ve studii *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty* formuloval americký antropolog Oscar Lewis analytický model *kultury chudoby*.²² Charakterizuje společnost, pro niž se chudoba stala standardem – sdíleným způsobem života. Kultura chudoby ovšem podle Lewise není pouze záležitostí strádání, stavem nedostatku něčeho. Je to kultura v tradičním antropologickém pojetí, tedy taková, která poskytuje lidským bytostem návod na život a připravený soubor řešení problémů. Zároveň však svým nositelům znemožňuje zpětnou integraci do struktur většinové společnosti – tito lidé nejsou schopni „chopit se šance“ na změnu životního stylu, která se jim naskytne, ani využít programů nabízených jim ať již státem, či nevládními organizacemi. Dojde-li přitom jednou k přivyknutí na kulturu chudoby jakožto životní strategii, má tento stav tendenci se mezigeneračně předávat. Jinak řečeno, dlouhodobý stav chudoby může vést k tomu, že generace, která se do takového prostředí narodí, ho nevnímá jako něco mimořádného.²³

¹⁹ KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Str. 179. ISBN 80-85850-25-7.

²⁰ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 20. ISBN 80-7178-741-8

²¹ ŠVINGLOVÁ, Dana. *Liberecké romské sdružení: Kultura* [online]. 2007 [cit. 2008-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/kultura/>>.

²² TOUŠEK, Vladilav. *Antropoweb: Kultura chudoby* [online]. 2008 [cit. 2008-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.zcu.cz/index.php?clanek=390&static=webzin&webzin=215>>. ISSN 1801-8793.

²³ TOUŠEK, Vladilav. *Antropoweb: Kultura chudoby* [online]. 2008 [cit. 2008-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.zcu.cz/index.php?clanek=390&static=webzin&webzin=215>>. ISSN 1801-8793.

Samozřejmě ne v každé chudé společnosti můžeme najít kulturu chudoby. Jak Oscar Lewis dokládá, existuje či existovalo mnoho společenství – např. nejnížší kasty v Indii či židovské komunity ve východní Evropě –, které trpěly značnou materiální chudobou, ale nevykazovaly rysy charakteristické pro kulturu chudoby. Měly například rozvinutou sociální organizaci. Za charakteristické rysy kultury chudoby jsou považovány zejména: nedůvěra ke státním institucím, solidarita omezená především na rozšířenou rodinu, životní strategie zaměřená na přítomnost, absence majetku, uzavřený ekonomický systém charakterizovaný zastavováním věcí a půjčováním peněz na vysoké úroky, rané sexuální zkušenosti a vysoká porodnost, časté pocity fatalismu, v případě mužů slabé ego projevující se vychloubačností a podobně.²⁴

Lidé v kultuře chudoby

Tito lidé často obývají takové čtvrti, které mají charakteristiky ghetta – velmi nízká sociální organizace, životní strategie jsou zaměřené na přítomnost (nedokážou se orientovat na budoucnost), neexistuje zde vlastnictví, příslušníci těchto společností mají často velkou nedůvěru k okolnímu světu. Ta se projevuje především strachem z policie, nedůvěrou k vládě a všem na vyšších společenských postech. Existují zde silné tendence k sociální patologii jako takové a ke kriminalitě zvláště. Velmi významným rysem je uzavřený ekonomický systém, charakterizovaný zastavováním osobních věcí a půjčováním peněz na vysoké úroky (mnohdy se dá hovořit o lichvě, které se ještě budu věnovat později).²⁵

Velmi negativní jsou dopady na děti vyrůstající v takovém prostředí. Rodina nepečuje o dítě jako o jedince se speciálními potřebami. Role otce je oslabena (nezaměstnanost, alkoholismus), rodina nefunguje jako celek a vychovává jedince podléhající pocitům bezmocnosti, závislosti a méněcennosti. Důsledkem je neschopnost reálně změnit svoji situaci podle příkladu jiných a současně zde chybí pocit solidarity s lidmi s podobným postižením.²⁶

²⁴ HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"ROMOVÉ" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. Str. 13. ISBN 80-86898-76-8.

²⁵ TOUŠEK, Vladilav. *Antropoweb: Kutura chudoby* [online]. 2008 [cit. 2008-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.zcu.cz/index.php?clanek=390&static=webzin&webzin=215>>. ISSN 1801-8793.

²⁶ TOUŠEK, Vladilav. *Antropoweb: Kutura chudoby* [online]. 2008 [cit. 2008-08-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.antropologie.zcu.cz/index.php?clanek=390&static=webzin&webzin=215>>. ISSN 1801-8793.

Lewisova teorie byla po období nadšeného přijetí poměrně často kritizována, především z důvodu údajného fatalismu (znamená víru v osud). Je pravda, že když je něco považováno za kulturu, je téměř nemožné dosáhnout okamžité změny zásahem zvenčí. Na druhé straně kultura není nějaký stabilní systém. Naopak, stále se mění a přizpůsobuje v interakci se změnou okolních podmínek. Je jasné, že změny jsou pozvolné a na první pohled jen velmi těžko patrné. Přijetím tohoto konceptu rovněž zachováváme optimistickou naději, že změna je při dostatku trpělivosti možná.²⁷

2.3 Další důležité pojmy

Obvykle prožívá člověk vztah k vlastní kultuře jako něco nevysloveného a neproblematického. V souvislosti s menšinami je nezbytné zmínit, že samozřejmě ani kultura určité skupiny není neměnná. Pro nás z toho plyne, že rozmanitým kulturním menšinám nelze přistupovat na základě stereotypních představ, nýbrž vždy s ohledem na aktuální situaci jednotlivce či celé skupiny. Situace se také komplikuje jednak díky prohlubující se globalizaci světa, stejně jako díky migraci konkrétních skupin. Zvláště v případě migrace dochází k bezprostřednímu styku odlišných kultur. Tento styk může být prožíván jako konfliktní, nebo jako obohacující.²⁸

Velmi důležitou otázkou je souběžné sdílení menšinové a většinové kultury „velké“ společnosti. Toto sdílení dvou kultur různých skupin s rozdílnými sociálními charakteristikami může být zdrojem řady napětí, nebo dokonce problémů.²⁹

²⁷ HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"ROMOVÉ" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. Str. 13. ISBN 80-86898-76-8.

²⁸ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 20. ISBN 80-7178-741-8

²⁹ tamtéž

➤ **Etnocentrismus:**

William Graham Sumner ve své knize *Folkways*, která vyšla v roce 1906, zavádí tento termín.³⁰ Od té doby se tento pojem stal součástí slovníku sociálních věd. Podstatou etnocentrismu je tendence hodnotit a interpretovat všechny jevy z pohledu vlastní kultury. Etnocentrický postoj zahrnuje vnímání hodnot a norem vlastní skupiny jako jediných správných, užitečných a pravdivých. Vlastní skupina je standardem, kterým jsou poměřovány ostatní skupiny a životní situace. Způsob života jiných skupin je chápán jako odchylka od optimálního stavu.³¹

➤ **Předsudky a diskriminace:**

Je důležité rozlišovat předsudky a vlastní diskriminaci (znevýhodnění). Předsudek se vztahuje k nepříznivým představám a postojům vůči konkrétní skupině nebo kategorii. Diskriminace se týká chování a jednání, které je nepříznivé vůči skupině a které ji zbavuje určitých základních práv a příležitostí. Toto rozlišení umožňuje zdůraznit, že ne každý předsudek musí vyústit v diskriminaci a ne každé znevýhodnění musí být způsobeno předsudečným postojem. Některé projevy diskriminace nejsou důsledkem předsudku, nýbrž neznalosti a necitlivého přístupu.³²

➤ **Národnostní menšina:**³³

Tímto výrazem označujeme jakoukoli skupinu lidí, která je „(...) *definována nějakým významným znakem, která se nemůže rovnat jiné skupině tvořící v dané společnosti většinu.*“³⁴ Pomocí tohoto pojmu se vyjadřuje sociální, politické a kulturní postavení určité sociální skupiny. Za menšinu či minoritu je pak považována jakákoli sociální skupina, která je oddělena od zbytku společnosti, v níž žije, na základě odlišných fyzic-

³⁰ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 23. ISBN 80-7178-741-8

³¹ *Seznam: encyklopedie* [online]. 2007, 8.12.2007 [cit. 2008-10-11]. Dostupný z WWW: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/128335-etnocentrismus>>.

³² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 21. ISBN 80-7178-741-8

³³ Pojmu menšina je věnována celá podkapitola 2.3, str. 23

³⁴ VÁCLAVÍK, David. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě I. : Základní problém, Židé*. Liberec: Vysokolešský podnik s.r.o. Liberec, 2001. Str. 18. ISBN 80-7083-457-9.

kých nebo kulturních rysů. Tyto odlišnosti mohou vést k nerovnoprávnému postavení či k otevřené diskriminaci.³⁵

➤ **Menšiny ve společnosti:**

Společnost má různé možnosti, jak se vyrovnat s přítomností menšin. Je přitom účelné vymezit společenské oblasti, v nichž může společnost volit strategie působící v obdobném nebo odlišném směru a zabývat se jimi jednotlivě. Jako vhodné se jeví odlišit nejméně tři oblasti, a to kulturní, sociální a politickou.

Na následujících řádcích si popíšeme přístupy, které může většinová společnost v těchto oblastech uplatnit:

Navrátil rozlišuje následující strategie v oblasti kulturní:

- ◆ Segregační strategie: Tento přístup vede k izolaci kultury menšiny. Kultura menšiny je část označena za inferiorní (podřazenou) a je s ní v dané společnosti podle toho zacházeno.
- ◆ Asimilační strategie: vychází z předpokladu, že menšina převezme kulturu, životní styl většiny. To v důsledku znamená, že opustí své hodnoty, tradice a zvyky.
- ◆ Kulturní pluralismus: Tento přístup vychází z toho, že v různých společnostech se mohou vyskytovat různé etnické skupiny. Každá z těchto skupin si ve větší nebo menší míře zachovává své kulturní charakteristiky. Ty mají být podle tohoto přístupu posilovány a ceněny. Tento přístup vede k politice multikulturalismu, která podporuje šíření znalostí různých kultur.
- ◆ Strategie tavicího kotle: Tato strategie předpokládá, že různé kultury, které vstupují do určitého národního společenství, s sebou přinášejí něco cenného. Při této strategii nejde o to, aby si každá z kultur zachovala vlastní specifika. Jak sám název napovídá, každá vstupní kul-

³⁵ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 21. ISBN 80-7178-741-8

tura se má rozpustit v kultuře, která neustále vzniká a převládá se střetáním stupujících kulturních společenství.³⁶

Strategie v oblasti sociální:

- ♦ Strategie sociálního vyloučení: lze je také označit jako sociální segregaci. V jejím důsledku mají určití jednotlivci, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství omezený přístup ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti. Typicky se sociální vyloučení projevuje nízkou kvalitací, obtížemi při uplatněním trhu práce, nízkými příjmy a chudobou, problematickou kvalitou bydlení, horším zdravotním stavem.
- ♦ Strategie sociálního včleňování: Existují dvě základní pojetí inkluzivní politiky. První usiluje o vytvoření rovných podmínek pro naplňování individuálních práv ve sféře vzdělání, zaměstnání, bydlení apod. Velká pozornost se věnuje identifikaci a odstranění diskriminace.

Druhý typ inkluzivní strategie se snaží reformovat celou společenskou strukturu tak, aby všechny skupiny měly stejný přístup k moci. Toto pojetí se ale v průběhu 20. století ukázalo jako neživotné.³⁷

Strategie v oblasti politické:

- ♦ Liberální pluralismus: Tento přístup zdůrazňuje princip rovných příležitostí. Jeho zastánci usilují o to, aby se uplatňovaly stejné zásady rozhodování, a to se zvláštním zřetelem na znevýhodněné skupiny. Zavádí se zákony, které zaručují právo všech na stejné zacházení v práci, při zajišťování bydlení, všichni musí mít stejnou příležitost využít stejného spektra sociálních služeb.

³⁶ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha : Portál, 2003 str. 27. ISBN 80-7178-741-8

³⁷ tamtéž

- ◆ Strukturalismus: Vychází z předpokladu, že v kapitalistické společnosti mají jednotlivé skupiny různé postavení. Tradičně bývá tento pohled aplikován na postavení sociálních tříd. V poslední době se tento pohled ovšem rozšiřuje také na etnické a další kulturní a sociální charakteristiky (gender). Ty jsou pak považovány za základ ekonomické a sociální dominance konkrétních skupin ve společnosti.³⁸

➤ **Rasa:**

Starším ekvivalentem tohoto pojmu je plemeno. V biologické systematice tvoří rasa jednotku nižší než je druh. Hlavní roli zde hrají tzv. typické znaky, s jejichž pomocí se dají odlišit obecné a individuální vlastnosti. V antropologii se tímto pojmem označují různé lidské populace.³⁹

Určování typologií lidských ras s sebou nese jisté problémy. První problém se objevuje v souvislosti čistě biologického určování rozdílů ras. To s sebou přináší výrazné sociokulturní konotace – „časté tendence k hodnotícím typologiím ras mají dalekosáhlé sociální, kulturní a historické dozvuky.“⁴⁰ Další problém vidí odborníci v tom, co bude považováno za základní charakterovou, tělesnou či jinou vlastnost, podle které bude možné určit, se které rase daný jedinec náleží.⁴¹

Většina typologií založených na fenotypu⁴² rozlišuje tři základní rasy:

- ◆ negroidní
- ◆ mongoloidní
- ◆ europoidní

Pojem rasa je jak v evropské tak i v americké sociální práci používán spíše s nádechem jisté problematičnosti. Kritický postoj vůči této terminologii spočívá

³⁸ NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha : Portál, 2003 str. 28-29. ISBN 80-7178-741-8

³⁹ VÁCLAVÍK, David. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě 1. : Základní problém, Židé*. Liberec: Vysokoleškolský podnik s.r.o. Liberec, 2001. Str. 18. ISBN 80-7083-457-9.

⁴⁰ tamtéž

⁴¹ tamtéž

⁴² Fenotypem míníme barvu kůže, tvar lebky, barvu a tvar vlasů.

v jejím historickém zatížení i v aktuálním spojení s politickou propagandou extrémistických a neofašistických skupin. V některých zemích, např. ve Francii, Německu, Nizozemsku ve Skandinávii historické zatížení těchto pojmů vedlo k jejich vymizení ze všeobecného i oficiálního diskurzu. Podle Navrátila tento termín patří k nejvíce nepochopeným, zneužitým a nebezpečným konceptům moderního světa.⁴³

➤ Etnikum

S tímto pojmem stejně jako s pojmem rasa jsou spojeny problémy. Ve většině evropských jazyků je význam tohoto pojmu volně zaměňován s pojmy jako je národ, národnost či národnostní menšina. Toto označování ale není přesné. Z antropologického hlediska Václavík za národ označuje skupinu lidí, „(...)kteří se odvolávají na společný původ, sdílí spolu základní kulturní hodnoty a používají stejný jazyk, přičemž musí platit, že příslušnost k takovéto skupině je považována jak daným jedincem, tak jeho sociálním okolím za důležitý identifikační znak, který ho s některými lidmi sblíží a od jiných odlišuje.“⁴⁴

2.4 Menšiny

V rámci teritorií současných států se z 99procent na jejich území vyskytují národnostní menšiny. V dnešním světě až na výjimky nenajdeme stát, kde bychom se nesetkali se situací, kdy na jednom území žije více etnických skupin. Tuto různorodost bychom měli chápat jako přínos, ale často se, právě naopak, stává zdrojem konfliktů a problémů. Jak pro potřeby státu, tak i pro různé nadnárodní organizace, bylo vytvořeno několik definic.

Sulitka uvádí definici F. Caportortiho, zpravodaje při Komisi pro lidská práva OSN: „*Národnostní menšina je minoritní etnická skupina osob, která je na rozdíl od*

⁴³NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 25. ISBN 80-7178-741-8

⁴⁴VÁCLAVÍK, David. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě I. : Základní problém, Židé*. Liberec: Vysokoškolský podnik s.r.o. Liberec, 2001. Str. 15. ISBN 80-7083-457-9.

*ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezačíná vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu vykazují v etnickém, kulturním, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, které je odlišují od ostatního obyvatelstva. Nicméně národnostní menšiny zároveň vykazují výraznou soudržnost, umožňující zachování vlastní kultury, tradic, náboženství a vlastního jazyka.*⁴⁵

Václavík uvádí Giddensův návrh, podle kterého by za menšinu měla být považována každá skupina, která splňuje následující charakteristiky:

1. Její příslušníci jsou jako oběti diskriminace znevýhodněni vůči statním členům poučnosti.
2. Příslušníci minority mají povědomí skupinové solidarity. Objevují se u nich tendence vydělovat sama sebe od okolní společnosti.
3. Minorita je obvykle fyzicky a sociálně izolována od většiny společnosti. Často toto vydělování může vést ke vzniku segregovaných oblastí.⁴⁶

Dále můžeme národnostní menšiny chápat na základně dvou hledisek: jednak z pohledu státní legislativy a jednak z hlediska kulturních souvislostí, kdy vedle sebe existují dvě početně nerovnocenné národní/etnické skupiny, které žijí na určitém území, které je v dnešní moderní době vymezeno hranicemi státu.⁴⁷

Z pohledu kulturních souvislostí můžeme za národní/etnickou menšinu považovat každou skupinu, která se významně odlišuje etnickými znaky od většinové/majoritní společnosti. Etnickými znaky chápeme: jazyk, kulturní tradice, mentalitu, atd. Menšina nepřijímá národní identitu většinové společnosti. „*V kulturních souvislostech může národnostní/etnická menšina odvozovat svou identitu ze základu etnického, jazykového, náboženského nebo kulturního ve smyslu kulturní tradice.*“⁴⁸

⁴⁵ SULITKA, A. *Národnostní menšiny v České republice in Výchova proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. Str. 54-68.

⁴⁶ VÁCLAVÍK, David. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě 1. : Základní problém, Židé*. Liberec: Vysokoleškolský podnik s.r.o. Liberec, 2001. Str. 19. ISBN 80-7083-457-9.

⁴⁷ ŽEMLIČKOVÁ, Gabriela. *NICM : Maják v moři informací* [online]. 2008 , srpen 2008 [cit. 2008-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.icm.cz/mensiny-zakladni-informace>>.

⁴⁸ ŽEMLIČKOVÁ, Gabriela. *NICM : Maják v moři informací* [online]. 2008 , srpen 2008 [cit. 2008-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.icm.cz/mensiny-zakladni-informace>>.

Druhé vysvětlení, které je formulováno v souvislostech státní legislativy, je věcí právních kritérií jednotlivých států. Z toho je patrné, že vymezení pojmu národnostní menšina je podmíněné společensky a politicky, a proto i nejednoznačné a dobově podmíněné.

V České republice vymezuje zákoník dle zákona č. 273/ 2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, pojem národnostní menšina v §2 takto:

1. „*Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky vytvořilo.*

2. *Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.*“⁴⁹

Příslušníkům národnostních menšin zaručuje zákon také určitá práva. Patří mezi ně například právo na svobodnou volbu příslušnosti k národnostní menšině, právo na sdružování příslušníků národnostní menšiny, právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy, právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny a mnohá další.⁵⁰

⁴⁹ KÖKÖRČENÝ, Michal. *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů* [online]. 2006, 20.2.2009 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/2001/273001/Sb_273001_-----_.php>.

⁵⁰ KÖKÖRČENÝ, Michal. *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů* [online]. 2006, 20.2.2009 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/2001/273001/Sb_273001_-----_.php>.

2.4.1 Migrace

Migraci bychom mohli definovat jako časově více či méně omezené přesuny lidí v rámci prostoru v dnešní době vymezeným státními hranicemi. Migrace není fenoménem dnešní doby. Lidé migrovali od nepaměti. Za nejvýznamnější lze považovat migrační vlny z období starověké Evropy, které dnes známe pod pojmem stěhování národů. Za migranta lze považovat každého, kdo se déle jak rok vyskytuje mimo území svého původu.⁵¹

V současné době jsme svědky velkých, dalo by se říci až masivních, pohybů lidí. Tyto pohyby mají mnoho příčin a mnoho důsledků. Velmi zjednodušeně bychom mohli migraci charakterizovat jako proudění obyvatelstva ze zemí chudých do zemí bohatých, neboli z chudého Jihu na bohatý Sever. Za hlavní hybné síly těchto pohybů můžeme považovat velké nerovnosti v bohatství jednotlivých oblastí, v síle a stabilitě ekonomik a i v životní úrovni jednotlivých společností. Velkou roli hraje také politické uspořádání cílových zemí a také jejich politická stabilita.⁵²

Tuto teorii podporuje také Šišková, říká: „*Výsledkem tohoto vývoje je trvalý a dále rostoucí migrační tlak, kdy podmínky Jihu, který je neschopen vlastní „modernizace“, ženou jeho populaci na Sever.*“⁵³ Odhaduje se, že dnes žije asi 150 milionů lidí mimo svou mateřskou vlast, mimo zemi, kde se narodili nebo jejíž občanství nesou. Téměř polovina těchto lidí zamířila do zemí rozvinutých a druhá polovina se usadila v zemích rozvojových. Celou třetinu těchto lidí bychom mohli najít na území sedmi nejbohatších zemí světa. Tato migrace dosáhla svého vrcholu v roce 1992, ale i dnes je na velmi vysoké úrovni.⁵⁴

⁵¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 21. ISBN 80-7178-648-980-7

⁵² DRBOHLAV, Dušan. *Multikulturální centrum Praha: Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt* [online]. Praha : 2008 [cit. 2008-11-13]. Dostupný z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/f76c21488a048c95bc0a5f12deece153/Kopie___Pohyb_a_pobyt.pdf>.

⁵³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 21. ISBN 80-7178-648-980-7

⁵⁴ tamtéž

2.4.2 Významné menšiny na území České republiky

„V České republice žije 12 početnějších uznávaných menšin. Patří mezi ně menšina slovenská, polská, romská, bulharská, chorvatská, maďarská, německá, rusínská, ruská, řecká, srbská a ukrajinská. Mají své zastoupení ve specializované radě vlády, na činnost jejich spolků přispívá stát.“⁵⁵

Některé z těchto minorit se od nás – zástupců majoritní společnosti – ve vnějších znacích příliš neliší. Mnohokrát si ale uvědomíme, že se jako česká majorita chováme jinak než minorita. Zvláště výrazně to pociťujeme ve chvílích, kdy dojde k nějakému konfliktu. Je to způsobeno hlavně tím, že náš komunikační styl naráží na jiný komunikační styl minority. Když poznáme její historii, hodnotový systém, zvyky, způsob života a tradice, komunikační proces by se mohl usnadnit a tím by vymizely některé z problémů, které vznikají právě z nevědomosti.

O tom, že se s představiteli jiných kulturních etnik setkáváme čím dál častěji, svědčí i následující údaje. K 30. 12. 2004 bylo v České republice podle Českého statistického úřadu 10 220 577 osob a z toho asi 193 480 cizinců s povolením k pobytu a cizinců s vízy nad 90 dní zde bylo 62 437. Celkově tedy bylo na území našeho státu evidováno 255 917 cizinců, což tvořilo asi 2,5% obyvatel České republiky.⁵⁶

2.4.2.1 Vietnamská menšina

Historie

Vietnamci u nás žijí již téměř šedesát let. Jejich příchod do České republiky bychom mohli rozdělit do dvou hlavních fází. První vlna proběhla v letech padesátých a druhá v letech sedmdesátých. V padesátých letech sužuje Vietnam válka.

⁵⁵ Praha.EU: *Portál hlavního města Prahy* [online]. 2007, červen, 2007 [cit. 2008-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.praha.eu/jnp/cz/obcan/socialni_a_zdravotni_oblast/socialni_oblast/mensiny/narodnostni_mensiny.html>

⁵⁶ Český statistický úřad: *Počet cizinců v ČR* [online]. 2008, 29. ledna 2009 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu>

V roce 1956 k nám přijíždí sto členná skupina dětí, sirotků, kteří zde měli získat základní a případně i odborné vzdělání. Československá vláda se rozhodla umístit hosty z tak vzdálených končin v dětském domově v Chrastavě u Liberce, kde do té doby přebývaly děti partyzánů z Řecka. Ovšem po třech letech byly děti opět převezeny zpět do Vietnamu, protože se tamní vláda bála ztráty jejich vlastní kulturní identity.⁵⁷

Roku 1956 byla oběma státy podepsána Dohoda o vědecko-technické spolupráci a první vietnamští praktikanti k nám přicházejí koncem padesátých let. Jejich hlavní cílem bylo zdokonalení v oblasti strojírenství a lehkého průmyslu. V následujících letech byly podepsány další dohody, na jejichž základě se na území České republiky dostalo několik tisíc pracovníků a praktikantů.⁵⁸

Po roce 1989 se do České republiky dostávají noví imigranti z Vietnamu. Přicházejí už z jiných důvodů než za studiem a odbornou praxí. Hlavním zdrojem obživy se pro ně stává především obchodní činnost a to bez ohledu na jejich předchozí vzdělání. S nimi přicházejí také jejich děti, rodiny, příbuzní.⁵⁹

Dnes ke 31.5.2008 žije na našem území 55 191 Vietnamců s povolením k pobytu.⁶⁰ Vietnamský prezident usiluje o to, aby vietnamská komunita byla oficiálně uznaná jako menšina a aby jí byla přirknuta všechna práva a povinnosti s tím související. Tento požadavek se už více jak tři roky snaží uplatnit Česko-vietnamská společnost, jmenovitě předseda této společnosti – Marcel Winter.⁶¹

Životní styl

Vietnamci, kteří se rozhodli usídlit v České republice, museli překonat vzdálenost nejen cca. 14.000 kilometrů, které naše země oddělují, ale i rozdílnost obou kultur a životního prostředí.

⁵⁷ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 101. ISBN 80-7178-648-980-7

⁵⁸ tamtéž

⁵⁹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 101. ISBN 80-7178-648-980-7

⁶⁰ Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s.. *Varianty: Vietnamci v České republice* [online]. 2002 [cit. 2008-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci/01/08.pdf>>.

⁶¹ tamtéž

Vietnamci kladou veliký důraz na rodinu. Rodičům, učitelům a starším sourozencům se musí prokazovat úcta. Na druhou stranu mají starší povinnost postarat se o „níže“ postavené. Jejich národním náboženstvím je konfucianství, které stanovuje, že hlavní postavení v rodině mají muži. Ve skutečném životě tomu ale tak není a mnohokrát se stane, že vedoucí úlohu má žena a to nejen v rodinném životě, ale také v životě profesním. Dnes už není výjimkou, že se v řídicích pozicích vietnamských podniků a jiných vysokých funkcích nacházejí ženy.⁶²

Další důležitou hodnotou, kterou mají Vietnamci a Češi společnou, je vzdělání. Ve Vietnamu rodiny utratí téměř veškeré své úspory, aby alespoň jedno jejich dítě dosáhlo co nejvyššího vzdělání. I v Česku kladou vietnamští rodiče na vzdělání svých dětí veliký důraz. Jejich děti patří na školách k premiantům třídy, jejich průměr na základních školách je 1,3. Na středních pak 1,7. Není také výjimkou, že vietnamské děti studují na vysokých školách. Je jich zde asi 400.⁶³

Vztahy a soužití s českou majoritou

Snad nejvýraznějším rysem vietnamské společenské skupiny je její uzavřenost. Ta je dána hned několika příčinami. Zde je třeba zmínit jak odlišnosti obou kultur, pak také kulturní šok, který u nás prožívají. Za největší bariéru v přizpůsobení se jeden druhému bychom mohli označit problém s komunikací. Naše jazyky jsou velice odlišné, způsob mluvy a vyjadřování také. Zpočátku neměli Vietnamci vůbec možnost se češtinu naučit, protože neexistovaly česko-vietnamské učebnice, a tak si postupně vytvořili a začali vydávat učebnice sami. Dohrnala je k tomu i situace z poloviny devadesátých let, kdy byla zavedena různá opatření spočívající v tom, že cizinec, který chce získat řidičské oprávnění nebo živnostenské oprávnění, musí český jazyk ovládat natolik, aby zvládl sám vyplnit žádost a jako živnostník komunikovat, či absolvovat výuku a závěrečné zkoušky řidiče v českém jazyce.⁶⁴

⁶² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 104. ISBN 80-7178-648-980-7

⁶³ Vietnamci mají být národnostní menšinou. *Pressweb: Tiskové zprávy a PR* [online]. 2008 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.pressweb.cz/zprava/8088-vietnamci-maji-byt-narodnostni-mensinou>>.

⁶⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 104. ISBN 80-7178-648-980-7

Dodnes nebyly vzájemné vztahy Vietnamců a Čechů příliš posíleny. Názory na ně jsou velmi rozporuplné a často až protikladné. Obecně panuje názor, že Vietnamci jsou velmi pracovití a že se dokázali vcelku dobře přizpůsobit. Jsou tiší a nekonfliktní, snaží se za každou cenu pracovat a nejsou tudíž jako některé jiné menšiny – např. jako romská menšina - závislí na sociálních dávkách státu.⁶⁵

Setkáme se ale i s opačnými názory, kdy jsou Vietnamci obviňováni z toho, že berou „našim“ lidem práci, že stát obírají na daních a že jejich podniky stejně neslouží k ničemu jinému než k praní špinavých peněz. Většinou ale zůstává jen u slov. Celkově by se dalo říci, že Vietnamci nejsou v České republice negativně vnímáni, také nebyly žádné závažnější či dlouhodobé útoky proti nim.

Uplatnění Vietnamců na trhu práce

Značná část Vietnamců, jak už bylo řečeno, se vyznačuje obrovskou pracovitostí, a proto asi nikoho nepřekvapí, že jejich hlavní doménou je podnikání. Jejich aktivity jsou poměrně různorodé. Hlavní doménou je obchod s oděvním zbožím, dále pak prodej rychlého občerstvení a potravin, dokonce i provozování sázkových kanceláří a prodej letenek. „*Souhrn všech těchto činností označujeme termínem vietnamská imigrantská ekonomika.*“⁶⁶

Tato ekonomika vznikala nezávisle na trhu práce a vyznačuje se vlastní sítí institucí, která má dokonce i interní pracovní trh. Častý argument kritiků příchodu cizinců, kteří tvrdí, že právě kvůli rostoucímu počtu imigrantů na našem území přicházejí „naši“ lidé o práci, v případě Vietnamců tedy neplatí. Jde dokonce o pravý opak. Vietnamští podnikatelé naopak pracovní místa vytvářejí a nabízejí je i české populaci (často lidem v pokročilém či dokonce důchodovém věku. Tedy lidem, pro které by bylo téměř nemožné se na trhu práce uplatnit).⁶⁷

Mezi vietnamskými podnikateli je nemalé procento těch, kterým se podařilo uspět a zbohatnout. Někteří dokonce vlastní nadnárodní společnosti, které kapitál

⁶⁵ Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha, str. 117-122

⁶⁶ HOFÍREK, Ondřej, NEKORJAK, Michal. Vietkonomika. *Literárky v síti* [online]. 2006, č. 47 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3045>>.

⁶⁷ HOFÍREK, Ondřej, NEKORJAK, Michal. Vietkonomika. *Literárky v síti* [online]. 2006, č. 47 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3045>>.

získaný v České republice investují ve Vietnamu, kde zakládají nové podniky a vyvářejí pro tamější obyvatele nové pracovní příležitosti.⁶⁸

V oblasti podnikání se ale někteří Vietnamci dopouští trestné činnosti. Nejčastěji se jedná o trestné činy neoprávněného podnikání, zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby a porušování práv k ochranné známce, obchodnímu jménu a chráněnému označení původu. Vláda se snaží podobným problémům předcházet a potlačit je. Vietnamské tržnice se stávají cíly policejních razíí, kontrol ze strany celních, finančních a živnostenských úřadů. Výsledkem je, že vietnamští obchodníci se z velkých tržnic stěhují do kamenných obchodů, které již lépe kontrolují a nejsou již tolik anonymní. Situace se tedy postupně celkově zlepšuje.⁶⁹

2.4.2.2 Ukrajinská menšina

Historie

Lidé ukrajinské národnosti se na území České republiky začali objevovat již v období Rakouska-Uherska, přesněji od konce 18. století, kdy byla část západoukrajinského území připojena k habsburské monarchii. Na naše území Ukrajince přiváděla hlavně vidina lepšího vzdělání, protože školství na Ukrajině bylo značně nerozvinuté a nebyla zde ani univerzita. Druhou hlavní skupinu, která směřovala na naše území, tvořili sezonní dělníci, které k nám přiváděl nedostatek půdy a relativní přelidnění. Práci nacházeli hlavně na zemědělských statcích a v uhelných dolech.⁷⁰

V období první světové války se počet Ukrajinců na našem území dále zvětšuje, ale ještě větší nárůst je zaznamenán po roce 1918. Úřady tyto lidi umisťují

⁶⁸ HOFÍREK, Ondřej, NEKORJAK, Michal. Vietkonomika. *Literárky v síti* [online]. 2006, č. 47 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3045>>.

⁶⁹ HOFÍREK, Ondřej, NEKORJAK, Michal. Vietkonomika. *Literárky v síti* [online]. 2006, č. 47 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3045>>.

⁷⁰ *Evropský rok mezikulturního dialogu: Ukrajinská kulturní identita* [online]. 2008, červen 2008 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.mezikulturnidialog.cz/ukrajinska-kulturni-identita.html>>.

v internačních táborech v Jablonném v Podještědí a v Liberci a nakonec i v Josefově. Jinde na území ČSR v této době působily vojenské pracovní oddíly.⁷¹

Český stát projevil velké pochopení pro potřeby uprchlíků z Ukrajiny. Díky finanční podpoře státu vzniká v této době na našem území řada ukrajinských škol a dokonce je roku 1921 v Praze otevřena ukrajinská svobodná univerzita.⁷² Nejdůležitějším ukrajinským městem se stává Praha.

Celkové postavení Ukrajinců se zhoršuje poté, co byly české země roku 1939 ovládnuty nacistickým Německem. Situace se stává ještě kritičtější v květnu 1945. Desítky českých Ukrajinců byly zadrženy Rudou armádou a deportovány do trestních táborů na území SSSR, kde jich nemalá část zahynula. Životní podmínky Ukrajinců, kteří zůstali v Československu nebo sem po válce přišli, se a několik desetiletí zásadně mění. Ukrajinci se vcelku paradoxně – jako příslušníci druhé největší národnostní menšiny – dostávají na území spojenecké republiky do pozice bezprávého společenství a jejich život je velmi omezován.⁷³

Situace se zlepšuje na podzim roku 1989, kdy dochází po dlouhých čtyřiceti letech k uvolnění a otevření prostoru pro činnost spolků národních menšin. Na jaře roku 1990 vzniklo Sdružení Ukrajinců v České republice. Toto sdružení se pokusilo obnovit dřívější kulturní a spolkové aktivity. V dnešní době jsou velmi aktivními a vlivnými organizacemi na našem území Ukrajinská iniciativa v ČR vzniklá roku 1994 odštěpením od Sdružení Ukrajinců a dále Fórum Ukrajinců.⁷⁴

„V dnešní době žije podle sčítání obyvatel z roku 2001 na našem území 22 112 osob hlásících se k ukrajinské národnosti. Podle vlastních odhadů menšiny je

⁷¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 82. ISBN 80-7178-648-980-7

⁷² *Evropský rok mezikulturního dialogu : Ukrajinská kulturní identita* [online]. 2008 , červen 2008 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.mezikulturnidialog.cz/ukrajinska-kulturni-identita.html>>.

⁷³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 82. ISBN 80-7178-648-980-7

⁷⁴ *Evropský rok mezikulturního dialogu : Ukrajinská kulturní identita* [online]. 2008 , červen 2008 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.mezikulturnidialog.cz/ukrajinska-kulturni-identita.html>>.

však počet vyšší.“⁷⁵ Hlavními místy, kde se příslušníci ukrajinské menšiny usidlují, jsou Praha, Karlovy Vary, Děčín, Brno, Přerov a Ostrava.

Životní styl

Základní hodnotový systém tradiční ukrajinské skupiny se od české příliš neliší. Jedním z důvodů je dlouhodobé soužití s českým obyvatelstvem. Zjednodušeně bychom mohli říci, že v ukrajinské společnosti se setkáme s vyšší mírou religiozity a také národní hrdosti, která je reprezentována některými osobnostmi, událostmi ukrajinských politických i literárních dějin. Tato hrdost někdy přechází až v nekritičnost a idealizaci vlastního národa.⁷⁶

Zvyky a tradice, které Ukrajinci udržují, většinou souvisí s významnými církevními svátky a s výročními dny některých významných osobností minulosti (např. rodný den básníka Tarese Ševčenka).⁷⁷

Vztahy a soužití s českou majoritou

Soužití ukrajinské menšiny s českou majoritou nebylo spojeno do nedávné doby s příliš velkými problémy. „*Čeští Ukrajinci si však tradičně stěžují na nedostačnou míru pochopení českého obyvatelstva pro specifika ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů.*“⁷⁸

Vnímání české většinové společnosti Ukrajiny a Ukrajinců se oproti dřívějším dobám nezlepšilo, spíš by se dalo říci, že situace se komplikuje. S rostoucím počtem ukrajinských dělníků u nás je spojován nárůst kriminality a zmenšování pocitu bezpečí. Politování hodné je, že ukrajinská skupina nemá často s nastalou situací nic společného. Tento jev je způsoben vlivem médií. Často nás informují pouze o negativních jevech, které se s ukrajinskou menšinou pojí, pozitiva jsou opomíjená či

⁷⁵ Praha.EU: *Portál hlavního města Prahy* [online]. 2007, červen, 2007 [cit. 2008-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.praha.eu/jnp/cz/obcan/socialni_a_zdravotni_oblast/socialni_oblast/mensiny/narodnostni_mensiny.html>

⁷⁶ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 83. ISBN 80-7178-648-980-7

⁷⁷ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 88. ISBN 80-7178-648-980-7

⁷⁸ tamtéž

nejsou nezmiňovaná vůbec. Je tedy jasné, že média tímto postojem vytváří jisté klišé o Ukrajincích v Čechách, které se pak pro Čechy stává pravdou o nich.

Soužití Ukrajinců a Čechů ale není výrazně konfliktní. Ti, kteří v Česku žijí již delší dobu, se od majoritní společnosti nijak výrazně neodlišují. Jsou to ti lidé, kterým se podařilo začlenit do české společnosti, a proto je soužití s nimi téměř bezproblémové. V Česku se ale také setkáváme se skupinou Ukrajinců, kteří sem přijeli pouze za prací, a pobývají tady často i nelegálně. Soužití s touto skupinou je problematictější, její členové se tu většinou nechtějí usadit. Jediným důvodem pobytu je zlepšení jejich ekonomické situace. Většina z těchto lidí se zde tedy ani nesnaží nějak zapojovat do všeobecného dění. Žijí v ústraní, často mají velmi malou či vůbec žádnou znalost českého jazyka, povětšinou nemají z důvodu obrovského pracovního vytížení žádný volný čas. Vztah Čechů a Ukrajinců by se na této rovině dal nazvat jako jistá nevšimavost si jeden druhého. Mohlo by to být způsobeno i tím, že tito Ukrajinci tu jsou často nelegálně, a tak se pochopitelně jakéhokoli navazování kontaktů bojí. Toto jejich chování bohužel podporuje klišé, které, jak už bylo řečeno, o nich v české společnosti panuje.⁷⁹

Uplatnění Ukrajinců na trhu práce

Ukrajinci jsou v České republice bráni jako levná pracovní síla. Na trhu práce jsou již trvalou konstantou. Občané Ukrajiny nejčastěji v ČR vykonávají nekvalifikované manuální práce a to hlavně v oblasti stavebnictví. Ukrajínští dělníci jsou obecně bráni jako velmi pracovití a aktivní, je jim přidělována vešleobtížná práce a bohužel se často setkáme s tím, že jsou svým zaměstnavatelem zneužíváni (jedná se například o velmi nízké platy – 68% Ukrajinců má příjem nižší než 10 tisíc Kč - a to asi 82% z nich pracuje 8-12 hodin denně; dále pracují často v neuspokojivých podmínkách, prostředí, časté je zadržování jejich dokladů atd.)⁸⁰

Další oblastí, kde se s ukrajinskými pracovníky můžeme setkat, je v různých sektorech ekonomiky, kde pracují jako nekvalifikovaní dělníci. Často pracují ve skupinách pro ukrajinského zprostředkovatele, který jim organizuje práci na českém

⁷⁹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 89. ISBN 80-7178-648-980-7

⁸⁰ tamtéž

území. Toto uzpůsobení je velmi výhodné pro české zaměstnavatele. Ukrajinským dělníkům platí pouze mzdu, a to z důvodu, že dělníci nejsou jejich zaměstnanci. Platbu zdravotního a sociálního pojištění by měl zajistit zprostředkovatel. Tak tomu často není, a tak dělníci nemají pojištění žádné.⁸¹

I přes veškerá úskalí pobytu a získání pracovního povolení, mají ukrajinští imigranti o práci u nás stále velký zájem. A to platí i obráceně, neboť vykonávají práci, o kterou není mezi obyvateli ČR zájem, a pracovní trh je tedy potřebuje.

2.4.2.3 Romská menšina

Historie

Původ Romů byl více než dvě století předmětem četných diskusí. Teprve po antropologickém, etnografickém, historickém a zejména lingvistickém studiu byla přijata teorie o jejich indickém původu. Srovnáváním jazyka novindického s jazykem romským dospěli odborníci k poznání důležitých shod v obou jazycích. Převládá shoda, že Romové jsou potomky příslušníků nejnižších indických kast z oblasti střední Indie.⁸²

„Předkové Romů, kteří dnes žijí v České republice (až na nevelkou skupinu olašských Romů), byli usazeni nejpozději koncem 17. století v různých částech Evropy.“⁸³ Jejich cesta do Evropy ale trvala staletí, což je dokládáno na jejich jazyce. V něm můžeme najít výpůjčky téměř ze všech jazyků zemí, ve kterých Romové pobývali. Podle množství vypůjčených slov se dá také odhadnout, jak dlouho v konkrétních zemích žili. Sami Romové svoji historii nikterak nesepisovali, a tak vše, co se o nich vědci dozvěděli, pocházelo z archivů a kronik středověkých evropských měst a klášterů. Historie Romů na našem území se dokládá z těchto zdrojů již

⁸¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice : my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 90. ISBN 80-7178-648-980-7

⁸² NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. Str. 10. ISBN 80-7067-559-4.

⁸³ SEKYT in ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha : Portál, 2001. Str. 119. ISBN 80-7178-648-980-7

z dob Uher, ale většina, která zde žije dnes, se v České republice usadila v období od konce II. světové války až do roku 1993.⁸⁴

Důvody pro příchod na naše území byly různé, a probíhaly ve třech etapách. První vlna přistěhovalců přišla na naše území hned po skončení války, tedy v roce 1945. Romové přicházeli s celými rodinami a usazovali se hlavně v pohraničí, kde byl po odsunu Němců snadné sehnat práci i bydlení.⁸⁵

Druhá vlna přistěhovalectví probíhala v letech padesátých a šedesátých. V této době probíhaly řízené náborové akce na stavby a do těžkého průmyslu. I tito Romové, ač se předpokládalo, že se s výdělkem vrátí domů, se zde usazují a ze Slovenska za nimi přicházejí jejich rodiny.

„Třetí vlna se k nám dostala pod nátlakem. V říjnu 1965 bylo vydáno usnesení vlády č. 502, které vyústilo v likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic.“⁸⁶ Jeho cílem byla asimilace Romů a jejich rozptýlení. Následné snahy Romů o opětovné sestěhování sice probíhaly, ale nikdy se jim to už úplně nepodařilo. To je hlavním důvodem proto, že ztratili a nadále ztrácejí své tradice a jazyk. Tato skupina Romů má u nás největší problémy ve vzájemných vztazích s českou společností.⁸⁷

Od roku 1990 není Česká republika zemí cílovou, ale pouze zastávkou na cestě dál na západ. Na naše území přicházejí jednotlivě ale i ve skupinách Romové z Rumunska, bývalého Sovětského svazu a bývalé Jugoslávie. Někteří se snaží dostat dál na západ, někteří nakonec žádají o azyl zde.⁸⁸

V dnešní době žije na území České republiky 11 746 osob, které se při sčítání obyvatel v roce 2001 k romské národnosti přihlásily. Podle odhadů je ale počet pří-

⁸⁴ Romové v České republice [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18197>>.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ SEKÝT in ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 121. ISBN 80-7178-648-980-7

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ tamtéž

slušníků romské komunity u nás mnohem větší. Pohybuje se v rozmezí 150-300 tisíc osob.⁸⁹

Životní styl

Mezi tradičním způsobem života Romů a Čechů existují rozdíly, které vyplývají z rozdílného pojetí života a mohou způsobovat vzájemné nepochopení. Všeobecně je považováno za dobré poznat tradiční způsob života romských spoluobčanů, který ačkoli doznal velkých změn, může pomoci lépe porozumět životnímu stylu, postojům a názorům, které jsou často zdrojem vzájemných konfliktů.⁹⁰

Základní jednotkou romské společnosti je rodina, která se vyznačuje silnou soudržností. Na rozdíl od tradičního pojetí české rodiny, do kterého spadá hlavně rodina nukleární, je romské pojetí rodiny mnohem širší. Romové považují za příbuzné téměř všechny. Romština má proto i pojmenování pro děti sestřenic či bratranců. V romské rodině panuje obrovská závislost jednoho na druhém. Toto pramení hlavně z historie, kdy rodina byla jedinou ekonomickou jednotkou, dále plnila funkci vzdělávací a ochrannou. Vyloučení z ní znamenalo pro Roma největší trest a zároveň samotné ohrožení života. Strach z „exkomunikace“ přetrvává v Romech dodnes a často je pro ně zdrojem komplikací v každodenním životě.⁹¹

Romské ženy a muži mají také své role, které se v rodině učí. Hlavním úkolem ženy je postarat se o rodinu a zajistit její ekonomický chod, zabezpečit přežití jejích členů. Muž je navenek hlavou rodiny, nositel a ochránce prestiže. Jelikož zaměstnání mužů je často příležitostné, jejich hlavním úkolem je zajišťovat další zakázky, udržovat dobré vztahy s ostatními, urovnávat případné spory. Celkově mají

⁸⁹ *Portál hlavního města Prahy: Národnostní menšiny* [online]. 2007, 7. července 2007 [cit. 2008-11-18]. Dostupný z WWW: <http://www.praha.eu/jnp/cz/obcan/socialni_a_zdravotni_oblast/socialni_oblast/mensiny/narodnostni_mensiny.html> .

⁹⁰ *Romové v České republice* [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18197>>.

⁹¹ *Romové v České republice* [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <*Romové v České republice* [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18197>> . >.

mezi sebou rodinní příslušníci dobré vztahy, vzájemně si pomáhají, podporují se a chrání se.⁹²

Vztahy a soužití s českou majoritou

Z medií, a možná i z vlastní zkušenosti, musí být každému jasné, že romská menšina a česká většina mají ve vzájemném soužití mnoho problémů. Všeobecně jsou vztahy mezi romskou menšinou a českou většinou považovány za špatné. V roce 2006 byl uskutečněn výzkum na téma vzájemných vztahů. 69% Čechů označilo vzájemné vztahy za špatné, o rok později v červnu již podobný názor sdílelo 79% občanů České republiky.⁹³

Napjaté vztahy se projevují i v sousedských vztazích, kde sympatie k romským spoluobčanům vyjádřilo pouhých 9,4% respondentů. Za ideální sousedy jsou považováni Češi, dále pak Slováci, Poláci a asi 59% dotázaných nemá problém se soužitím s německou menšinou.⁹⁴

Uplatnění na trhu práce

Pohled na Romy je často ovlivněn stereotypy, které o nich v neromské společnosti panují. Nejčastěji je Romům vyčítána jejich nevzdělanost, která je také jedním z hlavních argumentů proti v procesu jejich zaměstnávání. Samotný vztah k majoritnímu pojetí vzdělání pramení z historie. Romové k němu nemají úctu, nevyžadují ho tedy ani u svých dětí, ve vzdělávání je nepodporují. A tak je negativní vztah ke studiu zakořeněn ve všech generacích a dále se přenáší.⁹⁵

Dalším problémem, který vede k nezaměstnanosti Romů je nedostatek soukromí, se kterým se potýkají. Většinu času tráví v jedné místnosti ve vysokém počtu lidí. Člověk „pídící se po vědomostech“ nemá tedy dostatek prostoru a klidu, kde by

⁹² Romové v České republice [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <Romové v České republice [online]. 1997 [cit. 2009-02-03]. Dostupný z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18197>>. >.

⁹³ Romové jsou při hledání práce diskriminováni, uznávají Češi. *Novinky.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/117093-romove-jsou-pri-hledani-prace-diskriminovani-uznavaji-cesi.html>>.

⁹⁴ Romové jsou při hledání práce diskriminováni, uznávají Češi. *Novinky.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/117093-romove-jsou-pri-hledani-prace-diskriminovani-uznavaji-cesi.html>>.

⁹⁵ NOVÁK, Tomáš. *Romové a trh práce* [online]. 2008 [cit. 2008-12-09]. Dostupný z WWW: <http://209.85.129.132/search?q=cache:Ue1PM8FXVfWJ:nb.vse.cz/~novakt/publ/04.11.04_usti_romove.pdf+%C4%8Desko+romsk%C3%A9+vztahy&hl=cs&ct=clnk&cd=30&gl=cz>.

se mohl studiu věnovat. Stejně jako v případě prvního bodu, tedy samotnému vztahu ke vzdělání, i tento fakt pramení z jich odlišné kultury.

Velkým problémem vedoucím k vysoké nezaměstnanosti Romů jsou před-sudky. Velká většina romských dětí navštěvuje školy praktické. Pokud romské dítě nenastoupí rovnou sem, ale na „normální“ základní školu, často se setkává s projevy rasových předsudků, bohužel i s rasismem samotným. To má za důsledek to, že ač je dítě intelektuálně vybaveno k bezproblémovému zvládnutí základní školy, přestupuje do školy praktické, kde bude „mezi svými“ a mnohým problémům se tím vyhne.⁹⁶

Hlavní důvod pro vysokou nezaměstnanost Romů můžeme tedy přičíst jednak jejich malé úctě ke vzdělání a vědomostem, tím pádem i nízké kvalifikaci, bez které je v dnešní době velmi těžké najít pracovní pozici. „*Poptávka po nekvalifikované pracovní síle po roce 1989 dramaticky klesá*“⁹⁷. Důvody vedoucí k vysoké nezaměstnanosti Romů ale také pramení v postojích a jednání majoritní společnosti, hlavně tedy v těch diskriminačních.

2.5 Sociální vyloučení

2.5.1 Původ konceptu a jeho definice

„Za rok 2006 byl pojem „sociální vyloučení“ uvede v médiích skoro 650krát. Oblíbený vyhledávač Google nalezne v českém jazyce přibližně 800 tisíc dokumentů obsahujících toto sousloví.“⁹⁸ Samotný pojem sociální vyloučení je poměrně mladý. Jeho původ lze hledat v 70. letech minulého století ve Francii, „(...)kde se lidé žijící

⁹⁶ NOVÁK, Tomáš. *Romové a trh práce* [online]. 2008 [cit. 2008-12-09]. Dostupný z WWW: <http://209.85.129.132/search?q=cache:Ue1PM8FXVfWJ:nb.vse.cz/~novakt/publ/04.11.04_ustí_romove.pdf+%C4%8Desko+romsk%C3%A9+vztahy&hl=cs&ct=clnk&cd=30&gl=cz>.

⁹⁷ HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *„ROMOVÉ“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. Str. 94. ISBN 80-86898-76-8.

⁹⁸ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra : Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 6. ISBN 978-80-86961-27-9.

v chudobě začali označovat jako *les exclus*.⁹⁹ S pojmem nadále pracoval a postupně ho vyvíjel René Lenoir. Tímto pojmem označoval osoby a skupiny osob vyloučené ze státního systému sociálního zabezpečení.¹⁰⁰ Postupně získává pojem na popularitě i v ostatních zemích Evropy, především ve Velké Británii. Význam termínu se postupně rozšiřuje. Dnes nezahrnuje jen neschopnost dosáhnout na dávky sociálního zabezpečení, ale popisuje a vysvětluje řadu dalších jevů.

Samotné označení sociální vyloučení je natolik doslovné, že i neinformovaný člověk dokáže vytušit jeho význam. Pro hlubší pochopení života sociálně vyloučených lidí ale pouhé intuitivní pochopení nestačí. Proto zde uvádíme definici Tomáše Hirta a Marka Jakoubka: „*Termín sociální vyloučení značí situace, kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti.*“¹⁰¹ Pro ještě lepší pochopení problému uvádíme také definici kolektivu autorů z publikace „*Kdo drží černého Petra*“: „*Sociální vyloučení je proces, kdy jsou jednotlivci, i celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezován přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a vzdělání.*“¹⁰²

V České republice se termín sociální vyloučení užívá nejčastěji ve vztahu k oblastem, které jsou obývané převážně příslušníky romské populace. Je velmi důležité si uvědomit, že tím nejpodstatnějším faktorem není etnická odlišnost, ale každá jinakost jako taková. Nejčastěji se obyvatelé sociálně vyloučených lokalit, ať Romové či nikoliv, od majority odlišují svou sdílenou kulturou.¹⁰³

⁹⁹ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"ROMOVÉ" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. Str. 13. ISBN 80-86898-76-8.

¹⁰² BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 6. ISBN 978-80-86961-27-9

¹⁰³ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf>. Str. 72

2.5.2 Faktory sociálního vyloučení

Faktory, jejichž působením sociálně vyloučené oblasti vznikají a v čase přetrvávají, jsou velmi důležitým předmětem zájmu. Často jde o příčiny různorodé, ale obecně se jako základní rozdělení používá dělení na oblast vnějších a vnitřních faktorů.

Vnější vlivy / příčiny

„Vnější vlivy či příčiny jsou takové jevy, které stojí mimo dosah a kontrolu vyloučených osob.“¹⁰⁴ Jedná se o vlivy takové, které se dají jen velmi těžko, či dokonce vůbec ovlivnit jednáním vyloučených lidí samotných. Do této oblasti patří podle Touška především:

- ◆ trh práce a jeho charakter
- ◆ bytová politika státní správy a místní samosprávy
- ◆ sociální politika státu
- ◆ praxe místních samospráv ve vztahu k sociální oblasti
- ◆ diskriminace či stigmatizace některých jedinců na základě charakteristik jako jsou rasa, etnicita, národnost, sociální status a podobně.¹⁰⁵

Vnější příčiny můžeme dále považovat za působení těch aktérů, kteří stojí mimo danou lokalitu. Tuto oblast pak utváří a udržují ve stavu sociálního vyloučení jakoby zvenčí. Radostný říká: „Vnější faktory jsou spíše direktivní, často paušální povahy a představují jakási závazná pravidla hry, jejichž porušení je sankcionováno.“¹⁰⁶ Sankce bývá často motivací pro dodržování těchto pravidel. Zmíníme se alespoň o několika základních.

Za nejdůležitější bývá označováno působení lokálních samosprávných institucí. Ty často v rámci řešení bytové politiky přispívají k tomu, že prostorově vylou-

¹⁰⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 8. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁰⁵ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹⁰⁶ RADOSTNÝ, Lukáš. *Faktory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha : 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf>. Str. 75

čené lokality jsou obývány sociálně slabými lidmi. Tato kombinace pak napomáhá ke vzniku sociálně vyloučených lokalit, v médiích často označovaných jako problémové oblasti s byty pro neplatiče.¹⁰⁷

Dalším faktorem, který se na vzniku a udržování sociálního vyloučení podílí, bývá systém vzdělávacích institucí. V důsledku toho, že dětem ze sociálně vyloučených oblastí chybí předškolní vzdělání, bývají často umisťovány do speciálních základních škol. To se pochopitelně odráží na celkovém chápání smyslu vzdělání. Pouze utvrzuje obyvatel lokality v tom, jak již bylo řečeno v kapitole, že vzdělání není pro budoucí život podstatné a vede k vysoké nezaměstnanosti, která je pro tyto lokality charakteristickým jevem. Umístit nevzdělané lidi na dnešním pracovním trhu je téměř nemožné. Je důležité zmínit, že ne všichni lidé z těchto oblastí mají ke vzdělání stejný postoj. *„Avšak výjimečné případy, kdy někteří z jedinců dosáhnou vyššího vzdělání, se nakonec ukazují pouze jako odstrašující případ pro ty, kteří by o podobné kariéře uvažovali. Úsilí těchto jedinců věnované dosažení vyššího vzdělání téměř nikdy nevede k dosažení adekvátního zaměstnání a ostatním obyvatelům lokality se pak vzdělávání nutně jeví jako zbytečné.“*¹⁰⁸

Vnitřní vlivy/příčiny

*„Vnitřní vlivy či příčiny jsou takové jevy, které jsou důsledkem jednání konkrétních lidí, jichž se sociální vyloučení týká. Ti mohou svým jednáním vlastní situaci sociálního vyloučení přímo způsobovat anebo posilovat jeho stávající existenci, tj. jsou to příčiny individuální.“*¹⁰⁹ Ač jsme tyto příčiny označili za individuální, je nutno podotknout, že jsou většinou důsledkem vlivů vnějších. Autoři „Kdo drží černého Petra“ sem zahrnují:

- ♦ ztrátu pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti

¹⁰⁷ tamtéž

¹⁰⁸ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha : 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf >. Str.76

¹⁰⁹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 9. ISBN 978-80-86961-27-9.

- ◆ dlouhodobou neschopnost hospodařit s penězi a dostát svým finančním závazkům
- ◆ orientaci na okamžité uspokojení potřeb vyplívající z dlouhodobé frustrace
- ◆ apatii a nízkou motivaci k řešení vlastních problémů ad.¹¹⁰

Charakteristickým rysem těchto faktorů je, že svou finální podobu získávají zpravidla až v prostředí sociálně vyloučené lokality. Důsledkem jejich působení je, že se lidé v dané lokalitě pevněji usazují, přijímají pravidla, která zde platí, životní strategie začínají pokládat za závazné.

2.5.3 Mechanismy sociálního vyloučení

Mechanismy sociálního vyloučení označují konkrétní způsoby vytěsňování lidí a skupin na okraj společnosti. Dle různých autorů můžeme rozlišit několik dimenzí života, ve kterých se vyloučení projevuje. Podle Mareše se jedná o následující oblasti:

- ◆ prostorové vyloučení
- ◆ ekonomické vyloučení
- ◆ kulturní vyloučení
- ◆ sociální vyloučení v užším slova smyslu
- ◆ symbolické vyloučení.¹¹¹

Prostorové vyloučení

Prostorové vyloučení bývá odborníky označováno za nejviditelnější projev sociální exkluze. *„Jedná se o vyčlenění určité sociální skupiny z prostoru majoritních rezidenčních zón do oblastí nacházejících se buď ve větší či menší vzdálenosti od městské či obecní zástavby, popř. o oblasti, které jsou majoritou považovány za*

¹¹⁰ tamtéž

¹¹¹ MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-.

nejméně prestižní v porovnání s ostatními lokalitami.¹¹² Je samozřejmostí, že jistá míra segregace, jako důsledek nerovnosti ve společnosti, je naprosto přirozená. Pokud ale vyloučení probíhá na základě připsaných charakteristik národnosti, etnicity nebo náboženství, pak se bezesporu jedná o projevy diskriminace.¹¹³

Je důležité říci, že prostorové vyloučení nemusí být nutně nedobrovolné. Často se jedná o svobodné rozhodnutí jednotlivců či celých rodin. Z tohoto důvodu je důležité rozlišovat mezi prostorovou separací, v jejímž případě se jedná o vyloučení dobrovolné, a prostorovou segregací, kde hovoříme o exkluzi nedobrovolné.

Lokality takto vzniklé na základě residenčního vyloučení mohou mít různou podobu – v České republice se můžeme setkat s celými městskými částmi (např. Předlice v Ústí nad Labem), vyloučenými ulicemi (Matičnická ulice v Ústí nad Labem) anebo jsou vyloučené pouze jeden či více objektů (objekty v Jateční a Duchcovské ulici v Plzni).¹¹⁴ V souvislosti s těmito lokalitami odborníci často hovoří o ghettech, slumech či často ne úplně přesně o etnických enklávách. V následující podkapitole si je krátce popíšeme.

Formy prostorového vyloučení

Ghetto

„Historie pojmu se vztahuje do roku 1516 kdy benátský senát rozhodl o umístění Židů do lokality ghetto nuovo, ostrova v okrsku San Germania v Benátkách.“¹¹⁵ Od středověku až do dvacátého století tento pojem označoval oddělenou městskou část obývanou Židy (pražské ghetto). Za nacismu se tento pojem užíval pro uzavřenou oblast, ve které byli Židé drženi. Po druhé světové válce přestává být ghetto pouze domovem Židů, ale hlavně v Americe se stává domovem Afroameričanů (nejpro-

¹¹² RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf>>. Str.75

¹¹³ tamtéž

¹¹⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 10. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹¹⁵ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

slulejší ghetto tohoto období je bezesporu *Harlém* „(...) v podstatě kulturní centrum černošské Ameriky, s vlastní buržoazií.“¹¹⁶). Až do 60. let vykazují ghetta znaky souladu mezi jeho obyvateli, poskytuje jim ochranu před vyloučeným postavením v majoritní společnosti, nacházejí se v něm obchody a lidé zde provozují vlastní systém služeb.¹¹⁷ V dnešní době se v souvislosti s ghetty hovoří o oblastech, které se vymkly sociální kontrole a změnily se v bojiště vyloučených osob. Toušek v souvislosti s ghetty uvádí následující důležité poznatky:

- ◆ chudoba není definičním znakem ghetta
- ◆ ghetto je výrazem segregace, ale ne všechny segregované oblasti jsou ghetta
- ◆ ghetto je nástrojem vytváření identity segregovaných a má charakter komunity
- ◆ ghetto potlačuje sociokulturní rozdíly ve prospěch jednotné identity a může být účinným nástrojem sciosymbolické amalgamace různých skupin v jednotnou skupinu založenou na kategorii rasy.¹¹⁸

Etnická enkláva

Výsledkem segregace z vlastní vůle jsou *etnické enklávy*. „Termín „enkláva“ se užívá právě pro označení dobrovolné koncentrace určité skupiny v území.“¹¹⁹

Tato skupina se od svého okolí odlišuje a je (domněle) etnicky, národnostně, rasově homogenní. Příčinou odloučení jsou tedy sociokulturní charakteristiky. Lze předpokládat, že v dohledné době v českých městech zažijeme viditelnější narůstání vzniku

¹¹⁶ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹¹⁷ tamtéž

¹¹⁸ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹¹⁹ BURJANEK, Aleš. *Co je residenční segregace* [online]. MUNI Brno : 2006 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Burjanek.pdf>>.

přistěhovaleckých enkláv, například enklávy zakládáné populací z jihovýchodní Asie.¹²⁰

Je přirozené, že i když se v těchto případech jedná o dobrovolnou formu segregace, dochází i tady ke konfliktům mezi obyvateli lokality a majoritními občany (např. příchod nových majitelů domů, ohrožuje stávající nájemníky zvýšením výdajů na bydlení; výstavbu rodinných domů provází vstup těžké stavební techniky). Příkladem etnické enklávy v České republice může být např. areál tržnice SAPO v Praze Libuši.¹²¹

Slum

Slum, v českém jazyce obecně chudinská čtvrť, patří do forem nedobrovolné segregace. Někdy bývá tento termín nesprávně zaměňován s pojmem ghetto. Ale to, že zde lidé žijí, je na rozdíl od ghatt způsobeno primárně jejich chudobou – ekonomickým statutem - a nikoli jejich příslušností k určité etnické, národnostní náboženské a jiné skupině.

Stejně jako ghetta i slumy vykazují jisté společné charakteristiky:

- ◆ absence či špatná kvalita inženýrských sítí
- ◆ nedostatek pitné vody (v případě slumů „třetího“ světa)
- ◆ nízká kvalita bydlení, minimální velikost obytných prostor
- ◆ nelegální charakter osídlení či nejisté smluvní vztahy k nemovitosti
- ◆ špatné zdravotní podmínky
- ◆ výskyt sociálně patologických jevů.¹²²

Jak nám výše uvedené charakteristiky naznačují, jsou slumy problémem především zemí s nízkým HDP. Asi nejznámějším slumem je nairobská Kibera, oblast o

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

¹²² TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace* [online]. 2007 [cit. 2009-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.caat.cz/publikace/44-prehledove-studie/143-socialni-vyloueni-a-prostorova-segregace>>.

rozloze přibližně 2,5 km² patří k největším na světě. Podle odhadů zde žije asi milion lidí a hustota osídlení je zhruba 400 tisíc obyvatel na km².¹²³

Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení se projevuje nejčastěji ve znevýhodňování v rámci trhu pracovních příležitostí. Jedná se o uzavření přístupu na primární ale i sekundární trh práce, o chudobu tímto uzavřením způsobenou a tím pádem dochází k uzavírání následných životních šancí.¹²⁴

V reálném životě znamená ekonomické vyloučení celkově ztížení nebo zamezení přístupu k finančním zdrojům. Lidé se pak často, aby sehnali potřebné finance k uspokojení základních potřeb, adaptují na situaci, ve které se ocitli. Touto adaptací se rozumí orientace na sféru černé ekonomiky, černého trhu práce, závislost na sociálních dávkách.¹²⁵

Uzavření přístupu na trh práce může být způsobeno rasovou diskriminací i nedostatkem pracovních pozic. Velmi často k němu ale dochází v důsledku vysoké zadluženosti či ztráty pracovních návyků. „*Mezi činnosti, vedoucími k získání finančních prostředků ve vyloučených lokalitách, patří sběr železa a vzácných kovů. Stále častěji však z nedostatku volných zdrojů těchto surovin dochází k jejich krádežím. V řadě lokalit představují různé zdroje příjmů lichva, prodej drog, prostituce apod.*“¹²⁶

¹²³ Historie a současnost slumu KIBERA. *KASH HUMANIST CENTRE - KIBERA* [online]. 2005 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.kashhumanistcentre.estranky.cz/clanky/kibera-slum/historie-a-soucasnost-slumu-kibera>>.

¹²⁴ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf>. Str.75

¹²⁵ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 11. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹²⁶ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf>. Str.73

Kulturní vyloučení

„Kulturním vyloučením je zpravidla míněn omezený přístup ke vzdělání a znalostem, které jsou většinou společností uznávány a ceněny.“¹²⁷ Toto omezení je opět kombinací vnitřních a vnějších příčin. Trend umístování dětí z „problémových rodin“ do speciálních škol (kde se jim dostává méně kvalitního vzdělávání než jejich vrstevníkům) spadá do příčin vnějších. Za vnitřní příčiny bychom mohli označit nízké vzdělání rodičů, kteří nechápu souvislost mezi vzděláním a životním úspěchem a tento svůj postoj přenáší na své děti. V mnoha ohledech se překrývá s ekonomickým vyloučením (sdílení a reprodukce specifických strategií, hodnot, norem a idejí).¹²⁸

Sociální vyloučení

Sociální kapitál je tvořen povahou sociálních vazeb, které umožňují danému jedinci zlepšovat jak svou ekonomickou situaci, tak i postavení ve společnosti.¹²⁹ V užším slova smyslu chápeme sociální vyloučení tak, že lidé, kteří se v něm nacházejí, se omezují na kontakty s lidmi, kteří se nacházejí ve stejném postavení jako oni. Počet těchto kontaktů je zpravidla nižší, než mají jedinci v prostředí sociálně nevyloučeném. „Pouze minimum těchto vazeb bude směřovat z lokality ven. V případě romské populace hraje důležitou roli též otázka příbuzenských vazeb, které mají v sociálně vyloučených lokalitách mimořádný význam.“¹³⁰

Symbolické vyloučení

„Symbolická exkluze je spojena se stigmatizací jedinců i sociálních skupin vnímaných jako odlišní, deviantní či cizí. Jejich označování (labeling) slouží k jejich

¹²⁷ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 12. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹²⁸ tamtéž

¹²⁹ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf >. Str.74

¹³⁰ RADOSTNÝ, Lukáš. *Fakory sociálního vyloučení* [online]. 2000. Praha: 2000 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <everest.natur.cuni.cz/akce/segregace/publikace/Radostny.pdf >. Str.74

*vyčlenění z hlavního proudu společnosti. Symbolické vyloučení dnes často zprostředkovávají masmédia.*¹³¹

Symbolické vyloučení se odehrává v rovině významů a charakteristik, které jsou osobám připisovány většinovou populací. „*Tito lidé jsou paušálně označováni jako „neplatiči“. „nepřizpůsobiví občané“ a mnohdy ještě hůře.*“¹³² Tato ač zpočátku nepravdivá označení se postupně pravdivými stávají, protože s obyvateli těchto lokalit je jako s neplatiči a nepřizpůsobivými zacházeno. Jako symbolické vyloučení lze také chápat stygmatizaci na základě sociálního statusu jedince (bydliště, nezaměstnanost, atp.) či etnicity.¹³³

¹³¹ MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis*. 2000. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000. s. 287. ISSN 0038-0288.

¹³² BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra : Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň : Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 11. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹³³ tamtéž

3 Plzeň

3.1.1 Vymezení a popis sociálně vyloučených lokalit v Plzni

Město Plzeň má podle sčítání obyvatel z roku 2001 167 tisíc obyvatel. K romské národnosti se zde hlásí 174 Romů. Odhady o jejich počtu jsou ale mnohonásobně vyšší, pohybují se až na hranici 5000 osob.¹³⁴ Problematika sociálního vyloučení bývá často vtahována k Romům, ale toto chápání se jeví jako mylné. S problematikou sociálního vyloučení se potýkají v nemalé míře také obyvatelé majoritní společnosti.¹³⁵

Sociální vyloučení v Plzni a problematika s ním spojená je v případě Plzně poměrně dobře zmapována, ale i přes to je velmi obtížné určit, kolik lidí se v této situaci nachází. Kdybychom se podívali do následující tabulky a sečetli čísla ve sloupci odhadovaný počet obyvatel, dostaneme se na číslo přibližně 500.

TABULKA 1: přehled sociálně vyloučených lokalit v Plzni ¹³⁶

Název lokality	Městský obvod	Prostorové vymezení	Počet bytových jednotek	Odhadovaný počet obyvatel	Odhadovaný počet „Romů“ v %	Odhadovaná % nezaměstnanost
Jateční/Duchcovská	ÚMO 4	Pavlačový dům v Jateční ulici a přilehlá ulici Duchcovská	94	200	70%	95%
Tzv. „Plac“	ÚMO 3	Činžovní dům	?	112	90%	65-70%
Resslova	UMO3	Činžovní dům	34	107	90%	90%
„Vinice“ (t.j. Strážnická 1, 12)	UMO1	dva vchody panelového domu	16	Cca 60	90%	90%
Nádražní	UMO3	Činžovní dům	5	20	cca80%	cca90%
Plynární	UMO3	Činžovní dům	11	35	cca80%	cca80%

¹³⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 6. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹³⁵ Respondet č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

¹³⁶ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 6. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

Tento údaj je ale poměrně zavádějící. Není nutně pravdou, že člověk, který se žije v sociálním vyloučení, musí bydlet v sociálně vyloučené lokalitě.¹³⁷ Kdybychom tedy zahrnuli do součtu i osoby, které žijí v podmínkách sociálního vyloučení mimo ty lokality, dostaneme se na číslo přibližně 2000 osob.¹³⁸

Jak už je vidět z výše uvedené tabulky, v Plzni se nachází šest oblastí, které jsou označovány za sociálně vyloučené (dále jsou v Plzni další lokality, které by se daly za sociálně vyloučené označit. Nejsou tak ale prozatím vedeny, nejsou ani nijak popsány a zmapovány). Pouze v případě Jateční - Duchcovské se jedná také o problém prostorového vyloučení.¹³⁹ Ostatní oblasti jsou rozesety různě po městě, v dostupnosti MHD, škol, lékařů, nákupních center...atd. Velmi často se jedná jen o jednotlivé vyloučené domy, které se nacházejí v nevyloučených ulicích a městských čtvrtích. Na vzniku těchto vyloučených oblastí se svou bytovou politikou a nešetrnými kroky v této problematice podílí město Plzeň.¹⁴⁰

V Plzni se tedy nachází šest oblastí, které jsou označovány za sociálně vyloučené. Jsou rozptýlené po městě, a jak již bylo řečeno, odhady o jejich počtu obyvatel se pohybují kolem 500. Ve většině případů – 70procentech¹⁴¹ - jsou jejich obyvateli Romové. Zástupci majoritní společnosti, kteří se potýkají s problémem sociálního vyloučení, ve většině případů v oblastech také žijí, ale ne v takové míře. Konkrétně se tedy bude jednat o oblasti Jateční – Duchcovská, Plac, Resslerka, Vinice, Nádražní, Plynární.¹⁴²

Na následujících stránkách si jednotlivé lokality stručně představíme.

¹³⁷ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

¹³⁸ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 45. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹³⁹ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

¹⁴⁰ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 45. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁴¹ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 7. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁴² tamtéž

➤ Lokalita Jateční – Duchcovská:

Lokalita Jateční – Duchcovská se nachází ve dvou ulicích pod výše uvedeným názvem. Jedná se o čtyři domy v Duchcovské ulici a jeden trojpatrový pavlačový dům v ulici Jateční.¹⁴³ Tyto domy jsou ve vlastnictví města Plzeň a celkem ho-voříme asi o 94 bytových jednotkách, ve kterých žije přibližně dvě stě lidí. Tato ob- last je shodně podle autorů Růžičky a Brože jediným příkladem prostorového vylou- čení v Plzni. Je tomu hlavně z toho důvodu, že tato lokalita je ze všech světových stran určena fyzickými bariérami. Ze severní části ji uzavírá autobazar a masokom- binát ze západu pak železnice, z jihu viadukt a konečně z východu průmyslový pod- nik.¹⁴⁴

Je těžké určit, kdy se lokalita stala vyloučenou. Již před rokem 1989 nepatřila k vyhledávaným oblastem v Plzni, ale o sociálně vyloučené oblasti lze hovořit asi od devadesátých let. V důsledku transformace ekonomiky, která v tuto dobu v České republice probíhala, přišlo mnoho lidí o práci tím pádem o peníze.¹⁴⁵ Dostávali se do finanční tísně, do problémů, do neschopnosti platit. Do Duchcovské ulice byli sestě- hováni „neplatiči“ nájemného z celého města. Lidé, kteří netrpěli finanční tísní, se do této oblasti stěhovat nechtěli. Bylo to asi způsobeno i tím, že stav bytů byl už v devadesátých letech velmi špatný a od té doby domy pouze chátrají.¹⁴⁶ Tato oblast tedy automaticky dostala nálepkou „Lokalita pro problémové občany“.

Katastrofální stav domů způsobila také situace z roku 1998, kdy se některé domy ocitly v pásmu plánované komunikace. Od té doby se na opravě domů už vů- bec nepracuje a v oblasti Duchcovské ulice, která je ještě stále v plánu výstavby ko- munikace, se ani nové byty nepřidělují.¹⁴⁷

¹⁴³ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 46. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁴⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 8. Dostupný z WWW: <http://www.evtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁴⁵ tamtéž

¹⁴⁶ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 46. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁴⁷ tamtéž

Co se týče obyvatel této lokality, žijí zde zástupci jak majoritní tak minoritní společnosti. Nejvíce zde žije lidí romského původu, jedná se asi o sedmdesát procent obyvatel. Všem nájemníkům v lokalitě je společné, že mezi nimi existují minimální nebo vůbec žádné sociální vazby. Jedinou oblastí, kde se sociální vztahy vytvářejí, je mezi ženami, které zde žijí. Důvodem jejich interakce je především mateřství a záležitosti spojené s chodem domácnosti.¹⁴⁸ To, že spolu lidé v oblasti moc nekomunikují a ani nenavazují žádné sociální vazby mezi sebou, by se dalo označit za negativní jev. Jejich vzájemná ignorace vede k tomu, že nejsou schopni se domluvit ani na naprosto základních věcech, které jsou nutné pro chod lokality.¹⁴⁹ (Např. v ulici Jateční se řešil problém s placením vody. Celý dům má jeden společný vodoměr, spotřeba vody se rozpočítává na jednotlivé domácnosti podle počtu příslušníků. Téměř pravidelně dochází k problémům s nedoplatky vody (v případě jedné tříčlené skupiny se jednalo o 8000Kč, to může jen stěží odpovídat jejich vlastní spotřebě). Situace by se dala vyřešit tím, že by se do každé domácnosti namontoval vodoměr. Obyvatelé domu ale nejsou schopni se mezi sebou domluvit a k namontování vodoměrů je potřeba souhlasu všech nájemníků.¹⁵⁰)

➤ **Resslovka**

Další vyloučenou lokalitou v Plzni je pětipatrový dům v Resslově ulici 13. Ten se nachází v samém centru města, na očích všem obyvatelům i turistům. Možná proto je ze všech vyloučených lokalit tato nejznámější, nejdiskutovanější a považována za nejproblematictější.¹⁵¹

Jak již bylo řečeno, jedná se o starší, pětipatrový dům. Byl postaven roku 1892 jako městský sirotčinec. Mezi válkami se v souvislosti s tímto domem, mluvilo o nejlukrativnějším místě k bydlení.¹⁵² Dům ale postupně chátral a od roku 1994,

¹⁴⁸ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 12. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁴⁹ tamtéž

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

¹⁵² BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 49. ISBN 978-80-86961-27-9.

kdy sem město přestěhovalo tři „problémové rodiny“ ke dvěma romským, které již zde žily, je tato lokalita chápána jako „problémová“.¹⁵³

Celý dům tvoří 34 bytových jednotek, jeden nebytový prostor, který je využíván Společností tady a teď, která zde rozjela projekt Deštník (jedná se o volnočasové aktivity pro děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit v Plzni) a prostor využívá jako klubovnu.¹⁵⁴ Dům je plně plynofikován, sociální zařízení se nachází v patrech na chodbách je společné pro obyvatele jednotlivých pater. V domě žije 107 lidí. 96 osob je romského původu a 11 obyvatel jsou „neromové“. Opět se zde setkáváme s velmi vysokou nezaměstnaností, která tvoří až 90 procent. Lidé, kteří pracují, vykonávají většinou nekvalifikované a tím pádem i finančně hůře ohodnocené práce. Stejně jako v jiných vyloučených lokalitách, není údaj o nezaměstnanosti úplně přesný. Odhad by měl být nižší, protože tito lidé často pracují tzv. načerno.¹⁵⁵

Resslovka je velmi známá sociálně patologickými jevy, se kterými se zde setkáváme ve větší míře než v ostatních vyloučených oblastech v Plzni. *„Možná jde ale spíš o to, že v Resslovce je to veřejný. V týchle ulici, která se nachází normálně v centru, je to viditelný na první pohled, že se tam něco děje. Před tím barákem tam třeba stojej prostitutky, jsou tam dealeri. Normální člověk by třeba nepoznal, že to jsou prostitutky. Ale hodně holek, co bydlí v Resslovce, choděj na „trasu“ šlapat. Takže to, že se pak vyskytnou před barákem, není vůbec divný, když tam bydlej a třeba si tam jdou pro drogy. Není to tak, že by tam třeba ve dvanáct v poledne stálo pět dealerů. Ale co nám třeba doporučovali koordinátoři, tak abychom se v tom domě už nepohybovali po šestý večer, třeba pokud tam chodíme na doučování. Tím se organizace stará jakoby o nás,“* říká respondent Společnosti tady a teď.¹⁵⁶ O přítomnosti „feťáků“ píše ve své práci i Růžička. Hovoří o společných prostorech, které jsou často v noci „okupovány“ závislými lidmi bez domova. Na chodbách a venku

¹⁵³ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 13. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁵⁴ *Společnost Tady a Ted': Výroční zpráva 2005* [online]. 2006 [cit. 2009-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.tadyated.org/download/vz_05.pdf>.

¹⁵⁵ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 14. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁵⁶ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Ted', Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha str. 112-117

na dvoře se povalují použité injekční stříkačky. Možná i z tohoto důvodu je s Resslerkou spojována vyšší kriminální činnost.¹⁵⁷

Sociální vztahy uvnitř lokality nejsou opět na velmi vysoké úrovni. Lokalita je tvořena souborem základních, příbuzensky nepropojených rodin. Tím pádem si rodiny nevytvářejí vztahy mezi sebou ale ven z lokality. Velmi často na rodiny z dalších vyloučených lokalit v Plzni a ne na rodiny majoritní. Kruh se tak uzavírá a vzniká uzavřený kolotoč, ze kterého je velmi těžké se vymanit.¹⁵⁸

Podle neoficiálních informací by se měl tento dům v nejbližší době zbourat.¹⁵⁹

➤ Sociálně vyloučená lokalita „Plac“ alias „Myší díra“

Oficiální název lokality zní ulice Plachého a tvoří ji čtyř domy staré činžovní zástavby. Domy jsou uzavřené a vchází se do nich z ulice průjezdem. Před nimi je dvůr o rozloze asi 400m² a právě tomu se říká Plac.¹⁶⁰

Lokalita začala být považována za „problémovou“ na konci 80. let minulého století kdy se zde začali uvolňovat byty po původních obyvatelích. Opět by se dalo říci, že jde o výsledek bytové politiky města Plzeň, které do oblasti začalo sestěhovávat sociálně vyloučené rodiny. Tedy teprve po zásahu města vznikla tato vyloučená lokalita, kterou tvoří 49 bytových jednotek s asi 112 nájemníky (z toho je 113 Romů).¹⁶¹ Dům je plně plynofikován, sociální zařízení nejdeme opět na patře a je společné nájemníkům všech bytových jednotek jednotlivých pater. Každý vchod domu má také společný vodoměr, který je znovu předmětem sváru. Vysoké nedoplatky za vodu způsobují čím dál vyšší zadlužení obyvatel lokality.¹⁶²

¹⁵⁷ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 15. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁵⁸ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 16. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁵⁹ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 48. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁶² RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 16. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

V oblasti je sice nižší, ale stále vysoká nezaměstnanost. Pohybuje se mezi 65 a 70 procenty. Číslo nelze považovat za objektivní, protože shodně s výše popsány-mi lokalitami, i zde se můžeme setkat s „prací načerno“.¹⁶³

Ale přeci jen se lokalita od výše zmíněných něčím odlišuje. Prvním odlišením je to, že ač je chápána jako „problémová“, není úřady považována za oblast, kde by se ve vysoké míře koncentrovaly sociálně patologické jevy. Jediný problém, se kterým se zde město potýká, je vysoká kumulace lidí označovaných jako „neplatiči“. A za druhé, ač stejně jako v předešlých případech, rodiny, které zde žijí a nejsou příbuzensky propojené, spolu komunikují a probíhá mezi nimi interakce. K ní dochází hlavně na dvoře neboli na „Placu“. Velmi silná je také ženská sociální síť. Ženy spolu řeší každodenní záležitosti, výjimkou není ani časté vzájemné hlídání dětí.¹⁶⁴

➤ Sociálně vyloučená lokalita Nádražní

Čtvrtá vyloučená lokalita se nachází ve stejnojmenné ulici. Mezi vyloučenými lokalitami v Plzni nezaujímá významné postavení v úřednickém pohledu. Jak už sám název napovídá, nachází se blízko hlavního nádraží v Plzni a právě z tohoto důvodu je úředníky považována za prestižní. Je tomu jednak z hlediska možného komerčního využití, a také ji úředníci považují za prestižní, co se týká otázky bydlení.¹⁶⁵

Vyloučený dům je v ulici na první pohled patrný tvoří ho pět bytů a jeden nebytový prostor. Byty jsou využité jen čtyři, jeden stále čeká na „vhodné“ nájemníky. Celý dům je plně plynofikován, ale až na jednu domácnost byl přísun plynu uživateli z důvodu dluhu v době výzkumu pozastaven. Onou rodinou, která plyn

¹⁶³ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 16. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁶⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 19. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁶⁵ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 20. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

k dispozici má, je „neromský“ manželský pár starších lidí, kteří patří k „původním“ obyvatelům lokality, ještě než se stala sociálně vyloučenou.¹⁶⁶

Obyvatelé domu jsou mezi úředníky opět označováni za „neplatiče“ a jsou vnímáni jako nepřizpůsobiví. Nemají mezi sebou žádné příbuzenské vazby, neboť do oblasti byli nakupeni náhodně městem. Nemají tudíž nic společného, a pokud to není nutné, nekomunikují spolu. Spíše se vzájemně obviňují ze stavu, v jakém se oni a jejich dům nacházejí.¹⁶⁷

Podle úředníků se v lokalitě ve vyšší míře sociálně patologické jevy nevyskytují, ale obyvatelé sami si stěžují na nezvané drogově závislé „nocležníky“ a bezdomovce, kteří se scházejí v onom neobývaném bytě.¹⁶⁸

Město do objektu už dlouhou dobu neinvestuje a ten samozřejmě chátrá. V roce 2006 byl dům přesunut do seznamu budov určených k dalšímu prodeji. O objekt projeví zájem majitelé hotelu, který se nachází v sousedství. Plán je vybudovat z domu bazén pro klienty z hotelu. Zatím se ale nic nezměnilo a dům je stále ve vlastnictví města.¹⁶⁹

➤ Sociálně vyloučená lokalita Plynární

Lokalitu tvoří jeden činžovní dům v ulici Plynární. Vznik této lokality by se dal označit jako pozvolnější. Ještě dnes je dům obýván tzv. „starousedlíky“, ke kterým byl postupně přestěhováváni lidé z nedaleké dnes už bývalé sociálně vyloučené lokality Plovární (dům v této ulici se dostal do rukou soukromého majitele, ten se postupně „nepohodlných“ nájemníků zbavil a ti byli pozvolna, se statutem „neplatičů“, přestěhováváni do ulice Plynární.)¹⁷⁰

¹⁶⁶ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 47. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁶⁷ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 21. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁶⁸ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 22. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁶⁹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 47. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁷⁰ RŮŽIČKA, Michal. *Transition facility: Všichni jsme lidé* [online]. 2006 [cit. 2009-04-04]. Str. 22. Dostupný z WWW: <<http://www.smocr.cz/data/files/cinnost-socialni-oblast/3-vyzkum-v-plzni.pdf>>.

Dům tvoří jedenáct bytových jednotek, ve kterých žije 35 lidí. Byty spadají většinou do IV. kategorie. Obyvatelé mají přístup k tekoucí vodě pouze na chodbě. Ač je dům plně plynofikován, rodiny nejčastěji vaří na kamnech na tuhá paliva.¹⁷¹

Jak už bylo řečeno, v domě žije 35 osob, z nichž je 28 označováno za obyvatele romského původu. Zbylých sedm lidí tvoří oni „starousedlíci“. Ti zde žijí již několik let. Mezi sebou navzájem mají velmi dobré vztahy a společně se vymezují vůči nově příchozím. V oblasti je opět velmi vysoká nezaměstnanost. Dosahuje přibližně 80procent.¹⁷²

➤ Sociálně vyloučená lokalita Vinice, Strážnická

Lokalita Strážnické se nachází na plzeňském sídlišti s celkovým počtem přibližně 8000 obyvatel. Celé sídliště má nálepku „problémové adresy“ a „romského sídliště“. Oba tyto údaje jsou zavádějící a nepřesné. Romské obyvatelstvo tvoří z celkového počtu 8000 lidí pouze 7,14 procent, což je asi 500 lidí.¹⁷³ Stejně nepřesný údaj je ona „problémová adresa“. Za „problémové“ jsou na sídlišti považovány pouze dva domy a to s čísel 10 a 12.¹⁷⁴

Onen „vysoký“ počet romských obyvatel má „na svědomí“ opět bytová politika města Plzeň. Sídliště bylo dokončeno v roce 1990 a od té doby, ač je sídliště ve špatném stavu, se na něm žádné rekonstrukční práce nekonají. Když bylo dostaveno, stalo se pro město zásobárnou volných bytů pro žadatele o udělení obecního bytu. Mezi těmito žadateli bylo také hodně romských rodin, které sem byly postupně sestěhovány z celého města (velký počet rodin přišel po roce 1989, tedy po restituci, kdy byly činžovní domy v centru města navraceny původním majitelům. Ti se „nezvaných“ nájemníků postupně zbavovali a město je umisťovalo do Strážnické). Za velký problém ale Růžička označuje strategii úředníků, kteří všechny „problémové“

¹⁷¹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 48-49. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁷² RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 25. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁷³ tamtéž

¹⁷⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Transition facility: Všichni jsme lidé* [online]. 2006 [cit. 2009-04-04]. Str. 22. Dostupný z WWW: <<http://www.smocr.cz/data/files/cinnost-socialni-oblast/3-vyzkum-v-plzni.pdf>>.

rodiny sestěhovali do dvou vchodů, a tím vytvořili oblast, která je dnes označována za sociálně vyloučenou.¹⁷⁵

Pro danou lokalitu je charakteristická vysoká míra zadluženosti, které je pravděpodobně z části způsobena i vysokou nezaměstnaností. Ta dosahuje až 90procent. Celkový dluh na nájemném činil v roce 2006 2 337 335Kč. Což je pravděpodobně hlavním důvodem pro prodej lokality.¹⁷⁶

Rodiny v lokalitě jsou na rozdíl od těch předešlých příbuzensky propojené. Není výjimkou, že ve vchodu žijí až tři generace, které jsou příbuzensky propojené. Hlavní bodem, který lokalitu odlišuje od předchozích, je vysoká míra migrace do zahraničí, hlavně do Velké Británie, a následný návrat zpět. Tato migrace má opět za důsledek ještě větší zadlužení rodiny, dále pak problém se zařazením dětí do škol (ty jsou nejčastěji zařazovány do praktických škol a z důvodu dočasného odchodu jsou mnohem starší, než jejich vrstevníci ve třídě).¹⁷⁷

3.1.2 Faktory ovlivňující sociální vyloučení v Plzni

➤ Problematika bydlení, aneb prostorové vyloučení

Bydlení a problematika sociálního vyloučení jdou ruku v ruce. Pokud chceme problematice sociální exkluze porozumět, otázka bydlení si zaslouží asi největší pozornost. Úzce souvisí se zaměstnáním respektive nezaměstnaností sociálně vyloučených lidí, o tom ale později.

Obecně lze konstatovat, že město Plzeň se stejně jako jiná česká i evropská města potýká s problémem vzniku sociálně vyloučených lokalit. Objekty, které tyto oblasti tvoří, jsou většinou ve vlastnictví města. To se jich snaží zbavit jejich prode-

¹⁷⁵ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 25-26. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpzlen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁷⁶ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 50. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁷⁷ RŮŽIČKA, Michal. *Transition facility: Všichni jsme lidé* [online]. 2006 [cit. 2009-04-04]. Str. 26-27. Dostupný z WWW: <<http://www.smocr.cz/data/files/cinnost-socialni-oblast/3-vyzkum-v-plzni.pdf>>.

jem.¹⁷⁸ Z tohoto důvodu uzavírá město v objektech pouze nájemní smlouvy na dobu určitou (od 1. 11. 2001) a pouze za regulované nájemné (obyvatelé těchto lokalit by si byty s tržním nájemným často nemohli dovolit). Tyto budovy stejně jako jejich obyvatelé jsou městskými úředníky označovány jako „problematičtí“.¹⁷⁹ Pravdou ale zůstává, že se tyto lokality staly problematickými až díky rozhodnutí městské samosprávy. „V dokumentu města, který obsahuje budovy určené k ponechání ve vlastnictví města (viz <http://info.plzen-city.cz/article.asp?itm=16849>) se např. můžeme v poznámkách dočíst, že dům v Resslově ulici je určený „pro neplatiče a nepřízpůsobivé občany“, nebo že objekt v Palackého ulici č. 16 je „ve výhledu ubytovna pro neplatiče nájemného“. Taktéž v domě v Jateční ulici jsou „byty pro neplatiče“, podobně jako v objektu Plynární č. 4.¹⁸⁰ Z předcházejících řádků je tedy patrné, že v Plzni existují dva druhy obecních bytů. Jednak byty pro neplatiče (neplatičem se míní ten, kdo nezaplatí třikrát po sobě nájemné), a pak byty pro ostatní občany.¹⁸¹

Je důležité zmínit, že získat obecní byt ale není vůbec snadné. Pro to, aby ho člověk získal, musí projít dlouhým výběrovým procesem, ale hlavně výběrová komise bude přihlížet k následujícím kritériím:

- *Zda žadatel v minulosti nebyl „neplatič“ nájemného ...*
- *Zvážit naléhavost žádosti o byt (celková bytová otázka žadatele, včetně vztahů v rodině...)*
- *Zvážit polohu bytu (ve vztahu k atraktivitě lokality, zamezení koncentrace méně přízpůsobivých osob v kvalitní lokalitě)*
- *Prověřit, zda nejde o problémovou osobu (výpis z trestního rejstříku, reference z předchozího bydliště apod.)*
- *Zvážit, zda občan bude v budoucnu schopen splácet nájem bytu (včetně služeb) ...*¹⁸²

¹⁷⁸ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 51. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁷⁹ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 31. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁸⁰ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 51. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁸¹ tamtéž

¹⁸² RŮŽIČKA, Michal. *Transition facility: Všichni jsme lidé* [online]. 2006 [cit. 2009-04-04]. Str. 38. Dostupný z WWW: <<http://www.smocr.cz/data/files/cinnost-socialni-oblast/3-vyzkum-v-plzni.pdf>>.

V praxi ale podle Brože postačuje, aby byl žadatel shledán Romem například na základě příjmení a obecní byt v „dobré lokalitě“ už spíše nezíská.¹⁸³

Dalším argumentem města je nedostatek bytů k přidělení. Což ale není úplně přesné. Město nemá dostatek *vhodných* bytů k přidělení. Do „problémových lokalit“, kde byty k dispozici jsou, se nechtějí stěhovat ani tzv. „problémoví“ nebo „potenciálně problémoví“ občané. V této souvislosti tvoří vrchol „bydlení hrůzy“ v Plzni Resslerova 13 a Jateční.¹⁸⁴

Město chce situaci řešit tím, že „problémové“ domy prodá soukromým majitelům. K obdobným pokusům již v Plzni v minulosti došlo, ale pokaždé z nich sešlo. Pouze v případě domů ve Strážnické ulici se prodej uskutečnil. Nejprve měly být domy prodány soukromému subjektu, který se zaměřuje na vymáhání dluhů. Po medializaci případu od záměru město upustilo a objekty prodalo ve veřejné soutěži.¹⁸⁵

Celkově by se dalo říci, že hlavním problémem v otázce bydlení je, to že v České republice neexistuje systém tzv. sociálního bydlení (tento systém je jinde v EU běžný) a tedy ani město Plzeň nemá žádnou jasně danou koncepci sociálního bydlení. Růžička ve své analýze říká: *„Je naprosto neoddiskutovatelné, že na tvorbě sociálně vyloučených lokalit (ghett, „domů hrůzy“, nazvěme je jakkoli) se nepodílí náhoda či nějaká „kulturní logika“ obyvatel těchto lokalit, neboť oni sami v naprosté většině případů nemají kontrolu nad tím, kde se zrovna vyskytli a kde jim zrovna bylo přiděleno bydlení.“*¹⁸⁶ Jak se zdá, velký podíl na vzniku sociálně vyloučených lokalit mají městští úředníci.

¹⁸³ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 51. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁸⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 41. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁸⁵ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 51. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁸⁶ RŮŽIČKA, Michal. *Transition facility: Všichni jsme lidé* [online]. 2006 [cit. 2009-04-04]. Str. 37. Dostupný z WWW: <<http://www.smocr.cz/data/files/cinnost-socialni-oblast/3-vyzkum-v-plzni.pdf>>.

➤ **Problematika zadluženosti a zaměstnanosti – ekonomické vyloučení**

Vysoké zadlužení, často by se dalo říci až předlužení, je nejčastějším problémem sociálně vyloučených osob. Ve společnosti jde o velmi nebezpečný jev. Dluh můžeme jednak chápat jako příčinu sociálního vyloučení, ale pak také jako překážku, která brání sociálně vyloučeným lidem integrovat se zpět do majoritní společnosti.¹⁸⁷ V reakci na rostoucí zadluženost obyvatel přišla společnost Člověk v tísní s projektem „Spotřebitelský úděl“. Tento projekt má za cíl upozornit na problém předluženosti občanů. Poukazuje na to, jak je snadné v dnešní době půjčku získat, ale jak obtížné je ji splácet. Neschopnost platit v důsledcích vede jen k dalšímu navyšování dluhu.¹⁸⁸ Vysoké dluhy mají ještě jeden velmi negativní důsledek. Díky nim lze přijít nejen o majetek, bydlení ale bohužel i o děti. Naneštěstí se k zadluženým rodičům přistupuje stejně jako k rodičům, kteří své děti týrají. Děti jsou tedy často odebírány do ústavní péče.¹⁸⁹

Je dobré si uvědomit, že ne vždy se člověk do svízelné situace dostane pouze vlastní leností neschopností. Vysoké zadlužení mohou způsobit například nečekané výdaje, ztráta zaměstnání, úraz, partnerské problémy či dokonce smrt jednoho z partnerů. Ve všech těchto případech se jedná o situace nečekané, které jsou ale natolik závažné, že mohou způsobit platební neschopnost.

V dnešní době je značná část domácností zatížena dluhy, nejčastěji se jedná o následující typy dluhů:

- 1) dluhy způsobené neplacením nájemného a služeb
- 2) dluhy na pokutách u Plzeňských městských dopravních podniků (PMDP)
- 3) dluhy na zdravotním pojištění

¹⁸⁷ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 52. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁸⁸ CZERNÁ, Iveta. *Člověk v tísní : Společnost Člověk v tísní zahájila kampaň proti dluhům* [online]. 2008 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=253&idArt=718>>.

¹⁸⁹ CZERNÁ, Iveta. *Člověk v tísní : Dluhy! Vedou nejen ke ztrátě bydlení ale i dětí* [online]. 2008 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=253&idArt=746>>.

4) dluhy u poskytovatelů spotřebitelských půjček a úvěrů

5) pohledávky u telefonních operátorů.¹⁹⁰

Když bychom hovořili o Plzni konkrétně, jsou nejčastější dluhy u dopravních podniků za pokuty za „černé pasažerství“, na druhém místě se „umístily“ dluhy za bydlení, na třetím pak dluhy za komerční služby. Dluhy na službách ve spojitosti s bydlením „obsadily“ čtvrtou příčku.¹⁹¹

Důležité je si uvědomit, že zadlužení lze předcházet. Nebo minimálně lze zmírnit jeho dopady. V Plzni k tomu ale nedochází. Autoři publikace „Kdo drží černého Petra“ dokonce celou situaci řešení zadluženosti v Plzni a zacházení s dlužníky považují za nesystematické a neprůhledné.¹⁹²

Zmiňují se také o tzv. „obchodu s chudobou“, což by se dalo označit jako trend 20. a 21. století. Jedná se o to, že společně s celkovým prohlubováním zadluženosti občanů České republiky se na trhu objevují soukromé subjekty, které se na dlužích – tedy na sociálně slabých občanech - snaží vydělat. Půjčky bez ručitelů, bez doložení výše příjmů. Jednatelé těchto firem docházejí často za lidmi až domů. Tito lidé mají většinou omezené právní vědomí a přistupují na podmínky, které jsou nevhodné a často i nemravné. Když se pak tito lidé dostanou do platební neschopnosti, soukromé subjekty si své peníze berou kdekoli, třeba i ze sociálních dávek (které jsou často jediným příjmem sociálně vyloučených osob) či z příspěvků na děti.¹⁹³

Další problém, vedoucí k ekonomickému vyloučení, je spojen se zaměstnaností či spíše nezaměstnaností sociálně vyloučených lidí. V dnešní době je situace ještě složitější. V období krize se nezaměstnanost netýká pouze sociálně vyloučených lidí ale všech. K 30. 3. 2009 dosáhla v České republice na 7,7procent a

¹⁹⁰ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 52. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁹¹ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 48. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁹² BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 54. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁹³ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 55. ISBN 978-80-86961-27-9.

v samotné Plzni se nezaměstnanost pohybuje pod celorepublikovým průměrem na 6,6procentech.¹⁹⁴

Vedle vzdělání je zaměstnání hlavním faktorem určujícím postavení člověka ve společnosti. Je zdrojem základních i vzácných životních statků. Člověku, který zaměstnání nemá, se těchto statků nedostává. Ten se pak může lehce ocitnout v sociálním vyloučení. V Plzni je nezaměstnanost u sociálně vyloučených lidí základem charakteristickým rysem. Pohybuje se v průměru kolem 95 procent.¹⁹⁵ Nejproblematictější skupinu, co se týče zaměstnávání, tvoří na úřadu práce pomocní nekvalifikovaní dělníci. Těm je nabízeno řešení v podobě rekvalifikačních kurzů. Ale není to jak jednoduché, jak se může na první pohled zdát. Podle slov respondenta č. 4 nejsou tyto kursy řešením. Sociálně vyloučení lidé trpí větší mírou nevzdělanosti a negramotnosti. Slovo rekvalifikační v sobě skrývá, že žadatel o kurz již jistou kvalifikaci má a tu si jde buď obnovit, či rozšířit. Tomu tak ale podle jeho slov u většiny sociálně vyloučených žadatelů není.¹⁹⁶ Je tedy patrné, že rekvalifikační kursy nejsou pro tyto lidi vhodným řešením.

Jako vhodnější se jeví tzv. Job Cluby. Tyto kluby jsou zaměřeny na cílovou skupinu dlouhodobě nezaměstnaných. Jsou organizovány dle věku a vzdělání. Jejich cílem je navýšení kompetencí v oblasti sociální a pracovní.¹⁹⁷ Celkově je ale nutné podotknout, že pracovní trh je dnes orientován na kvalifikovanou pracovní sílu a práce pro nekvalifikované rapidně ubývá.

Často se setkáváme s názorem, že tito lidé o práci stejně nestojí. Nemůžeme ale situaci chápat pouze „černo-bíle“. Je to jako v každé jiné společnosti. Jsou mezi nimi lidé, kteří práci usilovně hledají, ale nenacházejí, a pak ti, kterým „nicnedělání“ vyhovuje. Celkově je práce význam práce chápán jinak v prostředí majority a minority - obzvláště co se týká romské menšiny.

¹⁹⁴ *Hospodářská komora České republiky: K vývoji nezaměstnanosti v březnu 2009* [online]. 2009, 8.4.2009 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.hkcr.cz/hk-cr/zpravodajstvi/art_29538/k-vyvoji-nezamestnanosti-v-breznu-2009.aspx>.

¹⁹⁵ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 56. ISBN 978-80-86961-27-9.

¹⁹⁶ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-136

¹⁹⁷ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 52. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpenzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

Svoji situaci sociálně vyloučení lidé řeší různými způsoby. Jedním z možných řešení je práce na černo, jinak řečeno nelegální práce. Sem spadají různé výkopové či pomocné stavební práce. Toto řešení je výhodné jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele. Pracovník si k sociálním dávkám od státu slušně přivydělá, zadavatel práce nemusí za dělníka odvádět žádné dávky. Celkově je to tedy pro sociálně vyloučené lidi ekonomicky výhodnější.¹⁹⁸ Práce na černo je většinou sjednávána prostřednictvím osobních vazeb. Platí zde nepsané pravidlo, že na „fuškách“ se podílejí stále stejné „party“, které jsou většinou příbuzensky nebo sousedsky propojené.¹⁹⁹ Bohužel ale i práce v této oblasti ubývá. Do Čech přijíždějí lidé z východu, kteří jsou při najímání na stavební a výkopové práce upřednostňováni před například romskými dělníky.²⁰⁰

Dalším zdrojem příjmů je sběr kovů a dalších sběrných surovin. S tímto způsobem přivýdělku se ale již v dnešní době setkáváme méně, protože je mezi vyloučenými lidmi považován za podřadnou činnost.²⁰¹

Výše zmíněné možnosti přivydělávání se ovšem týkají hlavně mužů. Situace žen je ještě o něco komplikovanější. Ty se na pracovní trh vrací většinou po dlouhé době, po mateřských dovolených (které v případě vyššího počtu dětí, což není neobvyklé, mohou trvat i více jak deset let). Ženy nemají zkušenosti ani potřeby znalosti k tomu, aby je úřad práce mohl legálně zaměstnat. Nejčastěji tedy končí v továrnách anebo jako pomocné síly v domácnostech. Faktem ale zůstává, že v obou případech dochází často k diskriminaci z důvodu romské etnicity a ženy se nedostávají ani na tyto pracovní pozice. Co se týká práce na černo, ani tam nemají téměř možnost vydělat si nějaké peníze navíc.²⁰² Jako jeden z možných zdrojů peněz se nabízí prosti-

¹⁹⁸ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 52. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpenzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

¹⁹⁹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 55. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁰⁰ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

²⁰¹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 58. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁰² BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 55. ISBN 978-80-86961-27-9.

tuce. Ale kromě vyloučené lokality v ulici Resslerova jsem se s přímou zmínkou o prostituci nesešla.²⁰³

➤ **Problematika vzdělávání – kulturní vyloučení**

Oblast vzdělávání hraje důležitou roli v životě každého člověka, proto bychom na ni neměli zapomenout ani při řešení problematiky sociálního vyloučení. Stejně jako zaměstnání určuje pozici člověka ve společnosti.

Kulturní vyloučení se projevuje zejména nízkou úrovní dosaženého vzdělání sociálně vyloučených osob, zejména pak jejich celkovým přístupem ke vzdělávání, který se jako v jakékoli jiné společnosti, přenáší z generace na generaci.²⁰⁴ Podle slov respondenta z Plzně se ale tento přístup pozvolna mění a zlepšuje. Rodiče dětí z vyloučených lokalit si začínají důležitost vzdělání uvědomovat a čím dál více využívají pomoci dobrovolníků, kteří dochází d rodin a pomáhají dětem se školními povinnostmi.²⁰⁵

V Plzni se setkáváme ještě s dalším pozitivním zjištěním v oblasti vzdělávání. Na rozdíl od jiných českých měst zde není pravidlem posílat romské děti do praktických škol. Samozřejmě existují individuální případy, kdy bylo romské dítě do praktické školy umístěno, ale není to pravidlem jako v jiných městech.²⁰⁶

Podle Růžičky by se daly příčiny vedoucí ke kulturnímu vyloučení popsat následovně:

- ✚ Prvotním problémem je nízké dosažené vzdělání rodičů samotných, které negativně ovlivňuje přístup ke vzdělání u dětí.
- ✚ Dalším problémem je nedůvěra sociálně vyloučených osob k institucím všeho druhu a tedy i ke škole. V jejich očích je škola chá-

²⁰³ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²⁰⁴ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 56. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

²⁰⁵ Respondent č. 1, Organizace Tedy a Teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²⁰⁶ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 55. ISBN 978-80-86961-27-9.

pána jako místo, kde nás mají disciplinovat a trestat. Jejich postoje by se daly označit až za nepřátelské. Často jsou sdílené celou skupinou a tím pádem opět přenášeny na děti.

- ✚ Ač rodiče často nepracují, nemají čas se dětem věnovat, pomoci jim s přípravou do školy. Bohužel často ani pomoci nemůžou, protože nemají potřebné znalosti a úkol jednoduše vyřešit neumí.
- ✚ Problematika nenavštěvování mateřských škol je také aktuální. Jen velmi malé procento romských dětí do školek dochází. Je to velká škoda, protože v mateřské škole si dítě osvojuje dovednosti, které mu následně usnadňují vstup na školu základní.
- ✚ Zvláštní kapitolu bychom mohli věnovat problematice zvláštních, des už praktických škol. Negativní podtext, který v sobě neslo slovo zvláštní, byl v názvu nahrazen. Pravdou ale zůstává, že kvalita vzdělání dosažená v těchto školách je nižší. Proto mají děti problém se studiem na střední škole či se v budoucnu vůbec nějak uplatnit.²⁰⁷

K projevům kulturního vyloučení jedinců, kteří jsou obyvateli sociálně vyloučených lokalit či jsou označeni za Romy, dochází téměř denně. A to hlavně v oblasti každodenní interakce mezi nimi a příslušníky majority.²⁰⁸

²⁰⁷ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 57-58. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpolzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

²⁰⁸ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 55. ISBN 978-80-86961-27-9.

3.1.3 Shrnutí

V Plzni, stejně jako v ostatních českých městech, se potýkají s problémem sociálního vyloučení. Celkem je sociální exkluzí ohroženo asi 2000 osob. Ze dvou třetin se jedná o osoby identifikované a označené jako Romové. Jako nejproblematičtější se ukázaly oblast bydlení, zadlužování, nezaměstnanosti a vzdělávání. Je těžké říci, která problematická oblast je nejpálčivější, která si zasluhuje nejrychlejší řešení. Jsou všechny propojené a tvoří jako by začarovaný kruh. Bez kvalitního vzdělání se dá jen velmi těžko najít dobrá a dobře ohodnocená práce. Nedostatek finančních prostředků vede k dluhům, ty k půjčkám, které způsobují vyšší zadlužování rodin.

Pro ještě lepší pochopení celého problému uvádím tabulku příčin a důsledků sociálního vyloučení Růžičky a Hirta:

TABULKA 2: Tabulka lokálních příčin a důsledků sociální exkluze v Plzni²⁰⁹

PŘÍČINY	DIMENZE VYLOUČENÍ	DŮSLEDKY
Bytová politika obce Neexistence koncepce sociálního bydlení	Prostorové	Tvorba sociálně segregovaných lokalit Nejistota bydlení Oslabená sociální kontrola Kumulace sociální patologie
Nízká úroveň vzdělání Diskriminace na trhu práce Vysoká čistá míra náhrady (pracovat se nevyplatí) Nízká mobilita	Ekonomické	Neuplatnění se na legálním trhu práce Materiální deprivace Orientace na šedou ekonomiku Nárůst zadlužení Orientace na silné vazby
Vzdělanostní status rodičů Diskriminace v systému školství Orientace na silné vazby	Kulturní	Nízká úroveň vzdělání Neuplatnění se na legálním trhu práce Nízké vzdělanostní aspirace potomků

²⁰⁹ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 63. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpzlen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

3.1.4 Jak se řeší problém chudoby a sociálního vyloučení v Plzni

Jak jsme si vysvětlili v předcházející kapitole, problematické oblasti, jako je nezaměstnanost, bydlení, zadlužování a vzdělání, jsou velmi provázané. Z tohoto důvodu je tedy pochopitelné, že je nelze jednoduše vyřešit, ale postupnou pilí a snahou lze jejich negativní dopad alespoň zmírnit.

V boji proti zmírnění dopadů sociální exkluze se sekáváme se třemi úrovněmi, na kterých se problémy chudoby a sociálního vyloučení řeší. První působí na úrovni státu. Mezi ně patří například komunitní plánování (*„Základem komunitního plánování sociálních služeb je spolupráce zadavatelů (obcí, krajů) s uživateli (klienty) a poskytovateli (jednotlivými organizacemi) sociálních služeb při vytváření plánu, vyjednávání o budoucí podobě služeb a realizaci konkrétních kroků. Společným cílem je zajistit dostupnost kvalitních sociálních služeb.“*²¹⁰), dále pak politika sociálního bydlení²¹¹, která je podle všech zatím zmíněných autorů nedostačující.

Další sféra působení je na úrovni místní samosprávy. Ta je podle slov Růžičky: *„(...) neschopná se o tento cíl²¹² zasadit sama. Proto je nutné politiku boje proti sociální exkluzi formulovat nejprve centrálně na státní úrovni a poté z pozice moci motivovat obce, aby tuto politiku přijaly a prakticky uplatňovaly.“*²¹³

Třetí sféra vlivu se nazývá NGO sektor.²¹⁴ O této oblasti bych se ráda roze-psala podrobněji, protože na základě dosavadních zjištění je to sféra, kde se zatím nejvíce daří problém vyloučení řešit.

Na úrovni NGO sektoru působí v Plzni několik neziskových organizací. Tyto pak poskytují sociální služby vyloučeným lidem. Zmíníme si například organizaci Člověk v tísni, Tady a teď, Ponton, Ulice...atd.

²¹⁰ ODBOR 22. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Základní informace o komunitním plánování služeb* [online]. 2005, 15.6.2005 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/858>>.

²¹¹ takové bydlení, které by bylo dostupné i těm nejslabším vrstvám obyvatel, nájem nižší než tržní nájemné, byty ve vlastnictví města či neziskových organizací

²¹² Cílem zde rozumíme snahu zamezit vzniku nových sociálně vyloučených lokalit a postupné vymizení oblastí stávajících.

²¹³ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísni: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-04-04]. Str. 63. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpenzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

²¹⁴ rozumíme non-government organisations, nebo-li nevládní organizace

Mezi služby, které tyto organizace poskytují, patří:

1. Terénní sociální práce
2. Vyučovací činnost
3. Pracovní poradenství
4. Volnočasové aktivity

➤ **Terénní sociální práce (TSP)**

Touto službou se zabývá hlavně organizace Člověk v tísni. Terénní pracovníci působí přímo v prostředí vyloučených oblastí. Nepomáhají ale všem. Velmi důležité ze strany klienta je projevit zájem a snahu pracovat na zlepšení své situace, snahu integrovat se. Služby TSP jsou poskytovány bezplatně. Patří mezi ně např. pomoc s administrativními úkony, vyjednávání na úřadech, doprovod na jednání.²¹⁵

Tím, že pracovníci docházejí za klienty do jejich domovů, věnují jim svůj čas, poznají přirozené prostředí. Tím si získávají důvěru svých klientů, která je pro jejich úspěšnou práci asi nejdůležitější. Společně s klientem hledají příčiny problémů a vymýšlejí kroky k jejich odstranění.²¹⁶

Mezi základní metody práce sociálního pracovníka patří:

- Rozhovor s klientem
- Pomoc s listinami
- Vyjednávání
- Doprovod
- Koordinační činnost
- Konzultace s odborníky
- Kontakt s dalšími institucemi a organizacemi²¹⁷

²¹⁵ Člověk v tísni: *Terénní sociální práce* [online]. 2007 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekv tisni.cz/index2.php?id=234>>.

²¹⁶ tamtéž

²¹⁷ MIKUŠ, Marek. *Podpora sociálně informačních politik a služeb: Terénní sociální práce* [online]. 2005 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=24>>.

➤ Vyučovací činnost

Vzdělání je prvním krokem ke světlé či „černé“ budoucnosti a tento fakt si pracovníci neziskových organizací v Plzni uvědomují. Jako nejperspektivnější se jeví pracovat s dětmi od toho nejujtějšího věku. Organizace jako Člověk v Tísni, Společnost tady a teď či Ponton, se zabývají individuálním doučováním dětí.

Sociálně vyloučené děti v podmínkách, které jim lokality nabízejí, za svými vrstevníky zaostávají a to nejen v učivu. Prostřednictvím bezplatného programu podpory vzdělávání se těmto dětem dostává pozornosti a pomoci, která jim může vstup i následnou docházku na základní škole usnadnit.²¹⁸ Doučování probíhá přímo v rodinách. Dobrovolníky tvoří většinou lidé z řad studentů středních a vysokých škol, kteří jsou samozřejmě patřičně proškoleni a jejich práce je monitorována příslušným koordinátorem.²¹⁹

Cílem vzdělávacích programů je odstranit bariéry, se kterými se sociálně vyloučené děti musí potýkat. Nejčastěji se jedná o nevyhovující studijní prostředí, nedostatek času rodičů na dítěti a na pomoc se školní přípravou, často rodiče ani probíranou látku neznají, tudíž pomoci nemohou. Dobrovolníci se snaží motivovat nejen děti, ale i rodiče, aby své děti do školy posílali, aby se školou komunikovali, jednoduše řečeno, aby si uvědomili důležitost vzdělání. Často se nejen pro děti, ale i pro rodiče stávají pozitivními vzory. Rodiče se od nich učí, jak s dětmi pracovat, jak je vést k plnění školních povinností, učí se komunikovat se školou. Na druhou stranu se tyto projekty snaží překonat i bariéry ze stran vzdělávacích institucí. Snaží se jim poskytnout chybějící informace potřebné k tomu, aby rodinám a hlavně dětem ze sociálně vyloučených lokalit dokázaly porozumět.²²⁰

Respondent ze Společnosti tady a teď, který je sám dobrovolníkem, hovoří o prvních úspěších v této oblasti. Rodiče si prý pomalu důležitost vzdělání uvědomují a děti se do školy posílat snaží. Co jim v tom ale často brání je nedostatek financí,

²¹⁸ ŠIMÁČEK, Martin. *Člověk v tísni: Mimoškolní vzdělávání dětí* [online]. 2005 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=241>>.

²¹⁹ *Společnost tady a teď: Individuální doučování - dobrovolnický program* [online]. 2008 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²²⁰ ŠIMÁČEK, Martin. *Člověk v tísni: Mimoškolní vzdělávání dětí* [online]. 2005 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=241>>.

tím pádem neschopnost dětí během školní docházky zaopatřit, a strach ze zásahu a následného odebrání dětí sociálním pracovníkem. „V tomhle případě je lepší a aplikuje se to, nechat děti doma,“ říká respondent č.1.²²¹

O samotné doučování je mezi rodinami vysoký zájem. Ale bohužel počty dobrovolníků nejsou dostačující, o čemž svědčí údaj Společnosti tady a teď, podle kterého je dnes na čekací listině dvacet rodin, které by pomoc organizace potřebovaly.²²²

➤ Pracovní poradenství

Od ledna 2006 provozují programy sociální integrace pracovní poradenství v jedenácti městech České republiky – mezi nimi jsou i města Plzeň a Liberec.²²³ V těchto programech jde o podporu a integraci sociálně vyloučených lidí, zejména pak Romů, do majoritní společnosti a to díky pomoci jednotlivým klientům s přípravou na povolání i se samotným hledáním zaměstnání. Klienti, se kterými se v programu pracuje, musí být schopní a motivovaní lidé. Pokud toto chybí, pokoušejí se pracovníci motivaci k získání zaměstnání u lidí probudit. Úzce spolupracují s terénními sociálními pracovníky, kteří se v přirozeném prostředí lidí pohybují a mohou být v tomto směru prospěšní.²²⁴

Plzeňští pracovní poradci se také zaměřují na mladé lidi, kteří končí školní docházku. Pracovní poradkyně je prostřednictvím různých workshopů upozorňují na rizika spojená s hledáním práce, snaží se pomoci najít práci v legální sféře, vyhnout se častým neúspěchům, které následně vedou k demotivaci mladých lidí.²²⁵

²²¹ Respondent č. 1, Společnost tady a teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²²² *Společnost tady a teď: Individuální doučování - dobrovolnický program* [online]. 2008 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²²³ *Kariérní a pracovní poradenství: O programu kariérního a pracovního poradenství* [online]. 2008 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <http://kappo.cz/?cz_oprojektu=&PHPSESSID=21a659186e5ca2866162993cb5bea90b>.

²²⁴ ŠIMÁČEK, Martin. *Člověk v tísní: Pracovní poradenství* [online]. 2006 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=239>>.

²²⁵ *Člověk v tísní / pobočka Plzeň: Kariérní a pracovní poradenství* [online]. 2006 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <http://www.cvtpozen.cz/sluzby_prace.php>.

➤ **Volnočasové aktivity**

Další oblastí služeb, se kterou neziskové organizace přicházejí, je zaplnění volného času sociálně vyloučených dětí. V jejich světě platí jiná pravidla jiné způsoby jednání, styk se sociálně patologickými jevy je mnohem intenzivnější než mimo lokality. Pracovníci organizací si uvědomují důležitost smysluplného trávení volného času a přicházejí tedy s nízkoprahovými centry. Ta nabízejí smysluplné trávení volného času, pravidelné i nepravidelné aktivity, víkendové a prázdninové akce, dopolední přípravu pro matky s předškolními dětmi.²²⁶

Důležité je, že vše je opět bezplatné respektive téměř bezplatné. Rodiče přispívají minimální částkou, která je chápána jako motivační nástroj pro to, aby dítě do kroužku docházelo. Důležitost kroužků spatřují pracovníci Společnosti tady teď v tom, že děti se zde mohou zapojit do skupiny vrstevníků, kde platí jiná pravidla než v lokalitě, kde jsou jiné vzorce chování. Děti se dostávají z lokality ven a to jim pomáhá budovat si vazby i mimo ni.²²⁷

Všechny výše zmíněné služby patří do Programu sociální integrace, který byl spuštěn v létě roku 2006. Jednotlivé organizace se v různé míře těmto službám věnují. Není možné, aby každá dokázala zabezpečit všechny služby v odpovídající míře a kvalitě a hlavně to ani není nutné. Důležitá je zde komunikace a spolupráce mezi jednotlivými organizacemi.

3.1.4.1 Plzeňské neziskové organizace zabývající se problémem sociálního vyloučení

Stejně jako v jiných městech i Plzeň má své neziskové organizace, které se zabývají sociálním vyloučením a hlavně se snaží o integraci osob z těchto oblastí, o vytvoření vztahů mimo lokalitu. Jsou zde organizace jako *Člověk v tísni*, která se

²²⁶ ZINČENKOVÁ, Kamila. *Člověk v tísni: Nízkoprahová centra* [online]. 2006 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=243>>.

²²⁷ *Společnost tady a teď: Volnočasové aktivity pro děti ze sociálně vyloučených lokalit* [online]. 2006 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

snaží přispívat k rozvoji nediskriminující společnosti, pomáhat lidem, kteří se z jakéhokoli důvodu ocitli na kraji společnosti, předcházet vzniku sociálního vyloučení. Dále v Plzni na úrovni NGO sektoru působí Společnost tady a teď, jejíž hlavní doménou je práce s vyloučeným dětmi na bázi doučování a volnočasových aktivit, agentura Ponton, která se snaží předcházet sociálnímu vyloučení a napomáhat jeho odstraňování, Ulice - Agentura terénní sociální práce, která se snaží pomáhat v oblasti snižování rizik (jako jsou drogová závislost a prostituce. Sedmdesát procent klientů tvoří lidé romského původu)²²⁸.

V následující části si stručně představíme organizace Člověk v tísni, Společnost tady a teď, agentura Ponton.

Člověk v tísni

Společnost Člověk v tísni vznikla jako nezisková nevládní organizace v květnu roku 1992. Jejím hlavním cílem je pomáhat v krizových oblastech světa, podporovat dodržování lidských práv. Vedle humanitárních aktivit v zemích tzv. „třetího světa“ rozjela organizace také rozsáhlé projekty v České republice. Náplň její činnosti je velmi široká, od odstraňování škod po povodních až po terénní a sociální práci zaměřenou na řešení situace v tzv. „sociálních ghettech“, která se stále rozšiřují.²²⁹

Plzeňská pobočka vznikla v roce 2005. Jádro její činnosti spočívá v poskytování terénních a sociálních služeb sociálně vyloučeným lidem a rodinám v Plzni a přilehlém okolí.²³⁰

Hlavní aktivity společnosti se dají shrnout pod jednotný název Programy sociální integrace. Tyto programy směřují k tvorbě integračních opatření ve vztahu k sociálně vyloučeným populacím. Dále nabízejí partnerský vztah, poradenství a

²²⁸ *Ulice - Agentura terénní sociální práce* [online]. 2003 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ulice-plzen.com/ulice.html>>.

²²⁹ *Člověk v tísni: O Člověku v tísni* [online]. 2000 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvitisni.cz/index2.php?id=176>>.

²³⁰ *Člověk v tísni / pobočka Plzeň: O pobočce* [online]. 2005 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/o_pobocce.php>.

účasť pri plánovaní inkluzívnych politík obcí, pomoc klientům se specifickými potřebami, které vyplývají z jejich ekonomické a sociální situace. Většinu klientů organizace tvoří lid romského původu.²³¹

Pod člověkem v tísní běží mnoho programů na podporu integrace sociálně vyloučených osob. My si představíme dva následující: Locus – podpora začleňování v Plzni a okolí, NAPSI spolu!

○ LOCUS

Je program financovaný Evropskou unií a Plzeňským krajem. Dotace, která mu byla prozatím poskytnuta, přesahuje pět milionů korun. V rámci tohoto projektu nabízí agentura následující služby:

- Terénní a sociální práce s dospělou sociálně vyloučenou osobou (od října 2006 do dubna 2008 požádalo o pomoc 206 klientů, řešilo se 444 zakázek a z toho jich bylo 70procent úspěšných)
- Terénní a sociální práce s neorganizovanou mládeží (hlavním cílem zde je vyhledávat děti a mládež ze sociálně vyloučeného prostředí.)
- Terénní sociální práce se sociálně vyloučenými rodinami (tzv. individuální vzdělávací plány pro sociálně slabší rodiny)²³²

○ NAPSI spolu!

NAPSI spolu! To je pracovní název projektu, který v lednu 2009 spustilo pět neziskových organizací, které dlouhodobě bojují proti chudobě a sociálnímu vyloučení v České republice. Občanské sdružení IQ Roma servis se pokusí společně se společností Člověk v tísní, Socioklubem, sdružením SKOK a občanským sdružením EAPN Česká

²³¹ *Člověk v tísní: Programový dokument Programů sociální integrace* [online]. 2006 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/download/pdf/50.pdf>>.

²³² *Člověk v tísní / pobočka Plzeň: Projekty* [online]. 2005 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtplzen.cz/projekty.php>>.

republika v nadcházejících dvou letech zlepšit proces sociálního začleňování lidí, kteří se z různých důvodů ocitli na okraji společnosti.²³³

Společnost tady a teď

Tato organizace je nástupnickou pro Sdružení pro vzdělávání znevýhodněných dětí a byla založena v dubnu 2004 v Plzni. Původním cílem bylo podporovat vzdělávání a připravovat různé aktivity a pobyty pro znevýhodněné děti. Tento cíl se postupem času rozšířil a dnes organizace pomáhá vzdělávat personál dětských domovů a výchovných ústavů. Dnes se organizace také věnuje vzdělávání dětí, ale trochu jinak. V roce 2004 začala organizace poskytovat své služby přímo v sociálně vyloučených lokalitách v Plzni a pracuje tedy hlavně s dětmi a rodiči z těchto oblastí.²³⁴

Hlavní cílovou skupinou organizace jsou děti a mládež. Konkrétní cíle si organizace stanovila takto:

1. rozvíjet komunikační a sociální dovednosti dětí vyrůstajících v sociálně vyloučených lokalitách
2. podporovat mimoškolní vzdělávání školou povinných dětí
3. podporovat a motivovat rodiče z cílové skupiny v dalším vzdělávání jejich dětí.²³⁵

Služby, které organizace poskytuje, jsou určeny ale samozřejmě pro všechny, kdo projeví zájem, jejich poskytnutí není nikterak etnicky podmíněno a na to klade organizace velký důraz. Dle respondenta č. 1 není etnicita důležitá, jejich služba je prostě pro ty, kteří sociální služby potřebují. Ačkoli se zaměřují zejména na děti, ve

²³³ *Člověk v tísni: NAPSÍ spolu!* [online]. 2006 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <[Člověk v tísni: Programový dokument Programů sociální integrace](http://www.clovekvtsni.cz/download/pdf/50.pdf) [online]. 2006 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/download/pdf/50.pdf>>.

²³⁴ *Společnost tady a teď: historie* [online]. 2004 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²³⁵ tamtéž

své podstatě se ale jedná o práci s celou rodinou. Nepopírá ale, že velkou část klientů tvoří lidé tmavé pleti.²³⁶

Také tato organizace poskytuje svým klientům zajímavé programy. My si představíme tři, které jsou při integraci vyloučených osob nejdůležitější:

- Podpora vzdělávání

Na oblast vzdělávání dětí ze sociálně vyloučených rodin klade organizace asi největší důraz. Hlavním cílem je prevence předčasného ukončení vzdělávání. Dále se snaží o zkvalitnění mimoškolní přípravy dětí, které vidí hlavně v práci s rodiči. Pracovník se snaží rodiče poučit o tom, jak s dítětem pracovat, jak komunikovat se školou, naučit je samostatnosti.²³⁷

- Individuální doučování

Tento program volně navazuje na podporu vzdělávání. Podle respondenta č. 1 rodiče často nevědí jak pomoci nebo neumějí pomoci se školní výukou. Velmi často se jedná o lidi se základním vzděláním, děti v nich nemají pozitivní vzory, důležitost vzdělání je pro ně malá.²³⁸

Nutné je, aby o doučování dětí projevila rodina zájem. Teprve poté může koordinátor přidělit dobrovolníka, který bude s rodinou pracovat. Ten se věnuje nejen dítětem, ale pracuje i s rodiči. Učí je, jak se s dětmi učit.²³⁹

- Klub Deštník

Je volnočasová aktivita pro sociálně vyloučené děti. Zde je jim předložena nabídka zájmových kroužků aktivit, které jsou organizovány mimo lokalitu. V tom spatřují pracovníci organizace největší přínos a zároveň největší komplikaci.²⁴⁰ Děti

²³⁶ Respondent č. 1, Společnost tady a teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²³⁷ *Společnost tady a teď: činnost* [online]. 2004 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²³⁸ Respondent č. 1, Společnost tady a teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²³⁹ *Společnost tady a teď: činnost* [online]. 2004 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²⁴⁰ tamtéž

z jedné vyloučené lokality nebudou docházet do jiné, kde probíhá nějaký kroužek. Panuje mezi nimi jistý druh rivality. Podle slov respondenta č. 1 se radši vůbec nezúčastní.²⁴¹

Náklady na chod kroužků a aktivity hradí organizace. Rodiče opět přispívají pouze minimální symbolickou částkou, která složí jako motivační nástroj pro udržení dítěte v kroužku.²⁴²

Agentura Ponton

Tato agentura, která byla zaregistrována 30.10.1996 na Ministerstvu vnitra ČR, se snaží přispívat ke zdravému vývoji dětí a mládeže a rodin z nejrůznějších sociálních a etnických skupin, předcházet sociálnímu vyloučení a napomáhat jeho odstraňování. Agentura poskytuje nejrůznější sociální služby, které se snaží flexibilně způsobovat potřebám klientů.²⁴³

Ponton je určený hlavně pro neorganizované děti a mládež ze sociálně znevýhodněného prostředí. I on, stejně jako Společnost tady a teď, si zakládá na tom, že jejich klienty mohou být lidé bez rozdílu barvy pleti, příslušnosti k menšině, vyznání či sexuální orientace.

Jejich cílem je:

- a), „*poskytovat specifické typy sociálních služeb, zejména nízkoprahového charakteru, dle potřeb cílových skupin,*
- b) *zajišťovat vzdělávací programy pro děti, mládež a rodiny nacházející se v nepříznivé sociální situaci,*
- c) *vytvářet vzdělávací programy přispívající ke zdravému vývoji dětí a mládeže a k odstraňování sociálního vyloučení, realizovat nevýdělečné vzdělávací aktivity zvyšující kompetence učitelů v oblasti sociální integrace,*
- d) *vytvářet další programy dle potřeb cílových skupin,*

²⁴¹ Respondent č. 1, Společnost tady a teď, Plzeň, rozhovor, 1.4.2009, viz. příloha, str. 112-117

²⁴² *Společnost tady a teď: činnost* [online]. 2004 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.tadyated.org/>>.

²⁴³ Respondent č. 2, Agentura ponton, Plzeň, Dotazník, 21.3.2009, viz. příloha, str. 122-125

e) *propojovat zdroje jednotlivců, organizací a společnosti a zkvalitňovat tak poskytované služby.* ²⁴⁴

Také v této agentuře probíhají programy, které mají za cíl integrovat děti ze sociálně vyloučených oblastí.

- Klubíčko

Alternativou předškolní výchovy pro děti ze sociálně vyloučených rodin je Klubíčko, kde jsou systematicky připravovány pro vstup na základní školu. Pracuje na principu vzdělávacího programu *Začít spolu*. Snaží se o individuální přístup k dětem a spolupráci s rodiči. Hlavním cílem projektu je probuzení zájmu rodičů o předškolní výchovu dětí. Klubíčko nemá žádné školné, rodiče musí dítěti uhradit pouze stravné. ²⁴⁵

- Pixla

Nízkoprahové zařízení Pixla realizuje svou činnost tak, aby byla umožněna maximální přístupnost těm, kteří o službu mají zájem. Veškeré bariéry, jako jsou například čas, prostor či nedostačující finance, jsou odstraněny. Docházení do klubu není pomněno přihláškou, může být dokonce anonymní a je bezplatné. Dětem jsou nabízeny pravidelné kroužky i nepravidelné akce a výlety do okolí Plzně. ²⁴⁶ Snaha usilovat o sociální začlenění dětí a mládeže z různých sociálních skupin do majoritní společnosti je hlavním cílem zařízení. ²⁴⁷

- COM.PASS

V případě tohoto programu se jedná o práci s neorganizovanou mládeží v Plzni a okolí. Terénní pracovníci a streetworkeri se snaží vyhledávat děti a mládež, která se ocitla ve složité životní situaci, a následně společně problém vyřešit a pomoci se integrovat do společnosti. Hlavní cíle programu (u uživatele) znějí následovně:

²⁴⁴ *Ponton, občanské sdružení: o organizaci* [online]. 1999 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ponton.cz/o-pontonu/>>.

²⁴⁵ *Ponton, občanské sdružení: naše činnost* [online]. 1999 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ponton.cz/nase-cinnost/klubicko/>>.

²⁴⁶ *Ponton, občanské sdružení: naše činnost* [online]. 1999 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ponton.cz/nase-cinnost/nzdm-pixla/>>.

²⁴⁷ Respondent č. 2, Agentura ponton, Plzeň, Dotazník, 21.3.2009, viz. příloha, str. 122-125

- podporovat při zvládání obtížných životních událostí
- snižovat sociální rizika vyplývající z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování
- podporovat volnočasové, sociální, vzdělávací, kulturní a další rozvojové a preventivní projekty vedoucí k aktivizaci a propojování zdrojů jednotlivců, skupin a společnosti
- systematickou a pravidelnou prací udržovat, rozvíjet a zvyšovat jejich osobní a sociální schopnosti a dovednosti podporující sociální začleňování osob
- upevňovat a nacvičovat motorické, psychické a sociální schopnosti a dovednosti
- podporovat sociální začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity
- posilovat hodnoty vzdělání
- minimalizovat rizika sociálně patologických jevů²⁴⁸

V Plzni působí ještě další neziskové organizace, které se zabývají integrací vyložených osob. Těmi jsou např. Ulice, Občanská poradna Plzeň, Sdružení volnočasových aktivit, Společenství Začít spolu.

²⁴⁸ Ponton, občanské sdružení: naše činnost [online]. 1999 [cit. 2009-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ponton.cz/nase-cinnost/compass/>>.

4 Liberec

4.1.1 Stručná analýza sociálního vyloučení v Liberci

Statutární město Liberec patří se 164 955 (k 1.1.2007)²⁴⁹ obyvateli k největším městům severních Čech a stejně jako ostatní města v České republice se potýká s problémem sociálního vyloučení. Na dávkách hmotné nouze je v Liberci dlouhodobě závislých dva tisíce osob.²⁵⁰

V tomto městě se nenacházejí typické vyloučené oblasti či ghetta ve smyslu celých čtvrtí.²⁵¹ Lokality vyloučeného typu najdeme po celém městě a ve většině případů se nejedná o formy prostorového vyloučení tak, jak je nadefinováno. V různých částech města se nacházejí samostatně vyloučené objekty, které jsou většinou v soukromém vlastnictví. Pracovník příspěvkového sdružení Kontakt tuto skutečnost chápe jako pozitivní, protože politika města Liberec podporuje to, aby ve městě nevznikaly vyloučené oblasti ani ghetta.²⁵²

V Liberci je nejvíce zastoupena národnost česká, slovenská a německá. Romská menšina má také vysoký počet zástupců. Ač se při sčítání obyvatel v roce 2001 k romskému občanství ohlásilo jen 97 občanů²⁵³, celkový počet Romů na území města je odhadován na tři a půl tisíce.²⁵⁴ Dále je v Liberci zastoupena Vietnamská komunita, kterou tvoří asi tři sta osob, komunita Ukrajinská a Arménská, kterou tvoří jedna osmi- členná rodina.²⁵⁵

²⁴⁹ Český statistický úřad [online]. 2007, 13.5.2009 [cit. 2009-05-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.liberec.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/080320obyv>>.

²⁵⁰ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 20. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁵¹ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str.4 Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁵² Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha, str. 117-122

²⁵³ Při sčítání obyvatel má každý člověk právo se svobodně rozhodnout, k jaké národnosti se bude hlásit. Romové se častěji než romské národnosti hlásí k české, slovenské či maďarské. Podle průzkumů je tomu hlavně z toho důvodu, že být „Nerom“ je bezpečnější.

²⁵⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 20. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁵⁵ Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha, str. 117-122

V následujícím textu si jen velmi stručně popíšeme jednotlivé vyloučené objekty.

Ač se v publikacích uvádí, že město Liberec nemá celé vyloučené čtvrti, přeci jen by se tu našla jedna, která by se takto označit dala. Jedná se o romskou čtvrť ve staré zástavbě **Nového Města** (okolí Papírového náměstí v samotném centru města). Tato oblast vznikala postupným osidlováním od konce druhé světové války. Dnes jsou domy, které ji tvoří, odprodávány soukromým majitelům. Romové, kteří zde stále žijí, nemají často finance na nájem neb podepíší smlouvy, které později umožní jejich vystěhování.²⁵⁶ Domy v této oblasti jsou zničené, vybydlené a určené k demolicím. S využitím nových prostor nebudou mít noví majitelé problém. Oblast je lukrativní. V centru města může být využita jak komerčním způsobem, tak zde mohou být postaveny nové obytné domy.

Dnes má ale toto místo, tzv. „Papírák“, stále ještě pověst nejdivočejší oblasti v Liberci. Údajně se sem stahují narkomani, i za denního světla se zde obchoduje s drogami.²⁵⁷

Liberci se dále nachází několik dalších míst v s nízkou kvalitou bydlení a ta jsou, sodně respondenty č. 3 a 4, označována za vyloučená. Jedná se o činžovní domy ve Vojanově ulici ve Františkově, a panelové domy ve Vesci a na Perštýně.

Dům na **Františkově** se nachází kousek od centra, nejedná se tedy v žádném případě o formu prostorového vyloučení. Objekt je v soukromém vlastnictví a je ve velmi špatném technickém stavu. Soukromý majitel opravil pouze střechu, dále už ale do objektu neinvestoval. V objektu se nachází patnáct bytových jednotek, ve kterých žije asi 30 lidí, převážně Romů. Některé byty mají vlastní sociální zařízení, na každém patře je pak ještě společné. Nájem za kuchyň a pokoj činí šest a půl tisíce korun, což je vzhledem ke kvalitě bydlení vcelku vysoké.²⁵⁸

²⁵⁶ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 4. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁵⁷ tamtéž

²⁵⁸ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 20. ISBN 978-80-86961-27-9.

Další vyloučený dům se nachází ve **Vesci** v okrajové části města, ale vzhledem k autobusové dostupnosti, množství škol a školek, nákupních obchodů i lékařů se nedá říci, že by se jednalo o formu prostorového vyloučení. Město mělo původně v záměru dům z důvodu jeho kritického havarijního stavu zdemolovat, od toho ale ustoupilo a dům i s nájemníky prodalo soukromému majiteli. Ten zde ubytovává hlavně sociálně slabé rodiny, nejčastěji romského původu. V domě se nachází deset bytů, ve kterých žije kolem čtyřiceti osob. Za kuchyň a pokoj požaduje majitel čtyři a půl tisíce korun.²⁵⁹

Ve městě se dále stojí další činžovní domy, které bychom mohli označit za sociálně vyloučené. Jde o budovy ve špatném technickém stavu, kterých se město zbavilo tím, že je prodalo soukromým majitelům. Ti je často za velmi vysoké nájemné²⁶⁰ pronajímají sociálně slabým romským rodinám, pro které je tato forma bydlení často jedinou možnou, a toho si jsou majitelé vědomi.

Znaky sociálně vyloučených oblastí má v dnešní době také několik ubytoven. Do nich se často uchylují rodiny, které z nějakého důvodu o své byty přišly nebo lidé, kteří do Liberce přijíždějí za prací.²⁶¹ S označováním ubytoven jako vyloučených nesouhlasí respondent č. 5 ze SICu²⁶², který argumentuje tím, že ubytovny jsou rozesety po celém Liberci, a nájem na jedno lůžko činí tři a půl tisíce korun, v případě čtyřčlenné rodiny mluvíme o částce vyšší než deset tisíc korun. To si podle jeho slov nemůže sociálně vyloučená rodina dovolit.²⁶³

Ubytovna se nachází ne Starém Městě. Ta je prakticky v centru města a městu také patří. Je zde asi 40 pokojů a nájemné se pohybuje od tří tisíc za lůžko v společné místnosti po pět a půl tisíce za jeden nezařízený pokoj. Romové tvoří asi

²⁵⁹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 25. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁶⁰ Respondent č. 5, Sociální informační centrum, Liberec, Rozhovor, 2.4.2009, viz. příloha, str. 125-131

²⁶¹ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 4. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁶² Sociální informační centrum, viz níže

²⁶³ Respondent č. 5, Sociální informační centrum, Liberec, Rozhovor, 2.4.2009, viz. příloha, str. 125-131

80procent ubytovaných, ostatními nájemníky jsou pracovní migranti zejména z Ukrajiny.²⁶⁴

Další ubytovnu v **Doubí** tvoří dva dlouhé přízemní domy. V tomto případě by se dalo říci, že se jedná o formu prostorového vyloučení, protože se budovy nacházejí na okraji městské zástavby. Žije zde asi padesát osob a ve většině případů se jedná o romské rodiny, které vzájemně nepojí žádné příbuzenské vazby. Ostatní nájemníky tvoří opět pracovní migranti. Nájemné za dva pokoje a sociální zařízení činí 7 800 korun.²⁶⁵

V **Kateřinkách** byla až do minulého roku sociálně i prostorově vyloučená ubytovna, kam město posílalo „neplatiče“ a lidi v nouzi. Tomu už ale ta není. Ubytovna nadále slouží pro lidi v nouzi, má ji ale v režii nadace Naděje (křesťanská organizace), která s těmito lidmi pracuje a snaží se jim pomoci postavit se na vlastní nohy. Sociální pracovník je učí dodržovat jistá pravidla a zásady, v objektu je i klubovna pro děti, díky které se děti netoulají po ulicích, ale svůj volný čas tráví smysluplně.²⁶⁶

Nachází se zde i tzv. „noclehárna“ pro muže bez domova. Za poplatek třicet korun zde mohou přespát, ale ráno musí objekt opět opustit. Podmínkou pro přespání je, že bezdomovec nesmí být pod vlivem žádné omamné látky.²⁶⁷

Tento případ je pozitivní příklad toho, jak se se sociálně vyloučenou oblastí zapracovalo, a ta dnes *smysluplně* slouží lidem, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Možná by se město mělo zamyslet nad rozprodáváním majetku soukromým osobám, které nechávají objekty chátrat. V případě naděje se ukázalo, že organizace na objektu nevydělává, ale opravdu se snaží pomáhat. Bohužel v Liberci se jedná o jedinou ubytovnu, která tímto způsobem pracuje se sociálně vyloučenými lidmi.

²⁶⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 28. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁶⁵ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 27. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁶⁶ Respondent č. 5, Sociální informační centrum, Liberec, Rozhovor, 2.4.2009, viz. příloha, str. 125-131

²⁶⁷ tamtéž

4.1.2 Faktory ovlivňující sociální vyloučení v Liberci

Liberec, stejně jako Plzeň, se potýká s problémy ve čtyřech hlavních oblastech – bydlení, nezaměstnanost, dluhy, vzdělání. Ty jsou vzájemně propojené a jediné možné řešení je v komplexním přístupu ke všem čtyřem oblastem.

➤ **Problematika bydlení**

Faktorem, který nejvýznamněji ovlivňuje situaci sociálně slabých obyvatel v Liberci, je bytová politika města, respektive kompletní privatizace bytového fondu.²⁶⁸ Noví majitelé se snaží „nepohodlných“ nájemníků zbavit.

Sociálně slabé rodiny, mezi nimi hlavně pak rodiny romské v Libereckém kraji přicházejí nejčastěji o bydlení z následujících důvodů:

1. neexistence nájemní smlouvy; romské rodiny často obsadily volný byt (dům) a někdejší národní výbory je zde ponechaly, ale jejich právní vztah k bytu nijak neupravily. Některé byty byly romským rodinám přiděleny jako přístřeší, některé romské rodiny byty přenechaly svým příbuzným, ale ti se zde nikdy nepřihlásili.

2. přenechání celého bytu (nebo jeho části) do podnájmu dalším osobám bez písemného souhlasu pronajímatele bytu

3. bydlení na základě ubytovací smlouvy, které zaniká zrušením ubytovacího zařízení

4. neplacení nájemného a úhrad za plnění poskytovaná s užíváním bytu za delší dobu než tři měsíce

5. poškozování zařízení domů a bytů

6. obtíže v soužití se sousedy.²⁶⁹

²⁶⁸ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

V majetku města zůstává necelá tisícovka bytů, které slouží zejména jako byty s pečovatelskou službou, bezbariérové byty a tzv. startovací byty.²⁷⁰ Celkově lze říci, že největší problém je v tom, že Liberci chybí kvalitní koncepce sociálního bydlení. Ta by mohla zabránit rozrůstání libereckých ostrůvků chudoby.²⁷¹

➤ **Problematika nezaměstnanosti a dluhů**

S ekonomickým vyloučením bojují sociálně vyloučení občané každý den. Nezaměstnanost v kraji rapidně stoupá a kraj se umísťuje na nejvyšších příčkách. V březnu roku 2009 dosáhla na 9,7procent v kraji, ve městě samotném se pohybuje nad 8,3procenty.²⁷² Z tohoto údaje tvoří nezaměstnaní Romové více jak 80procent.²⁷³ Vysoká nezaměstnanost mezi romskými spoluobčany má samozřejmě více příčin, kdy některé jsou na jejich straně, jiné na straně poskytovatel práce.

Úřad práce si zhoršenou situaci uvědomuje a snaží se lidem nabízet řešení v podobě rekvalifikačních kurzů. Mezi nimi jsou nejnavštěvovanější kurzy obsluhy počítačů a účetnictví. Ty ale předpokládají již jistou vstupní znalost a nejsou proto pro sociálně vyloučené lidi řešením, říká respondent č. 4.²⁷⁴ Liberecký úřad práce bohužel nenabízí nezaměstnaným lidem Job Cluby. Liberecké romské sdružení²⁷⁵ tedy vzalo situaci do svých rukou a přišlo s vlastní pracovní agenturou. Cílem je

²⁶⁹ *Vláda České republiky: Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2007* [online]. 2008 [cit. 2009-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.google.cz/search?q=prilohy_situace_v_krajich_42a68a30cd.pdf&hl=cs&lr=&rls=com.microsoft%3Acs&sa=2>.

²⁷⁰ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 27. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁷¹ CZERNÁ, Iveta. *Člověk v tísni: tisková zpráva: Liberec potřebuje kvalitní koncepci sociálního bydlení* [online]. 2007 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?parent=&sid=&id=253&idArt=481>>.

²⁷² *Hospodářská komora České republiky: K vývoji nezaměstnanosti v březnu 2009* [online]. 2009, 8.4.2009 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.hkcr.cz/hk-cr/zpravodajstvi/art_29538/k-vyvoji-nezamestnanosti-v-breznu-2009.aspx>.

²⁷³ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁷⁴ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, , str. 131-137

²⁷⁵ viz níže

hledat pro sociálně vyloučené nekvalifikovanou práci, kde budou mít šanci se uplatnit i bez různých přípravných a rekvalifikačních kurzů.²⁷⁶

Často se lidem, kteří jsou vedeni na úřadu práce, ani nastoupit do zaměstnání nevyplácí. Velmi nízké mzdy (cca 8 000Kč) nejsou pro lidi motivující, ti radši nadále pobírají sociální dávky a na pracovní místa nastupují zaměstnanci z řad migrantů.²⁷⁷

Stejně jako v Plzni i v Liberci řeší sociálně vyloučení svoji situaci prací na černo. Tento způsob řešení je opět výhodný pro obě strany. Zaměstnanec si přivydělá k sociální dávce a zaměstnavatel nemusí odvádět žádné poplatky.²⁷⁸ Další možností těchto lidí sehnat zaměstnání, jsou drobní romští podnikatelé. Ti přednostně zaměstnávají „své“ lidi. Mezi největší zaměstnavatele romských spoluobčanů patří Technické služby.²⁷⁹

S nezaměstnaností úzce souvisí vysoká zadluženost těchto lidí. Nejčastější je zadlužování se u společností, které poskytují tzv. rychlé půjčky – v Liberci je běžné, že agenti těchto společností docházejí až do domů sociálně vyloučených občanů.²⁸⁰ Dluhy u Dopravních podniků, pojišťoven a na nájemném jsou bohužel samozřejmostí.²⁸¹

Dne 18. 4. 2008 rozjela nezisková organizace Člověk v tísni v Liberci kampaň proti dluhům pod názvem Spotřebitelský úděl. Ta se snaží upozornit na rizika

²⁷⁶ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

²⁷⁷ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁷⁸ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁷⁹ tamtéž

²⁸⁰ CZERNÁ, Iveta. *Člověk v tísni: Programový dokument Programů sociální integrace* [online]. 2006 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvitisi.cz/index2.php?id=113&idArt=763>>.

²⁸¹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 28. ISBN 978-80-86961-27-9.

spojená se zadlužováním, hlavně pak na problém zadlužování lidí s nízkými příjmy.²⁸²

➤ **Problematika vzdělávání**

Liberec se podobně jako většina krajských měst potýká s tím, že většina dětí ze sociálně vyloučených rodin končí na speciálních školách. Zde se jim bohužel nedostává stejného vzdělání jako na běžných základních školách, mají menší možnosti, co se týká škol středních, končí většinou na učilištích, pokud vůbec někde nastoupí.

V Liberci jsou takové základní školy dvě – jedna je v Orlí a druhá na Perštýně. Děti ze sociálně vyloučených rodin docházejí hlavně do Orlí (romské děti zde tvoří 50 procent žáků).²⁸³ Často se stává, že jsou děti do speciálních škol přerazovány až ve vyšších ročnících. Pedagogicko-psychologická poradna argumentuje tím, že se mezi dětmi z vyloučených rodin a z rodin majoritních prohlubují prospěchové rozdíly. To je často dáno vyššími požadavky na domácí přípravu, které se sociálně vyloučeným dětem nedostává. Dalším důvodem pro přemístění dítěte bývají kázeňské problémy. Ty ale nemají nic společného s jeho mentální připraveností zvládnout „normální“ základní školu. Často také bývají děti umístovány do speciálních i praktických škol na základě přání rodičů (buď tam chodili rodiče sami, nebo na škole jsou sourozenci či příbuzní).²⁸⁴

Pozitivním faktem je, že i přes to, že sociálně vyloučené děti chodí do speciálních škol, dosahují vyššího vzdělání než jejich rodiče. „Šetřením znalostí pracovníků obcí s rozšířenou působností bylo zjištěno, že mezi 3 812 dospělými Romy v Libereckém kraji nedokončili základní školu 2 539, tj. 66,6 %, základní školu ukončilo 928, tj. 24,3%, vyučeno 298, tj. 7,8% a střední nebo vyšší školu má ukončeno 42, tj. 1,1 % osob.“²⁸⁵ První úspěchy vidí respondent č. 4 z Libereckého romského

²⁸² CZERNÁ, Iveta. *Člověk v tísní: Programový dokument Programů sociální integrace* [online]. 2006 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=113&idArt=763>>.

²⁸³ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísní* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁸⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 32. ISBN 978-80-86961-27-9.

²⁸⁵ *Hospodářská komora České republiky: K vývoji nezaměstnanosti v březnu 2009* [online]. 2009, 8.4.2009 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <http://www.hkcr.cz/hk-cr/zpravodajstvi/art_29538/k-vyvoji-nezamestnanosti-v-breznu-2009.aspx>.

sdužení (dále jen LRS) v tom, že se jejich organizaci v loňském roce podařilo z přípravy Hvězdička dostat 54 dětí na klasické základní školy a tyto děti se tam udržely. Jinak by, podle jeho slov, jistě skončily na školách speciálních.²⁸⁶ Toto je určitě pozitivní fakt. Pokud děti absolvují běžnou základní školu, otevřou se jim nové možnosti. Typická povolání absolventů speciálních škol jsou zedník, kuchař, zahradnice, švadlena. Klasická základní škola nabízí širší možnosti a hlubší přípravu pro navazující studium.

Hvězdička je bohužel jediné přípravné centrum pro sociálně vyloučené děti. Respondent č. 4 upozorňuje na fakt, že základní školy nemají o přípravky zájem. LRS má k dispozici finance i pracovníky, kteří by přípravky vedli. Nemají ale prostory a žádná další základní škola jim je bohužel podle tvrzení respondenta neposkytne.²⁸⁷

➤ **Problematika sociálně patologických jevů**

Patologické jevy se ve větší či menší míře objevují ve všech vyloučených oblastech. Nejčastěji se jedná o různé druhy závislostí, jako jsou alkoholismus, chorobné hráčství a hlavně pak závislost na pervitinu. Bolf ve svém výzkumu upozorňuje na fakt, že do drogové scény v Liberci jsou zapojeni ve větší míře také zástupci vietnamské komunity.²⁸⁸ Drogovou závislost mezi sociálně vyloučenými lidmi potvrzuje i respondent. 3 z organizace Kontakt, říká: „*Dále jsou v oblastech často problémy s drogami, ale to my neřešíme vůbec. Dobrovolník nebude pracovat s někým, kdo je závislý na drogách. Takové lidi ihned odesíláme do drogového centra.*“²⁸⁹

V souvislosti s drogovou scénou se dozvídáme také o prostituci. Velmi časté je, že závislé dívky a ženy poskytují svým dealerům sexuální služby výměnou za drogy. Ale díky tomu, že Liberec je sportovní středisko ležící na frekventované trase do Německa, se zde pouliční prostitute, s jakou jsme se setkali v případě Plzně, ne-

²⁸⁶ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

²⁸⁷ tamtéž

²⁸⁸ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 14. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁸⁹ Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha

vyskytuje. V Liberci je organizována skrytě v hotelích a barech. Průzkum ukázal, že nejčastěji se prostitutí živí Ukrajinky a Češky.²⁹⁰

Jak již bylo řečeno v předcházející kapitole, v Liberci stejně jako v Plzni se sociálně vyloučení lidé potýkají se stále rostoucím zadlužováním. Lichva se ale, podle slov respondentů č. 3 a č. 4, v lokalitách nevyskytuje. Běžné je půjčování peněz mezi příslušníky rodiny, které je většinou bezúročné. Prokázalo se, že téměř všichni sociálně vyloučení lidé mají zkušenosti s firmou Providet Financial, jejíž pracovníci docházejí přímo do bytů vyloučených lidí a zde jim nabízejí smlouvy s nevýhodnými a často až nemravnými podmínkami.²⁹¹

Posledním jevem, o kterém bych se ráda zmínila a který se v lokalitách vyskytuje, je problém se školní docházkou dětí. Sociálně vyloučené děti mají často vyšší počet zameškaných a neomluvených hodin než děti z majoritních rodin. Respondent č. 4 ale upozorňuje na fakt, že záškoláctví dětí není způsobeno jen jejich leností a lhostejnějším vztahem ke vzdělávání. Problém je jinde. *„Co jsme zjistili, tak to souvisí hlavně se vztahy se školou. Pokud je tam nějaký záškoláctví nebo absence dětí ve škole, tak když půjdeme do hloubky a budeme pátrat po tom, proč se to děje, vždycky narazíme problém komunikace rodiny se školou. Vždycky.“*²⁹²

Neposílání dětí do školy se ale řešit musí. Pracovníci organizací se snaží naučit rodiče komunikovat se školou, dohlížet na domácí přípravu dětí a na jejich školní docházku. Dříve častější záškoláctví omezuje také nové opatření, které umožňuje v případě vysokého počtu neomluvených hodin sáhnout rodičům na sociální dávky.²⁹³

²⁹⁰ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 14. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

²⁹¹ tamtéž

²⁹² Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

²⁹³ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 14. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

4.1.3 Shrnutí

Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že se Liberec s problémem sociálního vyloučení nikterak výrazně nepotýká. Je to způsobeno tím, že ony „ostrůvky chudoby“ jsou rozesety po celém městě a tím pádem jsou méně viditelné. Ale problém tu je a musí se řešit, aby se tyto oblasti nerozšiřovaly ale naopak, aby z libereckých ulic vymizely úplně.

Ve městě působí minimálně tři neziskové organizace, které se snaží těmto lidem pomáhat, ať už se jejich problémy týkají bydlení, práce či zadluženosti. Kdo ale musí jako první začít problém řešit, je město samotné. Liberec, stejně jako Plzeň, potřebuje koncepci sociálního bydlení. Protože i podle slov respondenta č. 4 je otázka bydlení v Liberci nejpálčivější.²⁹⁴ Teprve poté bude možné s lidmi více pracovat a stávající situaci nějak pozitivně ovlivnit a změnit.

4.1.4 Jak se řeší problém sociálního vyloučení v Liberci

Na úrovni městské samosprávy zde působí příspěvková organizace Kontakt a Sociální informační centrum. Město se také zasloužilo o to, že Liberec je součástí programu Komunitního plánování sociálních služeb. Kritizováno je za svou bytovou politiku (rozprodávání objektů v majetku města, absence sociálního bydlení²⁹⁵), která má za důsledek rozrůstání tzv. „ostrůvků chudoby“.

V rámci městského sektoru působí v Liberci následující organizace, které se alespoň v nějaké míře věnují problematice sociálního vyloučení a práci s lidmi z těchto oblastí:

²⁹⁴ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

²⁹⁵ takové bydlení, které by bylo dostupné i těm nejslabším vrstvám obyvatel, nájem nižší než tržní nájemné, byty ve vlastnictví města či neziskových organizací.

Komunitní středisko Kontakt, p.o.

Jde o příspěvkovou organizaci, která vznikla dne 1.10.2007 v Liberci.²⁹⁶ Jako důvod vzniku uvádí respondent. č. 3 potřebu založit v Liberci organizaci, která by poskytovala takové služby, které ještě žádná jiná organizace nenabízí. Respondent podotýká, že jde o jeho osobní názor.²⁹⁷

Organizace má velmi široké „pole působnosti“. Je určena pro seniory, národnostní menšiny²⁹⁸, děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, zdravotně znevýhodněné, dále se zabývá terénní prací, v rámci které poskytuje bezplatné právní poradenství.²⁹⁹ Tuto službu bude ale organizace poskytovat pouze do června letošního roku.³⁰⁰

Pokud hovoříme pouze o tématu, které nás zajímá, tedy o národnostních menšinách, poskytuje organizace následující služby:

- ♦ Poskytování sociálních služeb – jde o řešení a předcházení problémům sociálního vyloučení formou individuální práce s jednotlivci či celými rodinami.
- ♦ Terénní programy – v rámci těchto programů se snaží pracovníci pomoci s nejrůznějšími problémy, jako jsou např. problémy s bydlením, zaměstnáním, problémy, které vyžadují právní pomoc, atd.
- ♦ Volnočasové aktivity - které slouží především k pozitivní motivaci dětí. Jde o činnosti, které jsou pro ně často z důvodu nepříznivého sociálního prostředí nedostupné.³⁰¹

²⁹⁶ *Komunitní středisko Kontakt: O nás* [online]. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ksk-liberec.cz/ksk/o-nas/>>.

²⁹⁷ Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha, str. 117-122

²⁹⁸ Dne 9.4.2009 jsem se zúčastnila oslavy romského dne, kterou tato organizace pořádala. Jednalo se o krátkou přednášku, povídání o romských tradicích a vystoupení romských dětí. Celá akce trvala si dvě hodiny a byla velmi příjemná.

Celkově se akce zúčastnilo asi 50 lidí, z nichž jsem byla jediná, kdo neměl s organizací nic společného. Romů zde byla většina. Jednalo se ale o takové Romy, kteří již jsou akulturováni majoritní společností. Myslím, že organizace by se měla více zaměřit na ty Romy, kteří žijí v sociálně vyloučených oblastech a kteří se potýkají s většími problémy při kontaktu s majoritou než tito lidé.

²⁹⁹ *Komunitní středisko Kontakt: O nás* [online]. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ksk-liberec.cz/ksk/>>.

³⁰⁰ Respondent č. 3, Příspěvková organizace Kontakt, Liberec, Rozhovor, 31.3.2009, viz. příloha, str. 117-122

³⁰¹ *Komunitní středisko Kontakt: O nás* [online]. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ksk-liberec.cz/ksk/>>.

Sociální informační centrum

Jde o dceřinou organizaci Komunitního střediska kontakt. Jeho hlavní náplní je poskytovat obyvatelům Liberce informace o sociálních službách.³⁰² Je určen pro lidi, kteří se ocitli v nějaké tíživé životní situaci a neumí ji sami řešit. Tato organizace ale sociální služby sama neposkytuje, klienti se zde pouze dozvědí, kam se můžou obrátit o pomoc. SIC a jeho služby jsou bezplatné, dostupné všem a diskrétní.³⁰³

Tato organizace vznikla v rámci Komunitního plánování sociálních služeb regionu Liberec na období 2008-2013. Úzce spolupracuje s poskytovateli sociálních služeb, zdravotními zařízeními a s institucemi státní správy.³⁰⁴

Na rozdíl od Plzně v Liberci nesídlí tolik neziskových organizací, které by se věnovaly problematice sociálního vyloučení. Ale podle rozhovorů, které v Liberci proběhly, se ukazuje, že spolupráce mezi neziskovým a městským sektorem není úplně nejlepší. V Liberci jsou dvě poměrně mladé neziskové organizace, a to Liberecké romské sdružení a stejně jako v Plzni společnost Člověk v tísni. Tyto organizace nabízí vesměs stejné služby, které jsme si představily v části o plzeňských „neziskovkách“. Stručně řečeno jde o: terénní sociální práci, pracovní poradenství, vyučovací činnost – individuální doučování, volnočasové aktivity (viz. kapitola č. 2.5.4). Tyto dvě organizace mají asi největší podíl na tom, že se s vyloučenými lidmi v Liberci pracuje.

Liberecké romské sdružení (dále jen LRS)

Tato nezisková organizace, patřící k největším v Libereckém kraji, je určena primárně pro romskou komunitu, ale podle slov respondenta č. 4 poskytují služby komukoli, kdo je o to požádá.³⁰⁵ Jde o organizaci, která se vyvinula z romské rady, která byla zaštiťována Romským komunitním centrem.³⁰⁶ Posláním LRS je aktivně se

³⁰² Respondent č. 5, Sociální informační centrum, Liberec, Rozhovor, 2.4.2009, viz. příloha, str.125 -131

³⁰³ *Komunitní středisko Kontakt: SIC* [online]. 2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: < <http://www.ksk-liberec.cz/sic/> >.

³⁰⁴ tamtéž

³⁰⁵ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

³⁰⁶ Dnes již tato organizace, původně zřízená městem, neexistuje a její pracovníci přešli do nově založeného LRS.

podílet na životě romské komunity, libereckým Romům naslouchat a pružně reagovat na podněty, které z jejich řad vycházejí.³⁰⁷

Původně organizace působila pouze v Liberci a soustředila se hlavně na práci s dětmi – šlo o primární prevenci. Dětem byly nabízeny různé koníčky a aktivity, hlavním cílem organizace bylo dostat děti z ulic a postarat se o smysluplné trávení jejich volného času. Postupně se organizace rozšiřovala. Nejprve co se týká nabízených služeb. Roku 2003 byla pod sdružením zaregistrována terénní sociální práce, v roce 2007 pak pracovní agentura. Rozšířila se také plošná působnost organizace, dnes nepracuje pouze s Romy z Liberce ale z celého kraje. Respondent č. 4 označuje ale tento fakt za negativní, protože se nemohou soustředit pouze na jednu oblast. Prý je do rozšiřování „pole působnosti“ tlačí fakt, že vidí, že ostatní organizace nedokážou s Romy pracovat tak jako oni. Rom Romovi lépe rozumí, jsou k sobě upřímnější a více si důvěřují. Respondent mi toto tvrzení vysvětlil následovně: „*Vás, jako Česku, vezmou ty lidi do obýváku, kde je načančáno, uklizeno. Nás jako Romáky vezmou i do ložnice, kde je bordel. V tom je ten rozdíl. Nám ty informace řeknou jinak a hloub.*“³⁰⁸

Služby, které organizace poskytuje, jsou tedy následující:

Od roku 2003 organizace poskytuje terénní sociální práci v sociálně vyloučených lokalitách v Liberci, od roku 2007 v celém Libereckém kraji. Ročně pracuje průměrně se 700 převážně romskými klienty.³⁰⁹ V Liberci je asi 600 lidí, kteří potřebují pomoc terénních pracovníků, tvrdí respondent č. 4. Vysvětluje také, že pro práci s nimi dnes už stačí pouze jeden „tréňák“, neboť Romové v Liberci už terénní sociální práci znají, vědí, s čím jim může pracovník pomoci a dokážou ho sami v případě problému telefonicky kontaktovat.³¹⁰

³⁰⁷ *Liberecké romské sdružení: O občanském sdružení* [online]. 2003, 5.3.2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.lrs.cz/>>.

³⁰⁸ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

³⁰⁹ *Liberecké romské sdružení: O občanském sdružení* [online]. 2003, 5.3.2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.lrs.cz/>>.

³¹⁰ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

Pracovní agentura byla založena 6.8.2007 a do konce tohoto roku se jí podařilo najít práci 87 romským osobám.³¹¹ Agentura se specializuje na hledání takových zakázek, které nevyžadují od pracovníků žádnou kvalifikaci (jde nejčastěji o různé kopáčské, stavební a úklidové práce). Respondent. č. 4 patří k hlavním kritikům tzv. rekvalifikačních kursů. Vyžadují vstupní znalost, kterou sociálně vyloučení lidé často nemají a pak jsou také často demotivující. Lidé, kteří kursem úspěšně projdou, často slibované zaměstnání stejně nezískávají, tudíž se jim vynaložené úsilí jeví jako zbytečné. Proto se agentura specializuje na hledání nekvalifikovaných pracovních pozic.³¹²

Sdružení se dále zabývá volnočasovými aktivitami pro děti a mládež, organizuje různé víkendové a prázdninové pobytové akce.³¹³ V tomto směru jde o primární prevenci mezi dětmi. Smyslem akcí je zaplnit volný čas dětí, dostat je pryč z ulic, ukázat jim nové možnosti, naučit je se učit novým věcem, ukázat jim, že mají šanci na lepší budoucnost, ale že pro to musí samy něco udělat.

Člověk v tísní, o.p.s

Další neziskovou organizací, která v Liberci od roku 2002 působí, je právě Člověk v tísní. Co se samotné organizace týká, odkazuji na kapitolu 3.4.1.1, str. 75, kde je hlavní náplň společnosti představena.

Liberecká pobočka poskytuje vesměs stejné služby. Specializuje se na terénní sociální práci ve vyloučených lokalitách, bezplatné právní poradenství, na mimoškolní vzdělávání vyloučených dětí, o které se starají převážně dobrovolníci z řad místních středoškolských a vysokoškolských studentů. Je to prozatím jediná organizace, která tuto službu v Liberci zajišťuje a je o ni velký zájem. Stejně jako v Plzni je důležité, aby o doučování projevila rodina zájem. Dobrovolník pak jednou až dvakrát týdně dochází přímo do rodiny.³¹⁴

³¹¹ *Liberecké romské sdružení: O občanském sdružení* [online]. 2003, 5.3.2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.lrs.cz/>>.

³¹² Respondent č. 4, *Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor*, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

³¹³ *Liberecké romské sdružení: O občanském sdružení* [online]. 2003, 5.3.2009 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.lrs.cz/>>.

³¹⁴ *Člověk v tísní: Liberec* [online]. 2002 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=615>>.

Nejčastějším problémem, se kterým organizace lidem pomáhá, je vysoké zadlužení. To je podle pracovníků organizace nejčastěji způsobeno vysokým nájemným, které většinou neodpovídá kvalitě bydlení.³¹⁵ Organizace se v rámci projektu Spotřebitelský úděl snaží upozornit na rizika spojená s vysokým zadlužováním.

³¹⁵ *Člověk v tísní: Liberec* [online]. 2002 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=615>>.

5 Srovnání Plzně a Liberce

Obě krajská města patří k těm, která mají více jak sto padesát tisíc obyvatel. Ač se situace na první pohled jeví tak, že Liberec je na tom s problematikou sociálního vyloučení lépe, není to pravda. S problémem sociálního vyloučení zde bojuje přibližně stejný počet lidí. Situace v Plzni je pouze více zmapovaná. Jeden z možných důvodů pro lepší monitoring by mohl být ten, že zde sídlí katedra antropologie Plzeňské univerzity, která se mimo jiné zabývá sociálním vyloučením.³¹⁶ Snad i proto je celé problematika v Plzni více diskutovaná, více na očích široké veřejnosti. Vzhledem k výše uvedeným faktům se tedy může zdát, že se s problémem sociálního vyloučení v Plzni potýká více lidí.

Čísla ale hovoří jasně. Sociálně vyloučených lidí, kteří žijí v segregovaných lokalitách, je v obou městech přibližně stejně (Liberec 600³¹⁷, Plzeň 500³¹⁸). V obou případech se odborníci shodují na tom, že sociálně vyloučení lidé žijí i mimo lokality. Tím pádem jejich počet narůstá na shodných 2000.³¹⁹ Kdybychom si situaci vyjádřili procentuálně, v Plzni se se sociálním vyloučením potýká 1,19procenta lidí, v Liberci pak 1,21procent.³²⁰ Je také pravdou, že ač se sociální vyloučení netýká pouze menšin, ale je problémem i majoritní společnosti, v sociálně vyloučených lokalitách žijí převážně obyvatelé romského původu a to jak v Plzni, tak v Liberci.

V obou městech se sociálně vyloučení lidé potýkají s přibližně stejnými problémy. První a nejpálčivější je oblast bydlení. Shodně v obou případech se problém sociálního vyloučení netýká celých městských čtvrtí, většinou jde jen o jednotlivé domy. Pouze v Plzni se můžeme setkat s vyloučenou ulicí (Resslova) a částí sídliště (Strážnická). Další shodu vidím v tom, že v obou městech jsou ze vzniku vyloučených lokalit z části obviňováni městští úředníci. Podle odborníků chybí oběma mēs-

³¹⁶ Názor autora

³¹⁷ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

³¹⁸ RŮŽIČKA, Michal. *Člověk v tísní: Deskripce a analýza problematiky sociální exkluze v Plzni* [online]. 2006. [cit. 2009-03-30]. Str. 6. Dostupný z WWW: <http://www.cvtplzen.cz/download/003_exkluze07.pdf>

³¹⁹ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 20 a 45. ISBN 978-80-86961-27-9.

³²⁰ Vypočítáno z počtu obyvatel a počtu osob žijících podmínkách sociálního vyloučení.

tům kvalitní byty pro sociálně slabší spoluobčany. Chybí zde tzv. sociální byty. Situace je pak často řešena tím, že jsou tito slabší občané sestěhováváni do stejných míst, stejných domů. Domy jsou často v katastrofálním stavu, ještě než se sem lidé nastěhují. Tím, že se do jejich opravy neinvestuje, se jejich stav stále zhoršuje. Výše nájemného v žádném případě neodpovídá kvalitě bydlení. Město se tedy paradoxně podílí na vzniku a tvorbě vyloučených oblastí.

Další chybu shodně spatřují odborníci v tom, že vyloučené objekty, původně v majetku města, jsou často rozprodávány soukromým majitelům. Ti se pak snaží „nepohodlných“ nájemníků co nejrychleji zbavit, aby mohli objekty zrekonstruovat, případně je komerčně využít. Dokud se majitelé „nepohodlných“ nájemníků nezbaví, do domů většinou neinvestují. Tento problém je asi aktuálnější v případě Liberce, kde v majetku města zůstává pouze ubytovna v Kateřinkách (kterou má v nájmu křesťanská organizace Naděje). Jinak jsou všechny budovy majetkem soukromých podnikatelů (jedním z nejznámějších v Liberci je pan A.K., který podle průzkumu vlastní více jak polovinu těchto objektů.³²¹)

Dalším společným problémem obou měst je vysoká nezaměstnanost sociálně vyloučených lidí, která kolísá mezi 70 a 90procenty, podle jednotlivých lokalit. Hlavním problémem těchto osob je nízké vzdělání a nedostatečná nebo žádná kvalifikace. V obou městech ubývá nekvalifikované práce, případně jsou podnikateli přednostně najímáni cizinci, často pracující bez povolení, kteří jsou levnější. Situaci se snaží řešit pracovní agentury i úřady práce, které nabízí rekvalifikační kursy. Ty se bohužel většinou ukazují jako neefektivní.

Společně s nezaměstnaností jde ruku v ruce nízké vzdělání těchto lidí. Kulturně podmíněn chápání důležitosti vzdělání je často jiné u majority a minority – hlavně co se týká romské menšiny. Romové nepřikládají vzdělání takovou váhu jako majorita. Jejich děti nemají v rodičích pozitivní vzory a tudíž i ony dosahují vyššího vzdělání pouze ve výjimečných případech. Podle zjištění se s tímto problémem lépe pracuje v Plzni. Zde není pravidlem, jako v případě Liberce, že by sociálně vylouče-

³²¹ BOLF, Štěpán. *Programy sociální integrace: Zpráva ze stacionárního výzkumu realizovaného společností Člověk v tísni* [online]. 2005 [cit. 2009-04-13]. Str. 5. Dostupný z WWW: <http://www.integracniprogramy.cz/attachments/515_zprava%20z%20vyzkumu%20Liberec_Bilina_Usti.pdf>.

né děti – hlavně ty romské – končily vždy ve speciálních školách. Sídli zde vyšší počet neziskových organizací, které se zabývají doučováním těchto dětí. Individuální přístup má pozitivní vliv nejen na děti, které dosahují lepších výsledků, ale také na rodiče. Ti díky práci dobrovolníků začínají přikládat vzdělávání vyšší váhu. Mají zájem o doučování dětí, začínají dbát na jejich školní docházku.

V této problematice dosáhlo v Liberci prvních výsledků Liberecké romské sdružení, kterému se podařilo rozjet přípravný ročník pro romské děti – Hvězdička. Téměř většina dětí, které sem v loňském roce docházely, se dostala na klasické základní školy.³²² Podle zkušeností LRS není bohužel o přípravky mezi libereckými základními školami zájem. Doučování dětí se v Liberci věnuje pouze organizace Člověk v tísni. Poptávka po této službě je ale větší než nabídka.

Nezaměstnanost a často i nízké vzdělání mají velký podíl na stále rostoucím zadlužování sociálně vyloučených lidí. V Plzni i v Liberci jsou nejčastější půjčky u firem typu Provident Finacial. Sociálně vyloučení lidé si často neuvědomují, na jak tenký led se vydávají. Hlavně z tohoto důvodu byl v obou městech spuštěn projekt Spotřebitelský úděl – Člověk v tísni, který má na důsledky zadlužování u těchto společností upozornit. V obou městech se shodně v souvislosti s touto problematikou nesetkáváme s problémem lichvy.

Jsou zde ale jiné problémy, které volají po rychlém řešení. Prvním z nich je vyšší kriminální činnost ve vyloučených lokalitách obou měst. Lidé se často z nedostatku finančních prostředků dopouští větších i menších krádeží. V obou městech je s vyloučenými lokalitami spojována drogová problematika. V Liberci³²³ mají se závislostí nejčastěji na pervitinu často problém sami sociálně vyloučení. V Plzni se k těmto lidem přidává ještě problém narkomanů, kteří se v nočních hodinách do lokalit stahují a přespávají ve volných bytech. S drogovou scénou je v obou městech spojena také prostituce. Sexuální služby jsou často nabízeny výměnou za drogu.

³²² Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

³²³ Na základě vlastního výzkumu bych jako oblasti, kde se po setmění drogově závislý vyskytují a kde se dají drogy sehnat, označila „Papírák“ – Staré Město, ulici Fügnerovu, okolí rokového klubu Casta.

6 Návrh řešení plynoucích ze získaných informací

Jedním z cílů mé práce kromě analýzy stávající situace v Plzni a v Liberci, bylo formulovat návrh obecně platných řešení, která by se dala v budoucnu uplatnit při řešení problematiky sociálního vyloučení a integrace osob z těchto lokalit. Důležitým zjištěním je, že návrhy těchto řešení se dají nastavit jen ve velmi obecné rovině. Každý jednotlivý případ a jeho vyřešení vyžaduje individuální přístup a obecná řešení se dají uplatnit pouze v celkovém pohledu na tuto problematiku.

Stejně jako jsme si hlavní ohniska problémů rozdělili do čtyř základních skupin, tak i řešení situace musí z těchto čtyř oblastí vycházet.

➤ Bydlení

V obou městech patří problémy spojené s bydlením k aktuálním. Podle zjištění se na vzniku vyloučených oblastí podílela ve velké míře, přímo či nepřímo, městská samospráva. Ta se dnes situaci snaží řešit tím, že problémové“ objekty rozprodává soukromým majitelům. Tento přístup se ale ukazuje jako nešťastný. Sociálně vyloučené oblasti tímto nemizí, naopak se pro podnikatele stávají stálým zdrojem peněz. Město by si mělo objekty ponechat ve svém vlastnictví a pracovat na zlepšení životních podmínek v nich.

Na příkladu Plzně a Liberce se ukazuje, jak je důležitá kvalitní síť sociálního bydlení (která zatím v obou městech chybí). Každé město by ji mělo mít, aby sociálně slabší spoluobčané nekončili sestěhování v polorozpadlých domech, kde jsou vyhlídky na zlepšení jejich budoucnosti a celkové odstranění jevu sociálního vyloučení velmi mizivé. V Liberci se osvědčilo, a já bych to viděla jako možné řešení otázky bydlení, pronajmout sociálně vyloučenou lokalitu neziskové organizaci. Ta ji má ve své správě, s lidmi, kteří tam žijí, pracuje a snaží se o to, aby bydlení zde bylo pouze přechodné a lidé se dostávali ke kvalitnějším bytům.

Dále by se mělo dbát na to, aby nebyli sociálně slabí lidé sestěhováváni do stejných objektů či čtvrtí. Naopak cílem městských samospráv a neziskových organizací by mělo být tyto nájemníky rozestěhovat do různých městských čtvrtí, aby se zabránilo

tomu, že některá lokalita či budova bude díky vyššímu počtu sociálně slabých nájemníků označena jako sociálně vyloučená.

Toto řešení se ale často setkává s odmítavým postojem majority. Lidé nechtějí sociálně slabé občany (a mezi nimi hlavně Romy) ve svém okolí. Proto by bylo také dobré zapracovat na přístupu majoritní společnosti k tomuto problému. Pozornost lidí zabývajících se řešením problémů sociálního vyloučení by tedy měla směřovat nejen k sociálně vyloučeným lidem ale také k majoritě. V tomto směru by mělo být hlavním cílem, aby většina pochopila, že integrace sociálně slabších občanů mezi ně je jev pozitivní, prospěšný všem.

➤ **Zadlužení**

Druhou oblastí problémů, která zabraňuje integraci sociálně vyloučených lidí, je jejich vysoké zadlužení. To je velmi úzce propojeno s oblastí bydlení. Narůstání dluhů může vést ke ztrátě bydlení, k sociálně patologickým jevům (krádeže), kterých by se lidé v běžných podmínkách často nedopustili. Jedná se o jev čím dál rozšířenější, díky kterému se se sociálním vyloučením potýká čím dál více lidí.

Řešení tohoto problému není snadné. Nejdůležitější je, aby lidé věděli, kam se v případě problému obrátit. Každé město by mělo mít protidluhovou poradnu, kam by se občané mohli se svými problémy obracet. Dalším důležitým bodem v boji proti ekonomickému vyloučení by mohlo být více projektů, které by varovaly před dnes „populárními“ rychlými půjčkami, které mají nemalý vliv na narůstání zadlužení nejen sociálně vyloučených lidí, ale majority. Lidé si často neuvědomují rizika spojená s těmito půjčkami, nerozumí smlouvám, které podepisují. Následná neschopnost splácet je řešena exekucemi a dlužníci se proto dostávají do dalších potíží. Vysoké zadlužení může vést k tomu, že lidé nemají už ani peníze na nájem, stávají se z nich tzv. neplatiči.

Bylo by dobré, kdyby se městům podařilo vytvořit pro práci s neplatiči nějaké postupy. Sestěhovat je do polorozpadlých domů a ubytoven se jako vhodné řešení neukazuje. Bylo by vhodné vytvořit takovou metodiku, která by byla jasná a systematická,

na které by se podílely všechny zainteresované instituce (majitelé bytů, sociální odbory, správci nemovitostí...atd.)³²⁴

➤ **Vzdělání**

Dalším, ne méně závažným problémem, se kterým se tito lidé potýkají, je jejich nízké vzdělání, díky kterému je pro ně velmi obtížné najít si práci. Jde o začarovaný kruh, bez vzdělání není práce, bez práce nejsou peníze. A tak místo aby se situace zlepšovala, jsou tito lidé čím dál více uvězněni ve „spárech“ sociálního vyloučení.

Podle prostudovaných materiálů se ukazuje, že vzdělání s jistou dávkou sociální inteligence je určující pro budoucnost nejen těchto lidí, ale nás všech.³²⁵ V majoritní společnosti je důležitost vzdělání chápána jinak než v sociálně vyloučené. Přitom vzdělání je jedním z nejdůležitějších faktorů při překonávání sociálního vyloučení.

Řešení tohoto problému by mělo směřovat k těm nejmenším, kteří se se sociálním vyloučením potýkají, tedy k dětem. Důležité je, aby děti žijící v lokalitách nebyly posílány do speciálních škol pouze na základě barvy pleti, adresy nebo původu. Je pravdou, že díky tomu, že většina sociálně vyloučených dětí nenavštěvuje předškolní zařízení, je jejich nástup na klasickou základní školu obtížnější, ale neznamená to, že by nebyl možný.

Podpora předškolního vzdělávání nejmenších se ukazuje jako klíčová. Města i neziskové organizace by se měly zasadit o to, aby probudily mezi školami i lidmi zájem o přípravné ročníky pro tyto děti. Podle odborníků se totiž přípravky ukazují jako velmi úspěšné a pro to, aby se tyto děti dostávaly do klasických základních škol, jsou klíčové.³²⁶

V oblasti vzdělávání zaznamenávají neziskové organizace velký úspěch s domácím doučováním. O tuto službu je mezi vyloučenými rodinami velký zájem. Rodiče školáků ze sociálně vyloučených rodin často nemají potřebné znalosti, aby mohli

³²⁴ BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísni - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 87. ISBN 978-80-86961-27-9.

³²⁵ tamtéž

³²⁶ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

svým dětem s domácí přípravou pomoci. Proto do rodin přicházejí dobrovolníci, kteří jednou až dvakrát týdně dětem se studiem pomáhají. Stávají se jednak pro ně ale také pro rodiče pozitivním vzorem, prohlubují u nich zájem o vzdělání, rodiče učí pracovat s dětmi, ale také komunikovat se školou. Hlavním problémem, se kterým se v této oblasti organizace potýkají, je nedostatek dobrovolníků. Myslím, že větší popularita služby mezi studenty středních a vysokých škol by mohla situaci vyřešit.

Další důležitou oblastí, se kterou se dnes už velmi dobře pracuje, je podpora mimoškolních aktivit školáků i předškoláků. Odborníci si uvědomují nezbytnost smysluplného trávení volného času. Pokud dítě netráví svůj volný čas kvalitně, je mnohem častější, že „sklouzne“ ze správné cesty. Toto je pravdou jak u dětí vyloučených tak u těch majoritních. Neziskové i příspěvkové organizace nabízejí dětem, často až do věku dvaceti let, denně nejrůznější kroužky či sportovní aktivity, dále pak víkendové a prázdninové akce. Všechny aktivity jsou maximálně dostupné, téměř 100procentně hrazené z finančních prostředků organizací. Rodiče přispívají pouze minimální částkou, která má sloužit jako motivační prvek pro udržení dítěte v kroužku nebo na zvolené aktivitě.

➤ **Nezaměstnanost**

Vyšší vzdělání by mohlo mít zásadní vliv na řešení dalšího problému, se kterým se sociálně vyloučení lidé potýkají. Tím je vysoká nezaměstnanost. Jak již bylo mnohokrát řečeno, nekvalifikované práce ubývá a bez vzdělání se jakékoli kvalifikace dosahuje jen velmi těžko. Prvním řešením nastalé situace by bylo posílení systému veřejně prospěšných prací, kde by se těmto nekvalifikovaným pracovníkům vytvořily alespoň nějaké pracovní pozice, které by byly v rámci jejich možností a znalostí dosažitelné.

Dalším problémem je, že práce, kterou tito lidé vykonávají, je velmi málo finančně ohodnocena. Uvědomují si, že je pro ně výhodnější pobírat sociální dávky a přivydělávat si prací načerno. Malé finanční odměny, nedostatek kvalitních příležitostí, zkušenosti s diskriminací, to vše často způsobuje, že sociálně vyloučení ztrácí motivaci pracovat.

Řešením tohoto problému by tedy mohla být pozitivní motivace těchto lidí k tomu, aby si našli legální zaměstnání. Ta by mohla být provedena formou vyšších odměn

za kvalitně provedenou práci, za včasné a vzorné plnění pracovních zakázek, za dodržování pracovních podmínek...atd. Bylo by dobré také motivovat poskytovatele práce, kteří často nechtějí sociálně vyloučené spoluobčany zaměstnávat.

V úvodu této kapitoly jsem nastínila, že výše uvedené návrhy řešení jsou nastaveny velmi obecně. Ráda bych zdůraznila důležitost individuálního přístupu k problematice. Pouze individuálním přístupem k lidem, kteří se denně potýkají s problémem sociálního vyloučení, lze dosáhnout výraznějších změn.

Lidé, kteří žijí delší dobu v sociálním vyloučení, v sobě mají velkou nedůvěru k majoritnímu okolí, k institucím, se kterými musí jednat a nakonec i k pracovníkům, kteří se jim snaží pomoci. V případě Romů, kteří jsou nejčastějšími obyvateli sociálně vyloučených lokalit (zdůrazňuji ale, že problém sociálního vyloučení se netýká pouze Romů a menšin, je problémem i majoritní společnosti) se jako vhodné ukazuje zaměstnávat romské pracovníky. Postoj Romů k majoritní společnosti by se dal označit jako diskriminující. Nemají k majoritním sociálním či terénním pracovníkům důvěru, romskému se více otevřou, více mu důvěřují a důvěra je v této práci nejdůležitější.³²⁷

Bylo by tedy vhodné, aby romští a majoritní sociální a terénní pracovníci spolupracovali a ne aby mezi sebou soupeřili o to, která organizace je v řešení problematiky úspěšnější. Cíl, který shodně všechny organizace vidí v integraci sociálně vyloučených osob, je společný a kvalitní spolupráce zainteresovaných organizací a pracovníků pomůže k rychlejšímu dosažení vytyčeného cíle.

³²⁷ Respondent č. 4, Liberecké romské sdružení, Liberec, rozhovor, 6.4.2009, viz. příloha, str. 131-137

7 Závěr

Sociální vyloučení a problematika s ním spojená je jev poměrně mladý, ale v dnešním světě bohužel velmi častý. Mnoho sociálně vyloučených lidí žije v segregovaných lokalitách, ale ještě mnohem více žije mimo ně. Přesto, že ve vyloučených oblastech žijí z velké většiny lidé romského původu, bylo by chybné domnívat se, že se problém sociálního vyloučení týká pouze jich. Sociální exkluze se různou mírou dotýká nás všech a je pouze na nás, jak s tímto faktem budeme pracovat, kdy a jestli vůbec se nám podaří sociálně vyloučené osoby integrovat a zamezit vzniku nových vyloučených lokalit.

Plzeň a Liberec jsou dvě města, která se, ač to není na první pohled patrné, potýkají se sociální exkluzí přibližně ve stejné míře. V obou městech shodně je ze vzniku sociálně vyloučených oblastí obviňována městská samospráva, která svou bytovou politikou tyto lokality vytvořila. Neziskové organizace a jejich pracovníci (často z řad vysokoškolských učitelů a studentů) jako první upozornili na tento fakt a situace se konečně začíná řešit. „Problémové“ objekty již nejsou rozprodávány soukromým majitelům, s lidmi z vyloučených lokalit se začíná pracovat, města se zapojují do programu komunitního plánování sociálních služeb, v rámci kterého se začíná připravovat výstavba tzv. sociálních bytů.

Práce v oblasti integrace vyloučených osob je „běh na dlouhou“ trať. Výsledky činnosti neziskových a příspěvkových organizací se ukáží teprve v horizontu několika let. První jsou ale již patrné v oblasti práce se sociálně vyloučenými dětmi. Ta se ukazuje jako efektivní. Přestává být pravidlem, že tyto děti končí ve speciálních školách. Čím dál více jich nastupuje na klasické základní školy, kde se jim dostává kvalitnějšího vzdělání, které s sebou přináší lepší vyhlídky do budoucna, integraci mezi majoritní děti a tím pádem do celé majoritní společnosti.

Předkládaná práce je syntézou materiálů, které jsou k této problematice – ve vztahu k Plzni a Liberci – dostupné. Problematika sociální exkluze není v České republice ještě výrazněji zmapována a zajisté si zaslouží další pozornost odborníků. Fakta zjištěná v literatuře jsou podpořena myšlenkami a postřehy pracovníků jednotlivých organizací. Tito lidé, jejich zkušenosti a názory, byli velmi důležití při sestavení návrhů pro integraci sociálně vyloučených spoluobčanů.

V průběhu empirického šetření jsem se setkala s neochotou mnoha hlavně plzeňských organizací poskytnout rozhovor. Nejčastějším argumentem proti byla velká časová vytíženost všech pracovníků. I přes to se mi podařilo získat kvalitní informace, které jsou v práci použity.

Práce shrnuje stávající situaci v obou městech. Byla sepsána v době, kdy se teprve začíná s řešením problému sociálního vyloučení a s integrací osob z těchto lokalit. Výsledky činnosti jednotlivých organizací a jejich pracovníků zatím nejsou výrazné. Zda byly zvoleny efektivní metody, se ukáže v horizontu několika let. Důležité ale je, že jsou mezi námi lidé, jimž není lhostejný osud těch, kteří se ocitli v tíživé životní situaci a potřebují pomoci.

Literatura

1. BROŽ, Miroslav, et al. *Kdo drží černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. 2007. vyd. Plzeň: Člověk v tísní - společnost při české televizi, o.p.s., 2007. Str. 6. ISBN 978-80-86961-27-9.
2. HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"ROMOVÉ" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
3. KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 204 s. ISBN 80-85850-25-7.
4. MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.
5. MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In *Sociologický časopis*. 2000. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000. s. 287. ISSN 0038-0288.
6. MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1999. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 248, ISBN 80-85850-61-3
7. MAREŠ, Petr. *Chudoba v Čechách v datech*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí - Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004. s. 57. Výzkumné práce.
8. NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 2003. vyd. Praha: Portál, 2003. 223 s. ISBN 80-7178-741-8
9. NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. Str 10. ISBN 80-7067-559-4.
10. SEKYT in ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 119. ISBN 80-7178-648-980-7
11. SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: MU and Georgetown, 2002. 335 s. ISBN 80-210-2791-6.

12. SULITKA, A. Národnostní menšiny v České Republice. In *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 273s. ISBN 978-80-7367-182-2
13. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. Str. 21. ISBN 80-7178-648-980-7
14. VÁCLAVÍK, David. *Etnické a kulturní minority ve střední Evropě 1. : Základní problém, Židé*. Liberec: Vysokoškolský podnik s.r.o. Liberec, 2001. 120 s. ISBN 80-7083-457-9.

Internetové zdroje

1. www.aa.ecn.cz
2. www.antropologie.zcu.cz
3. www.caat.cz
4. www.clovekvtisni.cz
5. www.cvtplzen.cz
6. www.czso.cz
7. www.encyklopedie.seznam.cz
8. www.epolis.cz
9. www.everest.natur.cuni.cz
10. www.google.cz
11. www.hkcr.cz
12. www.icm.cz
13. www.integracniprogramy.cz
14. www.kashhumanistcentre.estranky.cz
15. www.ksk-liberec.cz
16. www.literarky.cz
17. www.lrs.cz
18. www.mezikulturnidialog.cz
19. www.mpsv.cz

20. www.multikultura.cz
21. www.novinky.cz
22. www.ponton.cz
23. www.praha.eu
24. www.pravnipredpisy.cz
25. www.pressweb.cz
26. www.romove.radio.cz
27. www.smocr.cz
28. www.sreview.soc.cas.cz
29. www.sspr.gov.sk
30. www.ulice-plzen.com
31. www.varianty.cz
32. www.youtube.com

Přílohy:

1. Textové přílohy.....	112
1.1. Přepis rozhovorů.....	112
1.1.1. Respondent č. 1 Společnost tady a teď.....	112
1.1.2. Respondent č. 3 Komunitní středisko Kontakt, p.o.....	117
1.1.3. Respondent č. 2 agentur Ponton - psaný rozhovor.....	122
1.1.4. Respondent č. 5 Sociální informační centrum.....	125
1.1.5. Respondent č. 4 Liberecké romské sdružení.....	130
1.2. Toušek email.....	137
2. Obrazové přílohy.....	138
2.1. Sociálně vyloučené lokality Plzeň.....	138
2.2. Sociálně vyloučené lokality Liberec.....	139

Textové přílohy:

Příloha č. 1 – přepis rozhovorů:

Respondent, organizace Tady a Ted', Plzeň, 1.4.2009

Děkuji moc, že sis na mě udělala chvilku. Tak můžeme začít?

Jasně.

Vím, že hodně o organizaci je na internetu, ale mohla bys mi ji jen trošku představit? Něco o historii, jaké jsou její cíle a tak?

Jo, takže...organizace Tady a ted' funguje v Plzni od roku 2004, od dubna myslím. A tím, co děláme, navazujeme na činnost jiný organizace, která tady byl před tím. Šlo o Sdružení pro vzdělávání znevýhodněných dětí. Stejně jako ta organizace před náma i my se zabýváme hlavně tím vzděláváním, pak volnočasovými aktivitama a realizací pobytů pro ty děti. To je ta původní činnost, která se ještě rozšiřovala na vzdělávání personálu dětských domovů a výchovnejch ústavů. O tom ale já vim málo, takže zkus spíš web.

To já stejně nepotřebuju, takže dobrý. A mohla bys ještě nějak rozšířit ty cíle?

No...jde nám o to, pomáhat lidem, který se nějakým způsobem ocitli v sociálním vyloučení a vlastně nemají to lehký, dostat se z těch oblastí ven a tam si vybudovat nějaký vztahy. Nebo ne jen vybudovat vztahy, ale celkově nějak fungovat, najít si práci, zvládnout si dojít na úřad a tak. Věci pro nás naprosto běžný.

Snažíme se jim pomoci vytvořit ty vazby na majoritní společnost, aby neměly vazby jen na lidi z těch lokalit ale i ven, na majoritu. Organizace má různý aktivity, který by to měly podporovat a usnadňovat. Prostě je naučit, jak se vypořádat s nejrůznějšíma problémama.

A máte nějak omezenou tu cílovou skupinu?

No, nás učí, abychom to nebrali jako práci s určitou komunitou, ale jednotlivými rodinama, takže omezený to není. Jen je důležitý, aby to rodina o pomoc projevila zájem sama. Teprve pak jim sociální pracovník přidělí dobrovolníka. No ale převážně je to pro lidi, který jsou sociálně znevýhodněný a to, že se ocitají v sociálním vyloučení je už druhotnej znak, ale není pravidlem, že by všichni lidé, kteří využívají služeb organizace, byli ze sociálního vyloučení. Hlavní část práce je s dětma. Jde o podporu mimoškolního vzdělávání a u rodičů vzbudit zájem o vzdělání dětí celkově. No a prostě si s těma dětma povídat, třeba je vzít n výlet nebo do kina. Ale to už je na každým dobrovolníkovi zvlášť, kolik tomu chce obětovat a hlavně spíš, jakej vztah se mu povede vybudovat.

A jaký mají ty rodiny zájem o ty služby?

Myslím si, že zájem lidí o ty služby je, ale myslíme, že v dnešní době už jsou na to zvyklý. Není to jako dřív. Není to tak, že by si ty lidi sami vyhledávali informace o tom, kdo jim kde s čím může pomoci. Je to tak, že ty terénní pracovníci nebo prostě pracovníci tý organizace choděj sami do terénu a informujou ty lidi a snažej se jim pomoci. Informujou ty lidi. Tím, že většina klientů je nevzdělaná, nemají třeba ani ponětí o tom, kdo by ji s čím mohl pomoci.

A kdo v organizaci pracuje?

Přesnou strukturu máš zase na netu, a co víc by se k tomu dalo říct, nevím. Jsou tam dobrovolníci, koordinátoři, který tam jsou jednak pro dobrovolníky, a pak i oni sami chodí do terénu. No a pak je tam ředitelka. No, prostě všechno má na webu. Jediný, co tam asi není je, že ty koordinátoři pracují jednak s těma dobrovolníkama, a pak i píšou třeba výroční zprávy a nějaký nový projekty, žádají o granty a tak.

A jaký mají ty lidi zkušenosti? Nebo dalo by se říct, co se jim osvědčuje?

To je těžký říct, myslím, že každému by ti na to odpověděl jinak. Takže na tohle ti neumím odpovědět.

A třeba má ta organizace nějakou strategii?

No...řekla bych, že to je postavený na teorii. Nejdřív se seznámili s nějakou teorií, která byla třeba o sociálním vyloučení, pak o sociální práci. Protože ono se to i jakoby vyžaduje, aby mohli být zaměstnanci té neziskové organizace, tak musejí mít nějaký vzdělání nebo podstupovat nějaký vzdělávací semináře o sociální práci, o sociální pomoci.

No a samozřejmě ta praxe se pak trochu liší. Ty strategie museli přizpůsobit tomu konkrétnímu prostředí a tomu terénu, ve kterém zrovna pracují.

Poskytuje organizace nějaké speciální programy?

Organizace má třeba přímo centrum pro volný čas dětí, zase to najdeš na webu v tom, co organizace dělá. Tu sužbu poskytuje pro předškolní děti a pro děti snad do dvanácti let. Pak provozovali dvakrát tejdě v jedné vyloučené lokalitě takovej klub, kde byly dvě dobrovolnice a děti, kolik tam přišlo. Bylo to organizovaný na jednom místě v určitém čase, takže jakoby ty děti si na to zvykly, těšily se na to, ale problém tady je...že třeba klub Deštník, kterej se konal na vyloučené lokalitě Jateční, tak tam přišly jen děti z Jateční. Samozřejmě není to tak, že by tam přijely děti z různých lokalit, klienti z celého města do jednoho Deštníku, tak to není.

Speciální programy právě proto, že to je takhle, tak co vím, tak třeba v Resslovce. Všechno to souvisí s tím, že se snaží o nějaký vzdělávání. Snaží se poskytnout dětem něco, co by mohly dělat ve volném čase. Prostě aby se ty děti nenudily, protože z nudy se pak můžou zapojit do různých věcí, takže ty programy slouží k vyplnění jejich volného času. To podle mě závisí i hodně na tom, že když ty děti vidí, že to je přímo pro ně a že jim někdo projevuje zájem, což se zrovna v tohle prostředí moc nestává, že by jim někdo věnoval nějaký zájem. Jako ani moc ze strany rodičů. Samozřejmě se to liší rodina od rodiny, ale ve většině případů tomu tak je.

Takže třeba k té Resslovce, vím, že se tam dělalo, pro který tam byla mezera. Třeba pro děti v pubertě o 13 do třeba 18 let nebo tak nějak. Tak jeden z koordinátorů Tady a Teď tam provozoval jako pánský klub a bylo to pro kluky v tady těch letech. Konalo se to jednou tejdě, tem koordinátor se snažil reagovat na podněty od těch kluků, o čem by se třeba rádi bavili a tak. Nebylo to něco jako ve škole, že by přišel a já mám pro vás tohleto. Prostě se to snaží přizpůsobit potřebám a návrhům těch dětí, komunikuje s nima. Chce, aby je to bavilo, aby se třeba v průběh té hodiny nebo jak dlouho to trvá, někdo nesebral a neodešel. Paralelně k tomu probíhal i dámský klub, což bylo zase pro holky v pubertě a šlo o to, že se bavily s holkama o tom, co je zajímalo. Samozřejmě to má takovej vzdělávací podtext, není to, jako když se jde s kámoškou na kafe, kde si jen povídají, ale snaží se do toho včlenit třeba nějaký jakoby...jak to říct...vzdělávací prvky. Když se budou bavit o sexu, tak se nenápadně zavede diskuse na kondomy, jak se používají, kolik stojí, kde se dají sehnat a tak. A hlavně proč je dobrý ho používat.

Tak a moje další otázka by byla, jestli v případě problému docházejí klienti do organizace nebo pracovníci do terénu?

Co já vím, tak ve většině případů klienti do Tady a Ted' nedocházejí. Ta sociální práce je poskytováná v terénu. To znamená, že koordinátoři a dobrovolníci chodí do terénu a řeší problémy v terénu. Jedině.

Zas je ale pravda, že v Resslerově bylo zřízeno CIS, centrum inkluzivních služeb se to má jmenovat nebo tak. To znamená, že Tady ted', Ulice a nevím, jestli ještě někdo, měli v Resslerově dvě místnosti kam ti klienti mohli přijít, takže tam byl vždycky nějaký pracovník a řešil, když za ním někdo přišel z Resslerovy. Ale spíš to probíhalo, že v těch místnostech probíhal ten dámský a pánský klub je tam knihovnička, kde si děti můžou půjčit knížky. Nebo když se koala seminář pro ty děti, tak se to konalo tam, ale nebylo to jako sídlo té organizace. Byl tam vždycky jen jeden člověk. A tím, že to bylo v té Resslerově ulici tak to znamenalo, že tam přišli zas jen lidi z Resslerovy. Protože tady v tom se to má tak, že když uvedu příklad, vyloučená lokalita Jateční a vyloučená lokalita Resslerova, tak resslerováci nemají rádi lidi na Jateční a naopak. To znamená, že lidi z Jateční by nešli do Resslerovy, takže když organizace má nějaký jedno místo v Resslerově, tak tam lidi z jiných oblastí nepřijdou. Nedá se to brát jako omezení pro lidi Jateční, protože to všechno souvisí s prostorem nebo s možností získat nějaký prostor. Právě třeba Klubíčko je zase provozovaný na Jateční, protože tam byl zase prostor, nějaká jedna nebo dvě místnosti, kde se to dalo provozovat.

Ted' bylo ale přes zimu uzavřené. V tom hraje roli město, kterému ten barák patří, tak i to komplikuje organizaci situaci v tom, že oni by chtěli klubíčko provozovat. No ale město není schopný povolit používání té jedné místnosti. Takže se dá říct, že i město do toho nějakým způsobem zasahuje.

Takže abych to shrnula, dobrovolníci a koordinátoři docházejí do rodin, co se týká doučování a některých případech i mentoringu. No a když je připravená nějaká akce, chodí děti i do organizace, ale to už nemluvíme o řešení problémů.

Dalo by se říct, kde se ty vyloučené oblasti nacházejí?

To je všechno v literatuře. Já už jsem tady mluvila, nebo nejvíce diskutovaný vyloučený lokalita v Plzni je teda Resslerova 13, která je v centru města. A je to vlastně vyloučená lokalita skládající se z jednoho baráku. Potom je Jateční, to je pavlačový dům, ten je asi tři zastávky z centra autobusem. Pak je tady další dalo by se říct v centru, to je Plac, já ted' nevím, jak se jmenuje oficiálně. To jsou činžovní domy, který jsou uzavřené a uprostřed tvoří náměstíčko a tomu se vlastně říká Plac.

A kolik lidí tam žije, ví se to?

Nevím, jestli jsou někde nějaký nové počty, jestli se dělo nějaký sčítání. Ono to dost fluktuje ty lidi. To najdeš v té zprávě od Ružičky. Každopádně těch lidí na tom místě bude víc, než by se při nějakým sčítání uvedlo. Protože nějaký tam jsou načerno.

Jo, pak jsme si ještě vzpomněla na vyloučenou lokalitu...on to snad ani není označovaný jako vyloučená lokalita...to je taky kousek od centra. Není tam takovej problém jako v Resslerově, protože Resslerovka je mnohem větší barák a je tam i mnohem větší výskyt patologických jevů. Tenhle barák je menší, ale je v ulici jedinej. Bezproblémová ulice a v ní jeden barák. Je v rozpadu, ale stejně tam ty lidi žijou. Tam spíš pomáhají teréničtí Člověka v tísní spíš. Tam není tolik dětí, takže se tam spíš řeší sociální pomoc v jiný sféře, než na jakou je zaměřená Tady a Ted'.

O jaké formy vyloučení se v těchto oblastech jedná?

Zrovna Jateční a Plac bych řekla, že se jedná o prostorový vyloučení, protože je to kousek mimo. A Jateční, bych řekla, je příklad prostorového vyloučení, protože z jedné strany tam vede

silnice, dvouproutdovka. Za tím barákem je železnice a okolo jsou nějaký zahrádky. No a kousek dál, za tím barákem je průmyslová zóna, takže...

Co se týče Resslerky, to je v centru, tam nejde o prostorový vyloučení v tom smyslu, jak je nadefinovaný prostorový vyloučení.

Rozhodně tam jde o sociální vyloučení, většinou ekonomický, to se s tím pojí. Oni ty formy vyloučení jsou propojené a často spolu souvisí.

U lokalit, který jsou v Plzni, bych řekla, že jediný, čím se liší, je prostorový vyloučení. Mezi prostorově vyloučený nepatří všechny.

Dá se říct, jestli je vyloučení problémem jen menšin nebo se týká majority?

V sociálním vyloučení se nachází většinou lidí, jsou...no jinak..dá se říct, že převážnou většinu klientů Tady a Teď. Těch, kteří se nachází v sociálním vyloučení, tvoří většinou příslušníci romskýho původu. Ale už samo označení Rom je dost problematický. Dejme tomu, že budeme hovořit Romech. Ale samozřejmě se tam pak nacházejí i příslušníci majority. Ty, když to řeknu hodně debilně, tak v sociálně vyloučených lokalitách nejsou jen cikáni ale taky bílí. Nejdůležitější na tom je, že to jsou lidé, kteří jsou v nějak tíži, a na ty se organizace orientuje. Ale na druhou stranu klienty organizace nejsou jen lidé ze sociálně vyloučených lokalit. Co vím, tak to jsou i lidé, kteří jsou třeba v sociální tížni, ale nemusí nutně bydlet v té vyloučené lokalitě. Dejme tomu, že klienti, kteří využívají doučování Tady a Teď, bydlej v různých částech města. Z vyloučených oblastí jsou z větší části klienty Romové.

A jak si organizace shání klienty?

Ti koordinátoři si je většinou shání sami. No a pak je to taky formou nabalování. Když už jedna rodina klientele, tak třeba dá kontakt na další a tak dále. Nebo když už se v tom místě ví, že tady nějaká pomoc od organizace je, že je možnost toho využít, tak někdy se ti klienti hlásej sami, ž by chtěli doučování, mentoring nebo něco podobnýho.

A vyskytují se v těch oblastech ve větší míře patologický jevy?

Co se týč třeba kriminální činnosti, tak to samozřejmě se sociálním vyloučením spojený je. Potom se to asi liší akorát podle tý míry. Ta kriminální činnost, co se týká Plzně, tak největší problém je v Resslerce. Právě proto, že je v centru města. Je tam problém třeba s drogama.

Lichva samozřejmě, lichva tam je. Hodně souvisí s chováním lidí. Ty, co se většinou nacházejí v sociálním vyloučení, tak se většinou jedná o nevzdělaný lidi. A ty mají úplně jiný strategie přežití než třeba majorita. Tak lichva patří mez jednu jejich životní strategii. Ta kriminální činnost, co se týká Plzně, tak největší problém je v Resslerce. Právě proto, že je v centru města. Je tam problém třeba s drogama.

Dlouhodobé neposílání dětí se řeší, ale je to v jiný míře u různých rodin. Fakt se najdou rodiny, který už pochopily, že vzdělání je potřeba a svoje děti do školy posílají. Ono samozřejmě musí rodiny posílat děti do školy i kvůli sociálce, takže dlouhodobý neposílání dětí o školy není prakticky možný. Vyskytuje se ale to, že některý děti mají strašně moc zameškaných hodin. Oni jsou jakoby nemocný. Ale těžko hovořit o tom, jestli je nemoc dobrá výmluva proto, proč nejit do školy. Těžko říct, v jaký míře jsou ty děti záškoláci a v jaký míře se na tom podílejí rodiče. V jaký míře rodiče schvalujou, že dítě zůstane doma, že je nemocný, nebo že se mu nechce.

Já jsem se třeba setkala s tím, že to není neobvyklej jev. Děti třeba nejdu do školy kvůli tomu, že rodina nemá peníze na svačiny. V tomhle případě je lepší a aplikuje se to, nechat děti doma.

Kdyby ty děti přišly do školy bez svačiny, tak by to učitelka mohla nahlásit a mohla by to začít řešit sociálka, což samozřejmě rodiny nechťejí, aby se v tom začala š'ourat sociálka.

Hodně romských dětí chodí do praktických základních škol, s tím je tak trochu potíží, a jenom ještě k tý škole. Není moc obvyklý, bohužel, a to je vlastně jedním z cílů organizace, že by sociálně vyloučení lidé měli nějaký vyšší vzdělání. Třeba středoškolský vzdělání, mezi nimi je minimum lidí, kteří mají středoškolské vzdělání. Tady bych spíš řekla, že se bude jednat spíše o Romy a většinou je to tak, že mají pouze základní vzdělání, potom třeba nějakou učňák. Dalo by se říct, že je to fakt, že většina našich klientů je nevzdělaných.

Daly by se ty VO nějak porovnat? Jako v čem se shodují a v čem odlišují?

Já bych řekla, že jsou si ty lokality hodně podobný. Co já vím, tak třeba s tu Resslerkou, ta se odlišuje od těch ostatních tou vyšší kriminalitou. Tady dochází k větší koncentraci patologických jevů, než třeba na Jateční. Možná jde ale spíš o to, že v Resslerce je to veřejný. V téhle ulici, která se nachází normálně v centru, je to viditelný na první pohled, že se tam něco děje. Před tím barákem tam třeba stojej prostitutky, jsou tam dealeri. Normální člověk by třeba nepoznal, že to jsou prostitutky. Ale hodně holek, co bydlí v Resslerce, chodě na trasu šlapat. Takže to, že se pak vyskytnou před barákem, není vůbec divný, když tam bydlej a třeba si tam jdou pro drogy. Není to ak, že by tam třeba ve dvanáct v poledne stálo pět dealerů. Ale co nám třeba doporučovali koordinátoři, tak abychom se v tom domě už nepohybovali po šestý večer, třeba pokud tam chodíme na doučování. Tím se organizace stará jakoby o nás.

Oproti Jateční je to třeba tak, že je dál od centra, je prostorově vyloučená. Samozřejmě že i v Jateční jsou nějaký patologický jevy, jsou tam lidé, kteří kradou, jako skoro všude. Ale jde tam o to, že to není veřejný, jako v Resslerce.

Co se týče Placu, tak to nevím. Prostě nejvíc diskutovaná je Resslerka. Což teď nabývá takových zvláštních rozměrů. Není to potvrzený, ale proslýchá se, že se má Resslerka zbourat.

A s jakými problémy se potýkají pracovníci organizace při plnění svých povinností?

No problémy...většinou jsou přijímáni jako pracovníci organizace s tím, že mají nějaký dobrý úmysl, přicházejí s nějakou sociální pomocí. Možná se tam můžou setkat s tím, že tam přijde člověk, kterej moc nerozlišuje, z jaký organizace ten sociální pracovník je. Takže když tam přijde někdo z Tady a teď, kdo třeba shání děti, nebo je jde pozvat na nějakou akci. Tak se o tom baví s těma rodičema, jako aby ty děti pustili. No a ty rodiče přijdou třeba s problémem, podívejte se, já nemůžu sehnat práci, mám dluhy, pomozte mi s tím. To se může stát problémem, když ten člověk není schopen pochopit, že od toho jsou tady teréničtí z jiný organizace. Chodí to tak, že my i ten problém vyslechneme a řekneme, že to předáme. Tady a teď spolupracuje s Člověkem v tísní, funguje to tak, že když se o něčem takovým dozvíme, jdeme za svým koordinátorem, a ten pak za někým z Člověka a tu zakázku předáme.

Jakých úspěchů organizace dosáhla?

Organizace určitě dosahuje úspěchů, ale někdy se jedná jen o malý dílčí úspěchy. Úspěch je, když se pracuje s dětma od co nižšího věku. Hlavním cílem těch všech programů, je integrace těch lidí. Je to běh na dlouhou trať, ale myslím, že se to daří. Čím dřív se s těmi dětmi začne pracovat, tím větší mají šanci. Netěžký říct, co za úspěchy...ale rozhodně si myslím, že to má smysl. Čas ukáže, jestli teď děti, kterejm je sedm a chodí do deštníku půjdou za osm let, až jim bude patnáct, na střední nebo budou fetovat. To se teprve uvidí, jestli to mělo smysl.

Co se v práci s klienty nejvíce osvědčilo?

Na to se dá jen těžko odpovědět. V práci s klienty nejvíce osvědčuje ta metoda, nebo ta strategie, která je ušitá přesně na tu situaci nebo na toho člověka. Samozřejmě jsou nějaký obecně platný pravidla, ketrejma se řídit, to jako jo. Ale praxe je prostě jiná, než teorie. To, co se na začátku jeví, jako obdobná situace něčeho, co třeba zažil můj koordinátor. Tak on mi poradí, řekne, jak to řešil on. Ale pak se stejně musí přistupovat individuálně, protože se ukáže, že skoro nic není úplně obdobný a že každéj člověk potřebuje jinej přístup. Rozhodně by se mělo všechno přizpůsobit konkrétní situaci a konkrétnímu klientovi.

A co do budoucna, co by organizace potřebovala?

No, vím, že třeba teď měla organizace trošku potíží v tom, že sháněla dobrovolníky. Furt nemají tolik dobrovolníků, kolik by chtěli. Což ale asi nikdo moc neovlivní a organizace nejvíc bojuje s prachama. Pořád tam jde o peníze, je to nezisková organizace, takže bych řekla, že se tam hodně řeší ty peníze.

Super, tak já ti moc děkuju, bylo to hrozně moc zajímavé a myslím, že si mi dala spoustu nápadů a typů pro tu moi diplomku. Děkuju.

Není zač, snad ti to pomůže.

Rozhovor 31.3.2009, komunitní centrum KONTAKT, Liberec

Respondent č.3

Dobrý den, moc Vám děkuji, že jste si na mě udělala čas. Rozhovor, který spolu povedeme, užiji jako jeden ze zdrojů pro sepsání mé diplomové práce, která se týká problematiky sociálního vyloučení a integrace lidí z těchto řad.

Mohla byste stručně představit Vaši organizaci? Kdy a kým byla založena, z jakého důvodu...atd.

Organizace byla založena v říjnu roku 2007 statutárním městem Liberec. Je obtížné odpovědět na to, co vedlo k jejímu založení. Podle mého názoru, zdůrazňuji, že je to pouze můj názor, vznikla potřeba založit organizaci, která pokryje v Liberci služby, které ještě pokryty nejsou. Např. Byla zde sociální práce, kterou zajišťovalo město a konkrétně organizace Romské komunitní centrum. Ta byla ale z neznámých důvodů zavřena. Po něm vlastně vznikla tato naše organizace. Často dochází mezi lidmi k omylu, že Romské komunitní centrum se jen přejmenovalo a přestěhovalo (asi za to může právě to slovo komunitní, které se v obou názvech vyskytuje). Není tomu ale ta, jde o dvě naprosto odlišné organizace.

Práce našeho centra není zaměřena pouze na cílovou skupinu Romů, ale i na ostatní cílové skupiny. Takže zde je parné, že náplň organizací totožná není. Děláme také volnočasové aktivity, pobytové výjezdy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, ale není to tak, že bychom se zaměřovali pouze na Romy.

Moje funkce v organizaci má velmi složitý název, jsem zástupce pro integrační politiku a národnostní menšiny. Z toho vyplývá, že mám komunikovat se všemi komunitami, které tady v Liberci žijí, a ty se snažit nějakým způsobem integrovat.

Když se tedy vrátíme k otázce, co vedlo k založení organizace, je to asi ta již zmíněná potřeba sociálních služeb v Liberci. My bychom neměli suplovat nebo-li pokrývat práci jiných poskyto-

vatelů sociálních služeb. To znamená, že bychom neměli být to samé, co dělá už někdo jiný, ale měli bychom vykrývat to, co tu ještě nebylo. Např. naše organizace začala hodně pracovat se seniory, založili jsme radu pro národnostní menšiny, ale o tom budu ještě hovořit později. Snažíme se tedy pokrývat oblasti, které dříve pokryty nebyly. Město se pak může rozhodnout, že tu danou aktivitu od nás přebere nějaký jiný poskytovatel sociálních služeb, který projde vypsaným konkurzem.

Pokud to tedy správně chápu, Vaše organizace je dotována městem?

Ano, jsme příspěvková organizace statutárního města Liberec. To znamená, že nám město finančně přispívá na chod naší organizace.

Můžete tedy stručně shrnout náplň činnosti vaší organizace?

Naše organizace má několik cílových skupin. Jednou z nich jsou senioři, kde se jedním způsobem snažíme o aktivizační programy pro seniory. Zjednodušeně řečeno dostat ty staré lidi ven z jejich domů a bytů. A poct jim se zapojit, a motivovat je k tomu, aby si sami vytvářeli ty programy, ve kterých my je pak podpoříme a případně je tam doprovodíme. Dalším cílem je příprava těchto lidí na rizika stáří. Jde vlastně o takový preventivní program, kdy se ty lidi snažím připravit na všemožná úskalí a rizika, která jsou se stářím spojená.

Dále se zaměřujeme na práci s menšinami. To mám na starosti právě já a můj tým. V tomto týmu jsou zaměstnání romští spoluobčané, což nám zjednodušuje vstup do komunity. Právě přes tyto lidi se tam nejsnáze dostaneme.

Jednou z věcí, která se v komunitách dělá je podle zákona 108 2006sb. Paragraf 69 Terénní programy. Tyto terénní programy se musí zaregistrovat a jsou bezplatné. V rámci těchto programů nabízí naše organizace bezplatné právní poradenství každé pondělí odpoledne. Právník přichází a po konzultaci s námi a terénním pracovníkem dostává doporučení na konkrétní osobu, která potřebuje jeho pomoc. U něho pak právník musí udělat případovou anamnézu, podívá se na to, s čím má klient problém. Důležité je zjistit, jestli klient neovládní nějaký majetek, a teprve pak má klient nárok na bezplatné právní poradenství. Pokud se zjistí, že je klient majitelem domu, bytu či zahrady, znamená to, že ztrácí nárok na bezplatnou právní pomoc, protože disponuje nějakým majetkem, který se dá případně zpeněžit a on je tím pádem schopen si právní pomoc uhradit sám.

Tyto terénní programy se dělají po celém Liberci. My nejsme jediní poskytovatelé, ještě tuto službu zajišťuje také Člověk v tísni a Liberecké romské sdružení. Všechny tyto organizace včetně té naší jsou s nějakou omezenou kapacitou, kterou je potřeb v dohledné době navýšit. My budeme ale terénní práci vykonávat pouze dokonce května nebo června. Potom se náš program trochu změní na dá se říct na aktivizační programy pro děti a mládež ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Vzniknou tu dvě nové pozice, jedna je specialista pro volnočasové aktivity a ta druhá je koordinátor pro romské záležitosti.

A ten specialista, má fungovat spíše v rámci prevence?

Přesně tak. My už teď máme nějakou nabídku volnočasových aktivit. Akorát že nejsme ani nízkoprahové zařízení a nejsme ani volnočasovým klubem. Toto zatím nabízíme v rámci ostatních aktivit. Můžou sem docházet děti a mládež ve věku od 8 do 18 někdy až 20 let. Nabízíme jim různé hudební kroužky, dále taneční a počítačové.

Jaký je zájem dětí o tyto kroužky?

O ty počítačové je zatím překvapivě nejmenší zájem, přitom se nám zdají pro děti nejdůležitější a nejpřínosnější, co se týče školy či budoucího zaměstnání. Tento týden se nám ale na základě

letků z týdne předešlého ozvali noví zájemci, z čehož máme velkou radost. Je třeba mezi lidmi pořádku šířit, že možnosti trávení volného času pro jejich děti tu jsou. I když je to zdarma, děti často nechodí a je třeba je zvat častěji.

Další větví, kde naše organizace působí, je Rada pro národnostní menšiny. Tam já plním funkci tajemníka, což znamená, že dělám zápisy ze schůzí a ty schůze také svolávám. Ta rada vznikla jako poradní orgán ředitele organizace a měla by být takovým vodítkem, nebo pomocníkem v tom, jak řešit problémy jednotlivých komunit. To znamená, že tu máme třeba zástupce vietnamské komunity, se kterou se nám podařilo navázat kontakt, a oni nás teď zvu na nejrůznější akce. Pak tu máme černocho, který zastupuje ostatní národnostní menšiny. Dále za organizaci Gipsy handicap je tu paní Cimrmanová. Tato organizace se věnuje postiženým lidem a snaží se pro ně hledat práci. Za romskou komunitu do rady chodí pan Kotlár. A za židovskou obec paní Lejla Adamová. Předsedou rady je pan Ervin Šolc a ten je tak předsedou svazu Němců v Liberci. Za Ukrajinskou komunitu jsme měli také pána, ale ten je časově velmi vytížený, a tak hledáme někoho nového, protože ukrajinská komunita je v Liberci také zastoupena.

Kdybyste měla říci, která z menšinových komunit je v Liberci nejpočetnější, která by to byla?

Romská komunita. Romů v Liberci je zhruba pět tisíc. Dále je tu i hodně Ukrajinců a hodně je také zastoupena vietnamská komunita. Jsou tu také Arméni, máme tu Arménku, která s námi spolupracuje, ale těch je tu jen devět. Spíše se jedná pouze o její rodinu. A pak pár dalších, jako jsou třeba Němci či Uzbekové. K těm, kteří potřebují naši pomo patří hlavně Romové, Rusové a Ukrajinci.

A Vietnamská komunita? O nic se často říká, že jsou velmi pracovití a že se straní Čechů, je to pravda?

Toto je velmi zajímavé nějakým způsobem se nám podařilo navázat kontakt s pánem, který dělá pro Vietnamce soudního tlumočnicka tady v Liberci. Ten nás pak seznámil předsedou vietnamské komunity. Na základě toho Vietnamci pak přijali vstup do rady, což pro nás bylo milé překvapení. Tam se nám právě podařilo přijít na kloub klišé o tom, jak Vietnamci preferují izolaci a samotu. Povíдали jsme si o vzájemných česko-vietnamských vztazích a právě jsme jim říkali, že mezi majoritní společností panuje názor, že se jí straní. A oni na to: „Vidíte a my to vnímáme přesně naopak. My chceme mezi vás, my chceme s vámi dělat věci, my chceme vás zvat na různé akce, které pořádáme. Ale vnímáme vás jako rezervované.“

Zatím jsem byla na dvou jejich akcích pořádaných vietnamskou komunitou. Jedna z nich byla oslava nového roku v lednu. Bylo to v Colosseu v Pavlovicích a bylo to velmi příjemné, milé a vřelé. A ač jsem tam jako zástupkyně majoritní společnosti byla jediná, cítila jsem se tam velmi dobře, a bylo vidět, že opravdu mají zájem se mezi majoritní společností integrovat. Této komunitě v Liberci jich je asi 300. Pro mě to bylo otevření nových dveří a myslím si, že kdybych nebyla v pozici, ve které jsem dnes, tak si dodneška myslím, že Vietnamci nemají zájem se s majoritní společností sblížit.

To je pravda, jste informovaná o tom, co se kde děje. Já bydlím od Colossea asi pět minut a vůbec nevím, že se tam něco takového pořádalo a že přístup na akci měla i široká veřejnost. Byla bych ráda přišla. Myslím, že by to chtělo větší reklamu pro tyto akce, aby se to mezi širší veřejnost více dostalo.

To je určitě pravda. Teď odbočím. My budeme organizovat mezinárodní den Romů, bude to 9. dubna, ač ten svátek připadá na osmého, ale nemáme volné prostory.

My chceme v následujícím roce jednotlivé komunity představit. Přejde vietnamský den i mnohé další, stačí se podívat na internet, kde mám vše sepsané. Teď jako první nás tedy čeká ten romský den. To si myslím, by mohlo být i pro veřejnost velmi zajímavé. Bude to přednášet pan Jan Šolc z Prahy, je to pán velice empatický a celou problematiku dokáže velmi pěně prezentovat. Důležité je, že nebude mluvit negativně ale pouze v pozitivním slova smyslu. On sám říká, že se na akci velmi těší, protože má velmi rád tyto charizmatické národnosti. Bude k tomu i ochutnávka tradičního romského jídla, kterou ale budeme připravovat my pod vedením Romky.

Je tato akce pro širokou veřejnost?

Ano, vejde se nám sem padesát lidí, což je tak optimální. Někdy přijde dvacet, někdy šedesát, tak uvidíme. Každopádně zveme všechny naše klienty jak z řad menšin, tak i z řad seniorů a je to vlastně další způsob, jak ty lidi provázet. Každopádně jste zvána.

Tak to já určit dorazím, děkuji.

Můžeme si tedy shrnout, pro koho je organizace určena?

Ano. Senioři, národnostní menšiny, neziskové organizace, handicapovaní a SIC. To je sociální informační centrum, nově řízená organizace. Jde vlastně o centrum pro všechny cílové skupiny. Kdokoli ta může přijít se svým problémem a oni ho nasměrují na jednotlivé poskytovatele té dané služby. Je to velmi důležitá organizace. Klient se kolikrát nedokáže vůbec zorientovat při řešení pro mnohé lidi jednoduchých problémů, jako je zřízení nového občanského průkazu. Klient často neví, kde má začít a tam by ho právě měli nasměrovat, poradit mu.

Další moje otázka by směřovala na to, kdo ve vaší organizaci pracuje.

Jedná se o zaměstnané lidi na plný úvazek, kteří pro tuto práci mají potřebné vzdělání. Což je vlastně díky zákonu o sociálních službách dnes už nutností. Dobrovolníky zatím nemáme, to je naše vize do budoucna a doufám, že se nám to do konce oku podaří. Vznikne nám tu tím také nová pozice, koordinátor dobrovolníků. Tito dobrovolníci budou působit v naší dceřiné organizaci SIC.

A když se vyskytne nějaký problém, docházíte vy za klienty nebo klienti vámi?

V naší organizaci se jedná i o terénní sociální službu i o tu ambulantní. Takže buď oni docházejí sem, nebo my přijdeme za nimi. Terénní sociální pracovníci obcházejí ty jednotlivé lokality. Vědí, kde které jsou, protože na začátku naší oce se udělal monitoring, abychom právě věděli, kde se ty problémové oblasti nacházejí. Protože naši pracovníci jsou Romové, znají se i s ostatními Romy. Vědí, které oblasti jsou problematické – např. Vojanovka ve Františkově, Hamrštějn za Libercem.

Teď už se dostávám k mé další otázce. Kde se v Liberci vyloučené oblasti nacházejí?

To je těžké popsat. Nejde říci tady ta část města a pak ještě támhle. Je to spíš tak rozseté po celém městě. Rochlice, Františkov, Doubí, Pavlovice. Ale ve všech případech se jedná o jednotlivé domy.

A čím je toto rozmístění po Liberci způsobeno?

V Liberci se nepodporuje to, aby vznikala ghetta.

Takže by se to dalo označit za pozitivní fakt?

Přesně tak. Určitě není správně sestěhovávat ty lidi do jednoho místa, nikterak je neseparovat. Takže si myslím, že to, že v Liberci jsou ty problémové domy rozesté po celém městě, by se dalo označit za pozitivum.

Je vyloučení v těchto lokalitách problémem pouze menšin nebo i většinové společnosti?

V Liberci jde hlavně o menšiny. Občas se tam dostanou i představitelé majoritní společnosti, ale vesměs se s největšími problémy potýká romská menšina.

Takže i co se týká pouze menšin, tak největší problémy má právě romská menšina?

Přesně tak. Pak jsou tady i další, jako jsou Uzbekové, lidé z Čečenska. S nimi ale já jsem ještě neměla možnost pracovat. To už je spíše v rámci SICu, kde vám poví víc.

A co vietnamská menšina? „Drží“ se nějak pohromadě?

Krom toho, že se jednou nebo dvakrát za měsíc nějakým způsobem stýkají tak si myslím, že nějak úzce spolu nedrží. Oni jsou tak zapálení pro práci, že na to nemají čas. Děti hodně studují. Z vlastní zkušenosti můžu říct, že patří k nejlepším studentům ve třídách. Rodiče do studia často investují nemalé částky.

Vyskytují se tedy u nich vůbec nějaké problémy, které vy musíte řešit?

Problémy se ztrátou zaměstnání, návratem domů.

A z libereckých Vietnamců, vrátil se už někdo domů?

Spíše se týká Prahy. Tady zatím o nikom nevíme.

Když se vrátíme zpět k vyloučeným oblastem, v případě Liberce tedy spíše domů. Vyskytují se zde nějaké patologické jevy? Krádeže? Lichva? Dlouhodobé neposílání dětí do školy?

Krádeže se zde samozřejmě vyskytují. Jde o drobné krádeže v obchodech až po ty větší, jako jsou třeba krádeže automobilů. Co se problému lichvy týče, o něm nevíme. A neposílání dětí do školy samozřejmě řešíme.

Dále jsou v oblastech často problémy s drogami, ale to my neřešíme vůbec. Dobrovolník nebude pracovat s někým, kdo je závislý na drogách. Takové lidi ihned odesíláme do drogového centra.

A jak jsou vaši pracovníci klienty přijímáni?

Zpočátku to bylo velmi těžké. Většina klientů si nás spojovala se sociálkou jako takovou a s ní měla velká většina jen negativní zkušenost. Když ale pochopili, že jim opravdu chceme pomoci a ne ublížit, zvykli si na nás a začali nám důvěřovat. To je v naší práci nejdůležitější. Důvěra mezi pracovníkem a klientem, bez té se nikam nedostaneme. A pak samozřejmě samotná touha klienta něco změnit. Když nechtějí, můžete se „stavět na hlavu“ a s ničím nehnete.

Dalo by se tedy říci, co se v práci s klienty nejvíce osvědčilo?

To je těžké to nějak shrnout. Ale asi opravdu nejdůležitější je právě ta důvěra. Když Vám klient věří, pustí si Vás blíž, a Vy pak máte větší šanci něco změnit, něčeho dosáhnout nebo ho někam

posunout. Jinak je to dost individuální a důležité je, že ač ty lidé pojí stejná situace, řešení není vždy stejné. Přístup terénního pracovníka by měl být tedy flexibilní a hlavně individuální podle potřeb jednotlivých klientů.

Jenda z mých posledních otázek. Potýká se Vaše organizace s nějakými problémy?

Asi jako všude bychom potřebovali více peněz. Jsme sice financováni městem, ale peněz dost není. Máme spoustu projektů v hlavě, ale potřebujeme víc peněz, abychom je mohli uskutečnit.

Také neodpovídá počet terénních pracovníků a počtu našich klientů, ale jelikož s terénní sociální prací končíme, tento problém už řešit nebudeme. Dalším našim cílem je rozjet dobrovolnictví, což by se mělo stát do konce tohoto roku. Bude se jednat o doučování a volný čas dětí.

Dále nám chybí větší reklama.

A pak je to spíš taková psychická věc. Tato práce je psychicky obrovsky náročná. Musíte se obrnit, připravit na to, že výsledky se nedostaví hned. Zvyknou si na to, že jste stále v presu a stresu. Když sed ale pak něco povede, nabije vás to na dlouhou dobu a ten pocit je k nezaplacení.

A jaké jsou vaše plány do budoucna?

Máme spoustu plánů. Již zmiňované dny jednotlivých národnostních menšin, rozjet dobrovolnictví, najít správného koordinátora pro volnočasové aktivity dětí. Ale hlavně pružně a efektivně reagovat na problémy, které se v Liberci vyskytují a vyskytnou a které je potřeba řešit.

Děkuji moc za spolupráci a věnovaný čas. Moc jste mi pomohla. Opravdu ještě jednou díky.

Není zač, a kdyby něco klidně se na mě ještě obraťte.

Agentura Ponton, Plzeň, písemný rozhovor respondent 2, 10.4.2009

HISTORIE:

1. Kdy a kým byla organizace založena? Kým je financována?

Naše organizace se celým jménem jmenuje Ponton, občanské sdružení. Byla zaregistrována 30. 10. 1996 na Ministerstvu vnitra. Jelikož jsme nezisková organizace, jsme financováni z různých sponzorských darů.

2. Co bylo jejím prvotním cílem?

Od počátku se snažíme pomáhat dětem, mládeži, ale i rodinám z nejrůznějších sociálních a etnických skupin. Lidem, kteří se nějakým způsobem ocitají v sociálním vyloučení. Tomu sociálnímu vyloučení předcházet a samozřejmě napomáhat k jeho odstraňování.

Poskytujeme nejrůznější sociální služby, které se snažíme přizpůsobovat potřebám cílových skupin. Připravujeme nejrůznější programy pro děti, mládež, rodiny, které se nacházejí v nepříznivé životní situaci.

3. Posunul se tento cíl v průběhu let někam?

Neřekla bych, že se cíl posunul, ale spíš se snažíme pružně reagovat a potřeby našich klientů, finanční možnosti a celkově na požadavky, které na nás klade doba a společnost. Snažíme se jít s dobou a naše programy pro děti přizpůsobovat tak, aby pro ně byly lákavé (počítače, break dance...atd.)

4. Jaké plány má organizace do budoucna?

Plány máme, je jich hodně. Jedná se o různé projekty hlavně pro děti. Také se chceme soustředit více na děti předškolního věku. Čím dříve s nimi začneme pracovat, tím lépe. Zatím máme Klubíčko, což je vlastně bezplatná alternativa předškolního vzdělávání dětí. Zde děti připravujeme na vstup do běžných základních škol. Jde nám hlavně o to, aby nekončily na praktických školách, a to se nám zatím daří. Jen kapacita je nedostačující, takže bychom to rádi ještě rozšířili, abychom mohli vyhovět všem, kteří mají zájem.

5. Jaké služby organizace poskytuje?

Takže jak už jsem napsala. Klubíčko, které se zaměřuje na předškolní vzdělávání, dále pak máme projekt COM.PASS. v něm se snažíme vyhledávat mladé lidi z okolí Plzně, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Jde zejména o neorganizované děti ve věku 11 až 25 let.

Pak máme nízkoprahový klub Pixla, kde se mohou scházet děti, které nemají kde jinde trávit svůj volný čas. Návštěva klubu je bezplatná a není podmínkou docházet pravidelně. Zde probíhá ještě projekt Miro Sno, jde o romskou hudbu a tance.

Poskytujeme interaktivní vzdělávací programy pro školy pod názvem Mezery.

Toto jsou projekty, které zrovna probíhají. Co se týče ukončených projektů, tak to bych Vás odkázala na náš web.

ZÁKLADNÍ INFO:

1. Pro koho je organizace určena?

Soustředíme se hlavně na děti, které se ocitají v nějakém znevýhodnění. Ale nejsme věkově omezeni, pomoc u nás mohou najít lidé různého věku, různé barvy pleti s různými problémy.

2. Jaký je zájem těchto lidí o služby poskytované organizací?

Jelikož v Plzni působíme už dlouho, tak o naše služby je zájem velký. Ale vždy tomu tak nebylo. Museli jsme si udělat reklamu, nalákat děti. Ale teď už problém s nedostatkem klientů řešit nemusíme.

3. Kdo v organizaci pracuje? (sociální pracovníci, dobrovolníci...?)

Náš team je velmi široký, od sociálních pracovníků, přes terénní pracovníky, streetworkery až po dobrovolníky. Ve všech případech jde o školený personál. I dobrovolníci musejí projít alespoň základním školením, aby mohli pro organizaci pracovat.

4. Jaké strategie organizace a její pracovníci využívají?

Nevím, jestli odpovím správně. Ale jde nám o přímý kontakt s klientem, snažíme se o individuální přístup, flexibilně reagovat na problémy.

5. Poskytuje organizace nějaké speciální programy? Např. centra pro volný čas dětí?

Viz ot. č.5 v první sekci

6. V případě problému, docházejí pracovníci do rodin či klienti do organizace?

V případě problémů se jedná většinou o terénní pomoc. Ambulantně za námi vlastně docházejí jen děti divých klubů a kroužků.

Pokud naši terénní pracovníci nebo streetworkeri řeší s klientem nějaký problém, tak téměř vždy v terénu.

VYLOUČENÉ OBLASTI: dále jen VO

1. Kde v Plzni se VO nacházejí?

V Plzni jich je asi šest, ale asi až na dvě se nejedná o lokality, které by byly prostorově vyloučené. Jde o jednotlivé domy, které se nacházejí v centru města.

2. Je sociální vyloučení zde problémem pouze menšin nebo se týká i většinové společnosti?

V problému sociálního vyloučení se může rozhodně vyskytnout kdokoli bez ohledu na původ nebo barvu pleti. Co se týče Plzně, tak se jedná z větší části o osoby romského původu.

3. Kolik lidí v jednotlivých VO žije?

To je skoro nemožné učit, tam se to stále mění a hemží. Spíš by se dalo říci, že celkově se v Plzni s problémem sociálního vyloučení potýká asi 2000 osob.

4. Vyskytuje se ve VO nějaké patologické jevy? Např. vyšší kriminální činnost, lichva, dlouhodobé neposílání dětí do školy?

Tyto jevy se samozřejmě vyskytují ve VO ve vyšší míře než v těch nevyloučených. Ale kdyby se porovnávaly to oblasti mezi sebou, tak se to zas liší, ale k tomu, abych to nějak více popsala, já asi nejsem kompetentní osoba.

5. S jakými problémy se zde pracovníci organizace při plnění svých úkolů nejčastěji potýkají?

Možná s počáteční nedůvěrou těch klientů. Občas dochází k nedorozumění, že si klienti myslí, že pracovník je tam od toho, aby všechno vyřešil. Pracovník může spíš jen poradit, nasměrovat. Některé věci ani nejsou v jeho kompetenci, a tak se to posílá dál.

6. S jakými problémy bojují obyvatelé jednotlivých lokalit?

Tady je to vesměs stejné. Nevyhovující bydlení, příšerné hygienické podmínky, přeplněné byty bez elektřiny a tekoucí vody. Nedostatek práce, peněz vedoucí k velkému zadlužování rodin. Nízké nebo skoro žádné vzdělání, které jim v integračních procesech také nepomůže. Je toho hodně.

CELKOVĚ:

1. Jakými úspěchy organizace dosáhla v řešení problematiky sociálního vyloučení?

To je těžká otázka. Daří se nám dostávat děti z ulic, ale ještě jich tam pořád spousta pobíhá. To, jak s nimi pracujeme, se projeví až v horizontu pár let. Celkově by se dalo říci, že tahle práce je psychicky velmi náročná. Jde o takový začarovaný kruh, kdy když se podaří jeden problém

vyřešit, už na dveře klepe další, který čeká na své řešení. Možná je úspěchem, že jsme se z toho ještě nezbláznili. =)

2. Co se v práci s klienty nejvíce osvědčilo? Dala by se sepsat nějaká obecně platná doporučení, která by mohl v budoucnu posloužit v obdobných situacích?

To asi spíš ne. Každá situace vyžaduje individuální přístup. Není správné si myslet, že se nastaví nějaký muštr a ten se pak bude požívat jako přes kopírák. Všeobecně ale platí, že vztah klient pracovník musí být založený na důvěře a že každý případ vyžaduje individuální přístup a individuální řešení.

Obecně by se ještě dalo říci, že se osvědčuje jednat s klientem jako s Člověkem. Učit ho rozumět situacím, ve kterých se nachází a podporovat jeho schopnosti rozhodovat se a řešit své problémy.

3. Co by do budoucna pomohlo, co by organizace potřebovala?

To je asi všude stejné. Peníze, prostory, více pracovních sil.

Respondent č. 3, Sociální a informační centrum, Liberec, 2. 4. 2009

Dobrý den, moc děkuji, že jste si na mě našla chvíli a že mi zodpovíte pár mých otázek.

Není zač. Já jsem se na Vás trochu připravila, takže budu povídat a kdyby Vám něco nebylo jasné, nebo jste něco chtěla doplnit, tak mě klidně zastavte.

Tak jo. Takže Sociální informační centrum, tady to pracoviště této vilce je vlastně součástí komunitního centra Kontakt. To už asi víte, že komunitní středisko Kontakt je příspěvková organizace zřízená městem. A to SIC je zřízeno pro takové účely, aby i obyvatelé Liberce byli informováni o sociálních službách. Čili my přímo sociální služby neposkytujeme, nemáme registrované žádné sociální služby, ale informujeme. Podáváme informace. Je to vlastně taková prodloužená ruka městské samosprávy, kdy úředník nemá třeba tolik času se těm lidem věnovat, nemá čas říci jim, jaké mají možnosti v nějakých krizových situacích, do kterých se dostanou. Na tom úřadě se to kolikrát ani třeba nedá vyřešit. Naproti tomu u nás to vyřešit takhle lze. Klientovi lze poskytnout veškeré informace o sociálních službách, jaké mají možnosti, koho vyhledat a tak dále.

Takže SIC vlastně vzniklo na základě, že statutární město Liberec komunitně plánuje. Jestli jste už někdy slyšela o komunitním plánování sociálních služeb, tak na to se podílejí tři subjekty. Jednak e to zadavatel, to je ta obec. Pak jsou to poskytovatelé, to jsou vlastně organizace, které poskytují sociální služby, které je mají zaregistrované. Případně organizace, které mají doplňkové služby, to jsou taková ta občanská sdružení jako třeba sdružení zdravotně postižených a podobně. Ti přímo nemají sociální službu, ale třeba taková ROSKA to je sdružení pro nemocné roztroušenou sklerózou, má kromě toho že pořádají různé rekondiční pobyty, spolupracují s lékaři, tak mají i takovou klubovou činnost. A jsou tam zapojení ti lidé, kteří mají tu nemoc. Ti si pak pomáhají navzájem tu nemoc nějakým způsobem překonávat, naučit se s tou nemocí žít.

Takže to jsou jednak ti poskytovatelé sociálních služeb a doplňkových služeb, a pak jsou uživatelé. To jsou t, co ty služby potřebují nebo je budou v budoucnu potřebovat. A tady ty tři subjekty se dohodly, že společně vypracují komunitní plán sociálních služeb na pět let dopředu tak, aby nebyl převis poptávky a nabídky.

Co se týče sociálních služeb, tak některé jsou placené a některé jsou zdarma. To je třeba právní poradenství, raná péče.

A co patří mezi ty placené?

Placená je třeba pečovatelská služba, asistenční služba, chráněné bydlení. Tyto služby jsou placené. Samozřejmě je to dané vyhláškou, která určuje maximum ceny, kterou je možné od toho klienta vybrat. Na druhou stranu jsou tedy některé služby zdarma, za které nemůžou organizace vyinkasovat. A z čeho by žily? Žijí z dotací.

A můžou ty organizace mít nějaké sponzorské dary?

Samozřejmě můžou mít. Většinou to jsou nějaké nadace při nějakých větších podnicích. Nadace Preciosy, Syner má svoji nadaci. To je taková ta místní struktura. Pak třeba využívají Nadace Václava a Olgy Havlových, potom nadace Klausových, ty jsou zaměřené spíš na aktivizaci seniorů. Konto Bariéry a já nevím co všechno. Takže oni i do těch nadací i žádají. Ale přímo že by byly napojeny na nějakého jednoho konkrétního sponzora, jako je tomu u sportu, to ne.

Proč? Není zájem ze strany sponzorů?

To moc nefunguje, to není zájem z jejich strany. Ta propagace se té firmě až tolik nevrátí. Vráti se to třeba na daních nebo podobně, ale není to prostě tak vidět, jako je to na mantinelu někde v hokeji. Většinou to jde přes y nadace, které některé ty velké firmy mají, nebo při televizi. Takže hání peníze, kde se dá.

Dalším kolem SICu je ten, když přijde klient. Uvedu příklad, někdo se dostane do potíží ze dne na den, v rodině se stane úraz, nějaká těžká nemoc, které zdravého člověka nějak znehyní a podobně. Člověk se vrací z nemocnice a co teď. Ta nemocnice mu nic moc neřekne. Dá mu po nějaký čas třeba terénní ošetrovatelskou péči, to je vše. Rodina se obrátí na nás a my řekneme: „Podívejte se, máte tady ty možnosti. Jsou tady tři poskytovatelé, kteří vám můžou poskytnout pečovatelskou službu. Je tady poskytovatel, který nabízí asistenční službu.“ Takže mu dáme v podstatě tyto možnosti, klient si vybere a my zavoláme do organizace, jestli mají kapacitu, jestli by klienty mohli vzít pod svoji péči, a pak poskytovatele napojíme přímo na toho klienta nebo na rodinu. A oni už e spolu dohodnou. A tak to jsou takové, dalo by se říct, jednodušší případy.

Pak máme klienty, kteří takových životních peripetií mají strašně moc. Nemají kde bydlet, nemají peníze, nevědí, jak si mají požádat o dávky hmotné nouze, nebo jim byly ty dávky hmotné nouze z nějakého důvodu zastaveny. Jsou třeba hlášeni na úřadu práce, atd. Ta je prostě těch problémů víc a takového klienta už vezmeme do tzv. TRAJEKTU, protože už je to opravdu takový vagón problémů. Začneme to s ním řešit postupně. To znamená, že když třeba nemá kde bydlet, protože má někde uzavřenou nějakou pochybou smlouvu a majitel ho vydírá. Nebo bydlí na ubytovně atd., která je pomalu mnohem dražší než hypotéka, tak ho odkážeme na magistrát na úřad, aby si zažádal o sociální byt. Je to pro sociálně nebo pro příjmově vymezené občany. Ono se tomu neříká přímo sociální byt, ale nazývá se to takto. Má to určitá pravidla. Čas od času se vyhláší výběrové řízení na bydlení v těchto bytech, byt' na dobu určitou. Ale aspoň po y dva roky má klient šanci se nějakým způsobem vzpamatovat, najít si práci a pronajmout si něco jiného, nebo si začít šetřit na hypotéku a koupit si vlastní byt.

Můžu se zeptat jen tady k těm ubytovněm. Ta ubytovna, jak je v Kateřinkách, byla ve studii „kdo drží černého Petra“ označena jako ubytovna pro neplatiče a prý se to změnilo. Co je na tom pravdy?

Ano. Ubytovna v Kateřinkách to byly tzv. holobyty. To se skutečně změnilo. Je to tak, že dnes to už není jen pro neplatiče, protože to bylo pro neplatiče nájemného z městských bytů. Což

zase vedlo k tomu, že město si tam neplatiče umístilo a ten nájem byl minimální v té ubytovně. Ale nenutilo to toho neplatiče, aby si sháněl nové bydlení. On to tam měl na dobu určitou, půl roku. Pak si zase požádal o dalšího půl roku a takhle se to neustále prodlužovalo, rada města to prodlužovala, nebylo zbylí. Neměli toho klienta kam dát.

V loňském roce vypsal statutární město Liberec řízení na poskytovatele sociálních služeb. Vyhrála to organizace Naděje, to je organizace, která je Jablonecká, ale šla tedy do Liberce. Udělala si tedy službu tady a dneska jsou tam pracovníci Naděje, kteří se starají o ubytovací řád. Údržbu domu, opravy, to stále dělá město. Ale takový to aby tam ti lidé ne jenom bydleli, ale aby se starali o to, jak budou bydlet za půl roku. Protože tam je potřeba ty lidi měnit, tam j tzv. krizové bydlení. A jde skutečně o krizi, kdy rodina už nemá jiné východisko, zůstala by na ulici. Tak si požádá o ten krizový byt, předjedná o humanitní komise rady města, rada města to pak schválí, teprve pak tato rodina nebo ten člověk na dobu určitou může bydlet. Naděje s nimi pak už pracuje tak, aby si našli práci, aby děti řádně chodily do školy, udržovali čistotu, aby ten systém nezneužívali. Dříve se távalo, že tam klienti platili minimální nájemné a pak si jezdili domů taxíkem. To bylo takové kontraproduktivní.

Dnes tam už pracovníci Naděje mají dokonce klub pro děti. Protože pokud tam ty děti jsou, tak se dbá na to, aby neběhaly po ulicích, ale aby se tam aspoň odpoledne zabavily. Takže to je jedna část toho.

Pak je tam ubytovna, myslím, že s kapacitou šesti lůžek. Bohužel je to ubytovna jen pro muže, protože je tam jen jedna ta místnost, není to oddělené. Tam můžou bezdomovci muži za třicet Kč přenocovat.

A proč jen muži, není to trošku diskriminující?

Bezdomovci jsou většinou muži, takže ženy na to doplácují.

Bezdomovec se tam vyspí a ráno jde. Může se tam vrátit, ale ráno musí opět opustit.

Platí ta také pravidlo, že bezdomovec musí být střízlivý a nesmí být pod vlivem žádných omamných látek?

Přesně tak, tohle všechno tam platí.

A je to jediná ubytovna tohoto typu v Liberci?

Takhle, ubytoven je tady plno. Je to celý komplex ubytoven, které poskytují ubytování na delší dobu. Je to pro lidi, kteří sem přijedou za prací a ubytují se. Samozřejmě to využívají i místní občané, kteří nějakým způsobem přišli o bydlení. Mají tady třeba trvalé bydliště, ale na té trvalé adrese už dávno nebydlí. Prostě o ten byt nějakým způsobem přišli. Ať u svojí vinou nebo ten majitel je k tomu nějakým způsobem donutil. Ale to už jsou různé důvody.

A tyto ubytovny slouží nejčastěji pro lidi, kteří sem jezdí za prací?

Ano, ale to už jsou komerční ubytovny, to není sociální služba. Kdežto ty Kateřinky, to je sociální služba.

A dala by se a kateřinská ubytovna označit za vyloučenou?

Ne, to si nemyslím, že by to byla vyloučená oblast. Zaprvé to není v jedné oblasti, ubytovny jsou rozesety po celém Liberci. Např. v Hanychově, v Lidových sadech, tady u přehrady, v centru města. Takže to určitě není tak. A není to, že by to byl až tak sociálně slabí, a v podstatě ani nemůžou být, protože ten nájem tam je poměrně vysoký, kolem 3500 Kč. To si myslím je, podotýkám za jedno lůžko, už docela vysoké nájemné.

To máte pravdu, dva lidé z ubytovny by si za tyto peníze mohli pronajmout pěknou garsonku.

Přesně tak. Takže si myslím, že ty ubytovny hodně využívají Poláci, Slovci...atd. prostě lidí, co sem jezdí za prací. Ale samozřejmě to využívají i lidé, kteří to ubytování nějakým způsobem potřebují. Al není to sociální služba.

Co je sociální služba, to jsou třeba azylové domy. To už je zase něco trochu jiného, to už je třeba Speramus v centru města. Ten je sice jen pro muže, ale tam už je to trochu jiné. Tam samozřejmě můžou jen přespat nebo tam můžou být po dobu třech měsíců ubytování. Ale ty ceny jsou samozřejmě jiné než v těch komerčních ubytovnách. Ten nájem je o něco menší. Je tam opět sociální pracovník. Ten se těm lidem opět snaží pomoci, jak to jen jde. Aby se ti lidé posouvali, aby se sebou něco dělali. Aby si hledali práci, bydlení.

V Liberci je ještě azylové bydlení pro matky s dětmi. To provozuje oblastní charita Liberec a město na ně přispívá. Je to zase tak, že se ubytuje maminka s dítětem, do osmnácti let to musí být, a je to po nějakou dobu a je to většinou pro ženy, co jsou týrané. Nebo je to pro maminy, které jsou těhotné a rodina ani partner se tomu neznají. A opět tam panuje určit řád a hlavně ty matky musí dbát na výchovu a péči o děti. Platí poplatek a musí se snažit nějakým způsobem tu situaci řešit. Buď to si najít bydlení, najít si práci. Ony to ale většinou řeší tím, že si najdou partnera a nebo se vrátí k té původní rodině.

Mají tam čas a klid si vše promyslet. A za podpory sociálních pracovníků se opracovat nějakých posunů.

A poslední, co bych chtěla zmínit, jsou byty, které byly vybudovány v rámci mistrovství světa. Město rozhodlo, že polovina půjde na domy s pečovatelskou službou, což je sociální služba. Část měly možnost si pronajmout neziskové organizace pro své klienty. To jsou organizace, jako je Dolmen, který pečuje o lidi s mentálním postižením, organizace Advaita, která pečuje o lidi, kteří se léčili ze závislosti atd. Klientů, kteří nejsou schopni se o sebe postarat sami, je asistentka, která jim pomáhá a nějakým způsobem na ně dohlíží.

Další část bytů byla podle výběrového řízení vybrána pro lidi, kteří jsou nějak příjmově vymezeni. To mohou být třeba senioři, kteří nedosáhnou na dům s pečovatelskou službou, tak jsou bydlet do takovéhle sociálního bytu. Oni se už dál neposunou, oni už nebudou vydělávat víc. Pak tam jsou třeba ty osamělý maminy z azylových domů pro matky s dětmi. Nebo to jsou děti, které opouštějí dětské domovy.

Je to to samé, čemu se říká startovací byty?

To je zase trochu něco jiného. Tam je zase trochu malinko jiný nájem třeba 65 Kč za m² kdežto u těch sociálních je to necelých 24 Kč.

Takže je to vlastně ještě výhodnější.

Přesně tak.

A když bychom se vrátili k národnostním menšinám tady v Liberci, jsou hodně vašimi klienty?

Ano. My tady máme kolegyni paní Gregoryan, která je Arménka. Ona v podstatě tady zná to prostředí těch cizinců, kteří sem přicházejí. Takřka v 95% to jsou lidé z východu. To znamená Ukrajina, Rusko, Gruzie, Arménie, Kazachstán atd. Některé si žijí svým životem, ale některé potřebují pomoci. My máme hlavně azylanty – třeba teď máme rodinu z Čečenska. Ty přišli ze Stráže pod Rálskem z ubytovny, dostaly od státu a města azylantský byt. To je zas úplně mimo.

Azylanti jsou vlastně klienti státu. Ale i tady jim je nějakým způsobem potřeba nastartovat ten život ve městě. Oni přijdou z těch ubytoven, kde čekají na udělení azylu, neznají zákony, prostředí, musí se jim pomoci najít lékaře atd. Takže je zase zařadíme do Trajektu a problémy postupně řešíme.

Jak řešíte problém jazykové bariéry?

To je velký problém. Klienti často neumí ani anglicky. V Liberci existují jazykové kurzy. Ty už nejsou v kompetenci města. Právě toto by měly zabezpečovat jazykové školy, ale v Liberci se tyto kurzy pořádají v knihovně.

Jde jen o kurzy češtiny?

Ano a jsou bezplatné.

Je o ně zájem?

Já si myslím, že určitě. Určitě je zájem. Tak on i musí být, ten klient se naučí v tom prostředí, ale zase když má s sebou rodinu, tak spolu mluví svojí řečí. Ale oni se poměrně dobře učí. Nebo takhle. Rozumí česky všechno, hůř třeba mluví. Ale když se na ně jde pomalu v jednoduchých větech, žádné složité věci, všechno pochopí.

A mohla byste mi říci, jak sou přibližně jednotlivé menšiny v Liberci zastoupeny?

To já ne, to má pod sebou Kontakt, tedy paní Oravcová. Pod Kontaktem je i ta Rada pro sociální menšiny. Teď se jim podařilo navázat kontakt s vietnamskou menšinou, což byl veliký úspěch, protože ta vietnamská menšina vypadala taková neprůstředná. Oni byli takoví velice uzavření, ale už tam navazují spolupráci. Také členové té menšiny jsou zastoupení v té radě.

On není problém třeba s Němci nebo podobně, to jsou domestikované skupiny. Mají samozřejmě svoji kulturu a scházejí se. Mají nějaký ten společný program nebo projekt, to není problém. Problém je spíše s Vietnamci nebo Ukrajinci. Protože někteří z nich nechtějí, aby se do těch skupin pronikalo. Mají tam svoje hierarchie, svoje pravidla, žijí si svým životem, ale o tom já bohužel víc nevím.

A co Romové, jsou hodně vašimi klienty?

Takhle. Tím, že komunitní středisko Kontakt zatím vykonává terénní sociální péči, tak si tyto klienty obhospodaruje přímo naše mateřská agentura Kontakt. Samozřejmě k nám chodí také Romové. Deset minut před Vámi tady byl zrovna Rom, který nějakým způsobem žádá o dávky, nebylo mu vyhověno. Pak, když voláte na úřad příslušné úředníci, se dozvíte, že to tak není. Někdo to musí posoudit, spočítat a to trvá třeba třicet dní, než mu je vyhověno. Pak se zjistí, že žádal o tři dávky, ale to, že mu to nestačí, je jeho problém.

Tady z boku naší vily sídlí Člověk v tísni, to je pražská organizace, velice známá, a její převážnou klientelou jsou Romové.

To je prý stejné v Kontaktu, tam jde také hlavně o romské klienty.

A Ukrajinci?

Ukrajinec, který tu má práci, nás nepotřebuje. A naše půlroční působení sem žádný nepřišel. On když má tu práci, tak naše služby opravdu nepotřebují. Horší je, když tu práci ztratí. Ale i tak, to není práce pro nás. To je klient státu a dneska ten stát mu poskytne peníze na tu cestu domů. Ale o to už se stará stát.

Odkud se o vaší organizaci klienti dozvídají?

Máme internetové stránky, máme na magistrátu takovou velkou ceduli, kde je popsáno, co všechno zabezpečujeme a máme tam u toho letáčky. Samozřejmě je to přes to komunitní plánování přes ty pracovní skupiny. Je to přes liberecký zpravodaj radnice a bylo to i medializované televizi, když se zahajovalo.

A moje asi poslední otázka, máte nějaké plány do budoucna?

Plány samozřejmě máme. Jednak to, aby naše služby pružně navazovali. Jak se přizpůsobit požadavkům ze strany klientů a poskytovatelů. Protože my tu nejsme jen pro ty klienty, ale také pro ty poskytovatele, protože my jim ty klienty můžeme dodávat a naopak.

Nebo se můžete, tady je třeba skupina lidí a nemáme poskytovatele atd. Takže to všechno, tady ty informace jak pro klienta poskytovatele, tak i pro ty zadavatele, to by mělo vycházet od nás.

V docela blízké budoucnosti bychom se chtěli pověnovat dobrovolnictví. Protože tady bylo kdysi dobrovolnické centrum, které nějakým způsobem ukončilo svoji činnost. To dobrovolnictví by bylo velice dobré proto, že řada lidí potřebuje nějaký program, kde už to zvládne dobrovolník. Dobrovolník může toho člověka doprovodit na úřad. Proč ne. Ukázat mu, tady je úřad práce, já tady na vás počkám. Tady si zaklepejte na ty dveře. To už není žádná odborná práce, kterou by nezvládl. Může mu jít ukázat, kde je knihovna. Kde si nejde něco na internetu. Může ho na tom internetu i něco naučit, protože my máme i možnost využít veřejný internet v našem klubu pro zdravotně postižené v ulici Česká. Tam jsou dva počítače, samozřejmě hlídané, nelze to zneužívat, ale dají se tam najít potřebné údaje o poskytovateli, úřadu práce a podobně. A to ten dobrovolník může tomu klientovi ukázat.

Bohužel příspěvková organizace nemůže požádat o registraci u ministerstva vnitra. To může jen neziskovka. Y sice zisk také nevytváříme, ale jsme živý městem. Takže my to dobrovolnictví můžeme dělat, ale bez té registrace. To znamená, že na to nedostaneme dotaci od ministerstva vnitra. Musí si to to město ufinancovat samo. To znamená, že když chceme nějakým způsobem postupovat tak trošku, aby to měl štábní kulturu, tak si musíme najít koordinátora, který nějakým způsobem naloví ty dobrovolníky. Ty pak musíme vyškolit, nějakým způsobem je zabezpečit, to znamená pojistit, případně jim dát pracovní pomůcku. I když ty to asi moc nepřipadá v úvahu. A tímhle směrem bychom chtěli jít i směrem k tomu, co ten Kontakt dělá. To znamená ty aktivizační věci pro ty seniory. Pomocť při takových těch věcech, co se týká seniorů. Příklad senioři pojedou na výlet, t s nimi pojedou dobrovolníci, kteří jim pomohou vystoupit z autobusu, koupit lístky a tak dále. Toto všechno bychom chtěli rozjet. Zatím tedy pro Kontakt a pro ty městský organizace.

A třeba i doučování dětí v rodinách pomocí dobrovolníků, to tam tak spadá?

o doučování dětí v rodinách, to už je služba, která spíš patří k těm poskytovatelům. To SIC se tím zabývat nebude.

Tak á Vám pomoc děkuji za Váš čas a informace. Moc mi to pomohlo.

Není zač. Vám to dobře dopadne.

Respondentč. 5, Liberecké romské sdružení (LRS), 6. 4 2009-04-06

Dobrý den, moc děkuji, že jste si na mě udělal čas a že mi odpovíte na moje otázky. Smím si Vás nahrát a doma si to pak zpracovat na počítači?

Ano, samozřejmě.

Mohl byste mi tedy prosím stručně něco říct o vaší organizaci, já jsem si tedy na webu našla nějaké informace, ale tak jen jestli byste to mohl stručně shrnout.

Máme to tedy tam všechno na webu, jsou tam výroční zprávy já nevím od jakého roku. Nicméně vznikli jsme úplně stejným způsobem, jak vznikly všechny neziskovky. Začali jsme dělat zábavy, pak se začala dělat poptávka z toho terénu, z té komunity byla. Začali jsme tedy dělat nějaké kroužky. Když město vidělo, že ty kroužky dokážeme nějakým způsobem organizovat, tak nabídlo spolupráci a zřídilo tady Romské komunitní centrum (dále jen RKC). Dohoda byla taková, že RKC bylo města, ale my jsme ho zajišťovali náplní. Kroužky, co tam bylo, já si to nepamatuju. Šílený množství kroužků, prostě to v podstatě mělo plnit primární prevenci. Protože na rozjezd toho komunitního centra si tenkrát město psalo, peníze získalo z Ministerstva vnitřní právy na primární prevenci. Tam byla taková dohoda, že i kdyby tam měl být kroužek skákání na levém uchu, tak hlavně ať jsou ty děti radši tam než na ulicích. Postupně se to rozšiřovalo, pak byla taková dohoda s městem, že se založí vlastně...furt tam vznikali takový ty, že město něco chtělo, ale ty Romáci ne. To město to tlačilo nějakým směrem, kterým se to Romákům nelíbilo. Časem se založila, kdysi se to jmenovalo nějaká Občansko-romská rada nebo rada starších. Nebo takový názvy různý t mělo. Ale v podstatě to byl základ dnešního LRS. Když se něco nelíbilo Romákům, tak to sdružení to tomu městu řeklo. Město naslouchalo, bylo to tady jedno z nejlepších období, kdy se udělalo kus práce, protože to město mělo jakoby, opravdu jako poslouchalo ty věci. Samozřejmě polovina z toho byly kraviny, ale pokud to mělo nějaké reálné základy, tak se do toho šlo. Většinou to byly takový rozšiřující aktivity, jako že se řeklo, bylo by dobrý tady zřídít terénní práci, bylo by dobrý tady zaplatit pět kontejnerů v nějakých lokalitách. To sdružení zajistí, aby to ti Romáci uklidili lidi se pak zklidní a přestanou nadávat v těch vyloučených lokalitách. Se všemi podněty přicházelo LRS. Průser byl ten, že prostě samozřejmě volby zamíchaly kartami.

Ty poslední volby myslíte?

Ano, ty poslední. Tam prostě se obsadilo úplně nové vedení a tak jak to bývá ve všech městech a všude na všech úrovních, že když se změní politické vedení, tak se tam stává taková ta jedna věc. Všechno, co dělal ten druhý bylo špatně. Až se zase vymění, takty, co budou noví, řeknou, že zas tydlety dělali všechno špatně. Je to prostě ten kolotoč, kterej si myslím, je úplně všude.

Takže barák komunitního centra se prodal, to zaniklo. Nám byla nabídnuto, protože se to sloučilo do příspěvkové organizace, která se jmenuje Kontakt. Takže mně tenkrát, protože jsem pracoval pro město jako romské poradce a já nevím co všechno. Všechny ty funkce, co mi dali. Ale s tím, že mě nutili, abych se věnoval národnostní politice a všemu a bylo mi tak naznačeno, že ta romská problematika by neměla zabírat víc jak deset patnáct procent. Tak to jsem odmítl a trhli jsme se. A vlastně od roku 2007 tuším jsme jakoby úplně osamostatnění, jedeme si na vlastní pěst. Žijeme jako každá jiná tiskovka z dotací a grantů.

Máte problém sehnat dost peněz?

Ne. Jenže to je ono. Ono si člověk řekne problémy neproblémy. Více méně o tom...i Kontakt teď končí s terénní prací, protože shánění peněz není jednoduchý. Jenomže já jsem v tom vyškolený, dělám to už sedm let. První dva tři roky jsem nedostával vůbec nic, sto tisíc, dvacet

tisíc. Ale na ty projekty e třeba víc. Od půl milionu výš. Teď po sedmi letech se mi to dobře říká, ale to jsou fakt zkušenosti. Kór když vám tři roky všechno odmítaj, tak samozřejmě máte úspěšnost nějakou 30ti procentní, tak to pak samozřejmě roste, protože se člověk učí vlastníma chybama. A hlavně nehází flintu do žita. Vlastně Kontakt tady na to teďka narazil, oni si mysleli, že se pustěj do romské problematiky, začnou psát projekty a všichni jim všechno dají. Tak to samozřejmě není. Ta nezkušenost tam je cejtít z těch projektů a jako to prostěrci buďto odborníka a to oni jakoby nemají. Proto říkám, že to je, že teď nemáme problém, ale měli jsme ho. Teď já už ale vím, kam se obrátit a jakým způsobem to sehnat a je to o něčem jiným.

Třeba od minulýho roku jsme udělali úplně novou věc - mezinárodní konferenci. To byla pro mě taky nová věc. Šli jsme do úplně nové oblasti, které jsme se nevěnovali. Já jsem vlastně se zabýval tím a taky jsme měli obrovský problém to zafinancovat. Já jsem nevěděl, kam co napsat, co a jak prostě tyto věci. Takže to je vlastně to samý. Takže jak to říct, nemám ty problémy, protože tam píšu už sedm let a oni nás znaj. Bylo u nás několik kontrol, takže si nás prověřili. Tak jako nejsou problémy, ale po sedmi letech se mi to říká.

Jaké další služby organizace těm lidem poskytuje?

V rámci projektů děláme tu terénní práci. V podstatě to je ono, ten vývoj té organizace, kdy začalo se kroužkama, zábavama. Z toho vlastně vyšlo, že pro ty naše klienty by byla dobrá terénní práce, tak jsme přemluvili město, aby do toho s námi šlo. Protože tenkrát to bylo nutný, tenkrát ještě ty tiskovky to nemohly dělat samy. Postupně se ta terénní práce rozšiřovala. Z řad těch klientů vycházely další požadavky jako typu letní tábor pro ty děti těch klientů, přípravná třída pro předškolní děti. Protože zůstávají nám ve zvláštních školách.

Ta předškolní výchova, máte na mysli Hvězdičku?

Přesně tak.

No a z toho všechno jakoby vyplývá, z těch požadavků té komunity. My tedy zásadně nesouhlasíme s tím, co se tady děje. My jsme přesvědčení o tom, že se to tady dělá blbě. A díky tomu my se jakoby rozšiřujeme. Byť na oko to vypadá, že se rozšiřujeme dobrým směrem. Zřídili jsme pracovní agenturu a připravujeme další věci. Ale je to signál toho, že ostatní to vlastně nedělají úplně dobře. Tady se děje vlastně to, že pro ty Romáky se to všechno píše papírově, všechno to je jen jakoby naoko, ale vlastně ten takovej opravdovej skutek utek. A to nás právě nutí se rozšiřovat, ale to nejde do nekonečna. Já už ten náš růst vnímám jako velké ohrožení, protože když dosahujete obratu deseti patnácti milionů tak už to potom je o něčem jiným. A zlatý časy, když jsme fakt měli dva tři miliony obrat a dělali to, jak chceme. Teď jsme jakoby nuceni do toho rozšiřovat se na tu přípravku, protože tady to nikdo jinej nechce dělat. Nabízeli jsme to i školám s veškerým vybavením, s lidma, podporou. Ale nikdo to nechce vzít a nám se to strašně špatně financuje.

Ta pracovní agentura vznikla zase proto, že teréňáci mají shánět lidem práci, ale to je všechno neefektivní. Proto jsme tu agenturu založili. Ta vlastně se stará jen o tohle. My jsme vlastně nuceni do toho dělat něco za ostatní. Byť teda se prezentujou, jak strašně moc dělají. My to ale vidíme v tom terénu, protože právě my jsme vlastně ti Romáci a já to slyším, že jo.

V názvu máte romské sdružení, jste ale i agenturou pro ostatní lidi, kteří se ocitli v tíživé situaci?

Neřešíme, kdo je jakýho původu, ale primárně jsme vznikli jako by pro Romáky a už nás znají, zaměstnáváme romský teréňáky, dáváme přednost zaměstnávání jakoby Romů. Ale neřešíme to. Jo, je nám to nejbližší, rozumíme tomu. Většina nás je tady Romáků. Ale kdo přijde, ať přijde.

Kolik lidí zaměstnáváte?

To je různý. Podle toho, jaký jsou zakázky. Krátkodobě tak v průměru kolem čtyřiceti.

Procházejí ti lidé nějakým školením?

Proč? To je jeden z těch mýtů. Takhle se dělají ty projekty po ty Romáky, školení, školení, školení ale nakonec práci stejně nemají. Takže my jedeme jinou cestou. Vyhledáváme ty dělnický profese, kde není to školení potřeba. Prostě tam chceme dát těm lidem práci a přestat si už hrát na nějaký školení.

To jsme si nerozuměli. Já jsem myslela, kolik lidí zaměstnává vaše organizace a jestli ti musí být proškolení.

To je ze zákona dané. Nesmíte ale slučovat agenturu a terénní práci. To vychází ze zákona 108, kterej jasně říká, co má mít který pracovník za vzdělání. Co má umět a co ne.

V případě, že se vyskytne nějaký problém, poskytujete terénní pomoc pouze nebo i ambulantní?

Zase to vychází ze zákona. Nám zákon ani neumožňuje poskytovat ambulantní službu. Všechno je to v terénu. To by se jednalo o úplně jinou službu.

A kdybychom teď přešli k těm oblastem v Liberci, dalo by se říci, kde se nacházejí?

Tady to je velice nebezpečná otázka. Já tedy rozhodně vám neřeknu přesně, kde se nacházejí. V podstatě my jsme ti, kdo tady razí, nebo spíš prosazuje politiku, že by se nemělo přímo říkat, kde to je. Jednak z důvodu ochrany, a pak také když řeknete, že ta a ta ulice je vyloučená, v tu chvíli tam spadnou ceny nemovitostí, v tu chvíli se na to můžou navést jakoby další nějaký negativní věci. Ale je to určitě Doubí, Františkov, Kateřinky.

Kolik lidí tam žije?

Ted je to míň. Emigrace zamíchala kartami. Ale v podstatě na celej Liberec je tady těch sociálně vyloučených, který opravdu tu pomoc potřebujou, asi šest set. Víc ne.

Je to sociální vyloučení problémem menšin nebo i majoritní společnosti?

Určitě se to týká i většiový společnosti. Nicméně být Cigánem to automaticky předurčuje. Ono přeci jen pro Čecha je úplně rozdílný si najít práci než pro toho Romáka. A to je to startovací pole, který není stejný. Ten Romák se tam octne automaticky a musí vynaložit nějaký úsilí, aby se z tý automatický škatulky dostal. Kdežto Čech se tam automaticky nedostává a vlastně nějakou hloupostí se tam jakoby dostává. Vlastně z normální společnosti ten Čech spadá do tý vyloučený, kdežto Rom je automaticky v sociálně vyloučené. A teprve svou aktivitou se musí z těch problémů vyhrabat. Tam je ten rozdíl.

A vyskytují se tam nějaký problémy, jako např. dlouhodobé neposílání dětí do školy?

Určitě takové věci řešíme. Tady nejde ani o to dlouhodobé. Co jsme zjistili, tak to souvisí hlavně se vztahy se školou. Pokud je tam nějaký záškoláctví nebo absence dětí ve škole, tak když půjdeme do hloubky a budeme pátrat po tom, proč se to děje, vždycky narazíme problém komunikace rodiny se školou. Vždycky. Něco se stalo, nějakým způsobem a potom je strašně složitým hasit. Některý opravdu velice nepříjemný věci. Teďka řešíme ve Frýdlantě situaci. To nám i našemu právníkovi zůstal rozum stát, to je něco neuvěřitelného. Prostě učitel tam má averzi na určitý děti jedný rodiny. Ty jsou drzé, ne že ne, ale jako pedagog by si s tím měl umět poradit. Došlo to tak daleko, že ty děti utíkají z hodin toho konkrétního učitele. Tam proběhlo to, že

učitel napadl to dítě, sám se k tomu pak přiznal, protože tam byli svědci. Omluvil se tý rodině, ale už to došlo tak daleko a stále ty problémy přetrvávají a to dítě utíká a škola to řeší tak, že podala návrh na umístění dětí do ústavní výchovy. Takže my proti tomu bojujeme a budeme se obracet na školskou inspekci. Tam je to jasné, že se těch dětí chtějí zbavit takovýmhle nechutným způsobem.

To já myslela, že řeknete, že podali návrh na přeřazení dětí do jiné školy.

To my chceme taky, ale oni že dělají takový věci, že volaj do tý školy a neberte je ta, protože jsou takový a takový, neberte. Musíme najít školu, která nějakým způsobem dá na nás, že se to pokusíme nějak srovnat, že se je pokusím udržet. Prostě to je šílený.

Tam je to asi i problém v tom, že Frýdlant je mnohem menší než Liberec a má tím pádem i méně základních škol, ne?

Tak jsou tam. To je v podstatě asi jedno.

A když ti vaši pracovníci plní své povinnosti v těch vyloučených oblastech, s jakými problémy se nejčastěji setkávají?

Bydlení. To je zásadní problém. Pak teprve práce. V podstatě to se motá furt jen kolem těchto dvou věcí. My zas víme, že ta práce je závislá na tom vzdělání, takže my se jakoby snažíme trochu to vzdělání do toho cpát. Shánět pro ně kurzy, případně ty rekvalifikační věci. Když se to tak vezme, bydlení je základ. Konkrétně já jsem dělal kdysi bakalářku na tady ty věci a tam vyšlo najevo, že ani jeden Romák tady v Liberci, neudržel si byt, kterej dostal o města. O všechno se přišlo. Jo, takže o to bydlení ti lidé přišli.

Čím je to způsobený, že o to přišli?

Tak to je velice rychlej postup. V těch devadesátých letech tady byla nějaká transformace. Zkrachovalo spoustu firem, přišlo sem na trh spoustu firem těch kopáčských a vlastně sebrali práci těm Romákům, kterou kdysi dělali, protože cokoli se kopalo, to dělali oni. Telecom tady měl všelijaký zakázky. Postupně se stávalo to, že jak i ostatní lidé přicházeli o práci, tak tlak a tuto práci byl větší ze strany majority. No a ty firmy radši potom už, když měli na výběr, tak radši přijali ty Čechy spíš než ty Romáky. Postupně se ti Romáci vytlačovali z tý práce. No a tam stačil jakoby jeden dluh na nájemným. Protože odlety věci se jakoby stávali, když člověk nemá práci. A další k tomu přispělo i to, že města ty svoje baráky rozprodali. Takže ti majitelé, protože romskej barák byl o třicet až čtyřicet procent levnější. Takže samozřejmě se do toho šlo. Cílem toho majitele bylo se těch Romáků zbavit. Protože koupil nájemní dům nájemníkama, koupil ho za například dvě stě tisíc a on věděl, že když je vystěhuje, tím pádem tam ztratí nájemní smlouvy tydle ty ochrana nájemníku se tam jakoby zruší. On si ten barák opraví, když tam dá nový nájemníky, nastaví už tržní nájemný a tak dále. Barák má hodnotu dva miliony okamžitě.

Takže začali se dělat právě takový, že když někdo začal dlužit, tak hromadně se čekalo na to. To byly i tunely toho typu, že i když platili ty lidi, tak třeba se jim nedávaly doklady o zaplacení. A ten majitel pak šel k soudu a podal to, jako že neplatí. Ten nájemník neměl jak to prokázat, že platí, i když platil.

Takže takový sprost'árny vyložení.

Vyslovení. To jako to bylo prostě...prostě se na to čekalo. Tam bylo takový to toho typu tak neplat, když nemáš, čekalo se jen, až ten dluh vyroste do výše tří nájmů. Nebo když platil nájem, tak měl třeba dluh na elektrice, pokud je to součástí tý jedny platby na složence, tak ono se to...to nás vyškolil Kendík tohle to. To jakoby vymyslel on, že i když ten nájemník si myslel, že platí nájem, ale neplatil elektřinu. Tak on si počkal, až teď dluh za elektřinu dosáhne výše tří

nájmů a řek, že ty peníze tamty byly použity na elektriku a vlastně nezaplatil nájem. No takže pak se radilo klientům, aby posílali dvě složenky. Na každý aby bylo napsáno, tak tohleto je za nájem, tady tona média. Takovýdle věci. Pak se změnil občanský zákoník a tam byly třeba takové věci, že nájemník je povinen nahlásit do osmi dnů, pokud v tom bytě bydlí někdo jinej, tak jenom oznámit. No a i na základě toho nám soud vystěhoval nájemníky. Fakt se dělali...to ještě teď, to už je dohra. Teď už těch lidí moc není, už jsou všichni venku. Prostě nemají byt. Byli nuceni jít na ubytovny, shánět si drahý podnájem, protože dneska...no a když si vezmete, romská rodina se čtyřma dětma nemá šanci najít bydlení. Ten byt jí nikdo nedá.

Takže jsou na ubytovnách ti lidé.

No, na ubytovnách. Po různých kolujou.

Ale ono to není taky žádná levná záležitost, že?

To je dražší než byt. Tam se platí na hlavu v průměru tři tisíce, a že jako kdy je několika členná rodina, tak platí devět deset tisíc za ubytovnu, což je normální nájemné. Ale tam jsou prostě na ubytovně.

A je to, že mají méně práce a tím pádem méně peněz způsobeno tím, e sem přicházejí lidi východu za prací?

Určitě. To jakoby obzvlášť ti Ukrajinci, to jsou jakoby dřiči, to se ví. Takže v podstatě když jsou tady různé stavební práce, tak ty firmy zaměstnávají vesměs ty ukrajinský dělníky. To je jasný.

A řeší se třeba nějaké konflikty mezi Romy a Ukrajinci? Panuje mezi nimi nějaká averze právě z toho důvodu, že jim „berou“ jejich práci? Nebo vycházejí v pohodě?

Tam není vůbec problém. Takhle se to nevnímá.

Tak, a pak bych tu měla ještě takové tři shrnující otázky...nejdříve, jakých úspěchů vaše organizace dosáhla? Na co jste hrdí?

To je těžká otázka no, povedlo se nám, že jsme největší neziskovka romská v Libereckém kraji. Máme sedm set klientů, dokážeme věci, který pro ty Romáky nedělá nikdo. To je těžký, kdybych šel projekt po projektu, tak Vám to řeknu. Třeba v přípravce vlastně máme...v minulém roce jsme tuším 54 dětí dostaly na normální základní školy. Jinak by skončily na zvláštní.

A udržely se tam?

Zatím tam jsou. Takže o je obrovský úspěch tý přípravy. Co se týče terénní práce, tak nebejt terénní práce, tak tady ty Romáci jsou úplně někde jinde. My to třeba vidíme v tom, že jsme dělali terénní práci od roku 2003 do roku 2006 jen v Liberci. Pak jsme vlastně vstoupili do kraje a teďka dělme v deseti městech. Vidíme ty rozdíly a vidíme, že třeba v Liberci stačí jeden jedinej trénač, protože tady není Róm, kterej by nikdy s trénačem nepracoval. A vlastně všichni věděj, že když už bude zle, mají se na koho obrátit. To je vlastně to největší gró té práce. Když už vědí, kam se mají jít obrátit o pomoc, to je hotovej klient. Kdežto právě v těch ostatních městec, kde s nima nikdy nikdo nepracoval, tak je ten problém jinej. Tam je to úplně od začátku. Tam ani nevědí co je to terénní pracovník. Myslej si, že můžou dostat by od toho terénača, že může zařídit nějaký peníze. Dlouho jakoby se teďka budou učit, že ten terénní pracovník může jen poradit jak řešit svy problémy. A vlastně to bude trvat tak tři roky, než pochopí, o čem ta práce je. Libereckej terénač tady stačí jeden, mít u sebe telefon. Protože oni už věděj, už volaj. Spousta věcí se pak dá řešit jen po telefonu. Tady v Liberci není Róm, kterej by už nějakým způsobem ne-

pracoval s teréňákem. Ví. A naším cílem je, aby se to ti klienti učili. I my je tlačíme do toho, že když už jsme to s ním jednou dělali, tak aby si to teď udělal sám. Což jako ení problém.

A učíte je i třeba mezi sebou, aby si pomáhali? Že třeba když jeden s vámi už prošel ten proces, tak mu řeknete, teď vezmi tady toho a už to spolu zvládnete?

To takhle zas úplně jednoduché není. To oni si nevěřej, nemají tu sebedůvěru. A hlavně tady to je strašně nebezpečný, protože pak můžeme mít v terénu tak zvaný „neřízený střely“, kdy ten člověk začne dělat obrovský kraviny. A to zas jako to by měli bejt vyškolený lidi, kdo tohle to dělá.

A dalo by se říci, co se v práci s těmi vašimi klienty nejvíce osvědčuje?

Osvědčuje se to, že naši lidi jsou sami Romáci. To je prstě gró. Protože romskej pracovník, my máme samozřejmě i neromský pracovníky, kteří jsou do té komunity vzaty nějakým Romákem. Potom jakoby je to všecko v pohodě. Tam je to o tom, že český tréňák si musí klienty hledat. On je musí nějakým způsobem vyhledat. A když odvede nějakou práci, tak si pak musí ty klienty zas najít. Oni za ním nebudou chodit. A kdo říká, že za ním chodí, tak lže. My se tomu vždycky smějeme. Kdežto ten romskej teréňák ten nemusí nikoho hledat, za ním ty lidi chodí automaticky sami. Zas trpí tím, že my ho nutíme, aby měl jen dvacet otevřených případů. Ten má odlety problémy. Já když sem to jedno vysvětloval, tak sem říkal. Vás, jako Česku, vezmou ty lidi do obýváku, kde je načančáno, uklizeno. Nás jako Romáky vezmou i do ložnice, kde je brodel. V tom je ten rozdíl. Nám ty informace řeknou jinak a hloub. Máme tu práci jednodušší v tom, že ty klienti si často vymejší nebo něco zatajují. Ale ten Romák to okamžitě pochopí, okamžitě to vidí.

A do budoucna? Co by vaší organizaci pomohlo, co by potřebovala?

No potřebujeme...nám se tady nedaří jeden projekt. A to je to, že ta spolupráce s městem je zatím taková zamrzlá. Potřebujeme tady budovu školy, abychom otevřeli střední školu. Je to dokonce už tak připravený, že jedna škola, která má zájem a má akreditaci, by tady okamžitě zřídila pobočku, kdyby měla kde. Všechno už jakoby mají, povolení mají, takže tady to vážne jen na nějakých prostorách.

Co by to bylo za školu? Měla by nějaké zaměření?

Oni mají několik oborů. Od sociálně-právní činnosti po prostředí etnických minorit. Mají tam i cestovní ruch, různé maturitní obory. A my si říkáme, že by to bylo dobrý, že bychom si i třeba vychovávali další generace teréňáků.

Tak jo, tak já Vám strašně moc děkuji, že jste si na mě udělal čas a přeju, at' se daří.

Není zač.

Příloha č. 2 – Email Toušek

The screenshot shows a webmail interface in Microsoft Internet Explorer. The browser address bar shows the URL: <http://www2.mail.volny.cz/~6d3e9369d199152d57b82bce467446f4/app/view.php?uid=839&folder=SUSCT1g%3D%0D%00%00>. The page title is "VOLNY mail | zpráva: Re: prosba".

The interface features a green header with the "volny" logo and navigation links: "Doručené", "Napsat zprávu", "Nástroje", "Úschovna", "Adresář", "Nápověda", and "p.endlerova@volny.cz | Odhlásit".

On the left, there is a sidebar with folders: "Složky" (ÚSCHOVNA, DORUČENÉ (104), ODESLANÉ, ROZEPŠANÉ, ODSTRANĚNÉ (6), ODPAD, SUPERKOŠ, Správa složek), "Volné místo" (Volné: 32.1 z 250.0 MB, Rozšíření na 2 GB, 29 Kč/měsíc), "Kontakty" (Adresář, Nový kontakt), and "Připojení k internetu >>".

The main content area displays an email titled "Zpráva ve složce: DORUČENÉ". The email header includes: "Předchozí", "Přesunout do ODESLANÉ", "Smazat", "Další", "Odpovědět (všem)", "Přeposlat (jako přílohu)", "Zdroj", and "Tisk". The email body text is as follows:

Od: "Ladislav Toušek" <ltousek@ff.zcu.cz>
Předmět: Re: prosba
Komu: p.endlerova@volny.cz
Datum: Čtvrtek, 16. dubna 2009 - 23:11:19
Antispam: Zpráva nebyla označena jako spam.

Zdravím,
mimo pramenů, které jste uvedla, mě nic jiného nenapadá. Mohou existovat nějaké dílčí texty v podobě bakalářských a diplomových prací. V tom případě zkuste katalog knihovny ZCU na knihovna.zcu.cz.

Ohledně působnosti organizací v Plzni viz <http://socialnisluzby.plzen.eu>
Na uvedené url viz též KPSS

Nicméně se obávám, že dost sekundárních pramenů, nutných ke komparaci dvou měst v uvedeném kontextu Vaší DP, není a měla bysta vycházet z dat primárních.

Jsem s pozdravem a přeji hodně štěstí!

p.endlerova@volny.cz napsal(a):
> Dobrý den pan doktore,
> jsem studentka Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci a

reklama ETARGET

Ck Fischer - léto 2009

Last minute termíny do všech zemí. Užijte si výhodné ceny již nyní!
www.fischer.cz

Zájezdy Last minute

Blue Style - přehledný výběr, atraktivní ceny, spolehlivost.
www.blue-style.cz

Obrazová přílohy:

Sociálně vyloučené lokality Plzeň:³²⁸

Duchcovská

Resslerova

Jateční

Resslerova

Zvonky Jateční

Duchcovská

³²⁸ ČESKÁ, Televize. *Plzeňská ghetta* [online]. 2007 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.youtube.com/watch?v=qBWUMXpNPrI>>.

Sociální vyloučené lokality Liberec:³²⁹

Vesec

Doubí

Františkov

Nové Město

³²⁹ Fotogalerie autora, Liberec, 11.5.2009